

Kalauz a nehezen kezelhető diákok tanításához szükséges nevelési-oktatási stratégiák megalkotásához

Kalauz a nehezen kezelhető diákok tanításához szükséges nevelési-oktatási stratégiák megalkotásához

Praktikus tanácsok, hasznos feladatok
pedagógusjelöltek számára

Orgoványi-Gajdos Judit

Pécsi Tudományegyetem • Pécs, 2011

© Orgoványi-Gajdos Judit, 2011

ISBN 978-963-642-502-9

Lektorálta: Bárdossy Ildikó

A kiadásért felel: Fischer Ferenc a PTE BTK dékánja

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszeczenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

Terjedelem: 6,5 A/4 nyomdai ív

Kalauz a nehezen kezelhető diákok tanításához szükséges nevelési-oktatási stratégiák megalkotásához

- praktikus tanácsok, hasznos feladatok pedagógusjelöltek számára -

Tartalomjegyzék

Előszó.....	6
Problémafelvezető bevezető.....	7
Velünk vagy ellenünk? (A diák).....	9
Tapasztalatok.....	9
Kik ők?.....	9
Előélet-előítélet.....	10
Káros szenvedélyek és a diákság.....	12
Szándékos rendbontás.....	13
Fegyelmezés hagyományos fokozatokkal.....	13
A diákok feszültsége.....	14
Konfliktusok.....	15
Jó gyakorlatok.....	16
Kiaknázatlan kreativitás.....	16
A fegyelmezés problémái és lehetőségei.....	16
A tanórai agresszió csökkentése.....	19
Normakövetés.....	19
Tanulás a falakon kívül.....	20
Hogy az osztály tényleg közösség legyen!.....	21
Szakvélemények világában.....	32
Továbbgondolási lehetőségek, feladatok.....	37
Kik ők?.....	37
Káros szenvedélyek iskolai kezelése.....	38
Az iskolai agresszió.....	44
Hogyan adjunk teret a diákoknak?.....	50
A gondviselői háttér (A szülő).....	54
Tapasztalatok.....	54
Szülői háttér.....	54
A szülővel való kapcsolattartásról.....	54
Szülő-tanár konfliktus.....	54
Ki a felelős?.....	55
Kinek a feladata?.....	55
Bepillantás a tanulói hiányzások hátterébe.....	56
Jó gyakorlatok.....	56
Családlátogatási tapasztalatok.....	56
A kapcsolattartás jelentősége és lehetőségei.....	58
Szülő-diák-tanár beszélgetések.....	58
Továbbgondolási lehetőségek, feladatok.....	59
Ki a felelős?.....	59
A szülők és az iskola kapcsolata.....	60
Az osztályfőnök szerepe.....	61
Őrmester vagy karmester? (A tanár).....	64
Tapasztalatok.....	64
Mit vállalunk és mit nem?.....	64

Új módszerek - régi igények.....	65
Mi kerüljön az iskolapadra? - Elmélkedés a kompetenciafejlesztés fogalmáról.....	66
Tanári dilemmák.....	69
Közel hoz vagy eltávolít?.....	70
Tanulásszervezés.....	70
Tanári (túl)terhelés.....	71
Jó gyakorlatok.....	72
Tanulástervezés.....	72
A tanulói érdeklődés felkeltésének lehetséges eszközei.....	73
Az értékelés nehézségei és lehetőségei.....	77
Tanári kimerülés ellen.....	79
Esetmegbeszélő konzultációk.....	79
Továbbgondolási lehetőségek, feladatok.....	80
Egy téma több nézőpontból.....	80
Tanárok szerepben.....	82
Az iskolakép.....	84
Tanári dilemmák.....	85
A tanulás vonzóvá tétele.....	86
Pedagógiai tervezés - tantervi dokumentumok.....	88
Utószó.....	92
Tanulmányozásra ajánlott segédanyagok.....	94
Válogatott internetes segédanyagok.....	94
Felhasznált szakirodalom.....	98

Előszó

Úgy látom, hogy a tanulók által elvárt igények (használható tudás, érdekes tanórák, gyakorlatiasság...), valamint a tanári munkához (tanulói figyelem lekötéséhez, magatartási problémák kezeléséhez...) szükséges kompetenciák, és a tanárképzés keretében történő felkészítés között még mindig hatalmas szakadék húzódik. Ez a szakadék csak úgy hidalható át, ha az elméleti jellegű képzés egy sokkal gyakorlatiasabb irányba mozdul el. Olyan szemináriumi tevékenységekre van tehát szükség, melyek lehetőséget biztosítanak a pedagógusjelölteknek a szaktudományi eredmények gyakorlatba való átforgathatóságára és saját stratégiáik megalkotására.

Ez a munka a nehezen kezelhető diákokra fókuszálva azért született, hogy már az egyetemi képzés alatt is olyan praktikus segédanyagot bocsásson a hallgatók rendelkezésére, mely által sikeresen felkészülhetnek a tanári pálya kihívásaira. A gyűjtemény haszonnal szolgálhat szakterülettől függetlenül bármilyen (5-12. osztályban tanító) leendő pedagógus számára, ezért ajánlom interaktív szemináriumokhoz, gyakorlótanításhoz, osztályfőnöki feladatok ellátásához, egyéni felkészüléshez.

Több éve szakiskolai felzárkóztató osztály vezetőjeként számos, általános, pedagógusi munkával összefüggő tapasztalat, gondolat, lehetőség megfogalmazódott bennem. Ezért ebben a gyűjteményben a saját iskolai gyakorlatomban megjelenő nehezen kezelhető tanulók problémáival, a problémák iskolai tüneteivel, illetve a velük való foglalkozás szépségeivel és nehézségeivel kapcsolatosan válogattam össze reflexiókat, esettanulmányokat, megoldási és továbbgondolási javaslatokat. Nehezen kezelhető diákok alatt olyan tanulókat értek, akik személyiség- és magatartási problémáik miatt társaikhoz és korosztályukhoz képest deviáns (legtöbbször agresszív) viselkedést mutatnak. Jellemzően rendezetlen szociális és/vagy családi háttérrel rendelkeznek, ebből fakadóan többnyire hátrányos helyzetű és/vagy veszélyeztetett gyerekek. Gyűjteményem célja, hogy elkalauzolja a hallgatókat ezen gyermekek világába, betekintést adva ezáltal a bennük és körülöttük zajló otthoni és iskolai folyamatokba. Noha megjelenítetek olyan konkrét megoldásokat, amelyekkel én sikeresen dolgozom, természetesen minden pedagógiai helyzet iskola-, személyiség- és szituációfüggő. Tisztában vagyok azzal is, hogy a felzárkóztató osztály oktatási sajátosságából (kis létszám, tantárgytömbösítés, projekt módszer, külső tanórai helyszínek lehetősége) fakadó előnyök nem minden tanár számára adóttak. Az általam összeállított segédanyag funkciója ezért elsősorban az, hogy a tanárjelöltek valós képet kapjanak a deviáns viselkedést mutató tanulók osztálytermi megnyilvánulásairól, illetve lehetséges kezelésükről, és ezáltal támogassa a tanárjelöltek felkészülését a pedagógusi munka ilyen jellegű kihívásaira. Bízom benne, hogy a *Kalauz* segítségével a tanórai együttlét egyik oldalról sem túlélés, hanem értékesen eltöltött idő lesz.

A példatár a megjelölt témákat három pillér (az iskolai helyzetek közvetlenül érintett tagjaira fókuszálva): **a tanuló, a gondviselő és a tanár** köré rendezve dolgozza fel. Az egyes pillérek újabb három egységre bomlanak: tapasztalatok; jó gyakorlatok; továbbgondolási lehetőségek, feladatok követik egymást.

Tapasztalatok: Ide gyűjtöttem az aktuális témakörhöz tartozó személyes reflexióimat. Ebben a részben inkább konkrét iskolai jelenségek és helyzetek bemutatására, kérdéskörök, problémák megvilágítására, semmint azok megoldására törekszem.

Jó gyakorlatok: Ez a fejezet mindhárom pillérnél olyan tanulástervezéshez, tanításhoz és osztályfőnöki munkához felhasználható javaslatokat, módszereket és stratégiákat tartalmaz, melyeket a tanári munkám során eredménnyel alkalmaztam. Néhány gyakorlatot diákjaim példáival illusztráltam, hogy hangjuk, értékrendszerük közvetlenül is megjelenjen.

Továbbgondolási lehetőségek, feladatok: Minden egység végén a tanárjelöltek számára továbbgondolásra készítő tevékenységek kapnak helyet. Ezek valós, a pedagógusi munkához kötődő életszerű problémákra fókuszálva önreflexióra, vitára, kutatómunkára, valamint előzetes benyomásaik, tapasztalataik és tudásuk közös feltárására ösztönzik a tanárjelölteket.

A példatárat **magyar és angol nyelvű linkgyűjtemény** zárja, mely egy színes szakmai munkához nyújt további segítséget. A válogatás jelzés kíván lenni arra nézve, hogy a világhálón is számtalan ötlet és lehetőség áll rendelkezésére annak, aki a pedagógusi munkát élvezettel, élményekkel és eredményekkel gazdagon szeretné végezni.

Problémafelvezető bevezető

Három éve tanítok szakiskolai felzárkóztató osztályban, mint osztálytanító, ami azt jelenti, hogy a tantárgyak tanítását és az osztályfőnöki feladatokat egy személyben én látom el. Ebbe az osztálytípusba évek óta olyan diákok kerülnek, akik már 16-17 évesek, de alapfokú (8 általános) tanulmányaikat még nem sikerült befejezniük. Ők azok a nehezen kezelhető gyerekek, akik valamilyen beilleszkedési, magatartási vagy tanulási nehézség miatt többször megbuktak, illetve maguktól, vagy a tantestületek javaslatára iskoláról iskolára vándoroltak. Valójában azonban mindenhol csak „bajt keverték” azzal, hogy bejártak, vagy éppen azzal, hogy nem. Problémáikkal olyan kérdések, feladatok elé állították pedagógusaikat, amelyekkel a legtöbb tanár előbb-utóbb szembesül: Hogyan kezeljük a tanulói agressziót? Hogyan fegyelmezzünk? Hogyan kezelhető iskolai keretek között a deviáns magatartás? Meddig, és milyen módon avatkozhatunk bele diákjaink életébe? Milyen kapcsolatban legyünk a szülőkkel? Hogyan változtassuk meg ezeknek a gyerekeknek a „mindenki ellenség” iskolaképét? Mit kezdjünk a szülői háttér hiányából fakadó tanulási motiválatlansággal? Hogyan szorítsuk vissza az igazolatlan hiányzások számát? Mit

tegyünk, ha megtudjuk, hogy diákunk rendszeresen marihuánát szív? És még sorolhatnám, szélesíthetném és szűkíthetném a nehezen kezelhető gyerekekkel kapcsolatosan felmerülő problémákat.

Én sem gondolom, hogy maradéktalanul sikerült orvosolnom vagy megoldást találnom az összes felmerülő problémára. Azt viszont érzem, hogy a sikerekből és a néha bizony nehézségekből is fakadó értékes tapasztalataim gyűjteménybe rendezése haszonnal szolgálhat a leendő tanárok számára, és érdemes a továbbgondolásra. Annál is inkább, mert úgy érzem, hogy a problémás tanulók kezelésére való felkészítés módszertani háttere hiányterülete a tanárképzésnek. A példatár nem komplex és nem teljességében kidolgozott programokat kínál, hanem olyan hasznos tanácsokból és feladatokból álló szemelvénygyűjteményt tartalmaz, mely hozzájárulhat a pedagógusjelöltek tanulásról-tanításról alkotott nézeteinek újrászervezéséhez, a nehezen kezelhető diákok tanításához szükséges tanári kompetenciák feltérképezéséhez és elsajátításához, továbbá a saját nevelési-oktatási stratégiáik megkonstruálásához.

Általános tanári tapasztalat alapján elmondható, hogy minden osztályban előfordul egy vagy több olyan tanuló, aki folyamatosan vagy átmenetileg gátolja a csoport előrehaladását. Szükséges ezért, hogy a tanárok, ha nem is kész receptekkel, de ötletekkel, stratégiákkal felvértezve lépjenek be az osztályterembe az értékteremtő, segítő, támogató pedagógusi munka érdekében. Hiszen a már általános iskolában is problémásnak ítélt gyerekek lesznek később azok a „kallódó”, „korai iskolaelhagyó”, „lemorzsolódó” fiatalok, akik közül sokat a bűnözés, a feketemunka, a hajléktalanná válás fenyeget, mivel a szigorú munkaerő-piaci feltételek között alacsony iskolai végzettségükkel hátrányba szorulnak, és a társadalom peremére kerülnek. Éppen ezért, családi támasz híján, pont nekik lenne leginkább szükségük az iskola védőhálójára.

A példatár közös gondolkodásra, vitára készítő feladatai segítségével remélem, sikerül olyan interaktív, véleményütközésektől sem mentes közeget kialakítani a tanárjelöltek között, mely termékeny talaja lehet a fent említett problémák megoldásainak.

Velünk vagy ellenünk? (A diák)

Tapasztalatok

Kik ők?

A felzárkóztató oktatásban eltöltött három év alatt rengeteg problémás diákkal találkoztam. Másokból, más problémával kerültek hozzám, de közös jellemzőjük volt a negatív énkép, a türelmetlenség, az agresszív magatartás, a rendszertelen iskolába járás, az érzelmi instabilitás. A hetek és hónapok elteltével azonban kirajzolódott, hogy a problémák többnyire nem a tanulók képességeinek hiányából, hanem az őket körülvevő családi, szociális közegből fakadnak. Megfelelő referenciaszemély hiányában nincsenek tisztában önmagukkal, lehetőségeikkel, képességeikkel és a rájuk váró felnőtt feladatokkal. Az évek során válogatott családtörténeteket, tragikus diáksorsokat hallgathattam végig. Kiderült számomra, hogy ezeknél a diákoknál a biztos családi háttér hiánya, vagy annak törése okozta az iskolából való kimaradást, a tanulás iránti motivátlanságot. A legtöbb esetben a bizonyítványok alapján is beazonosítható volt a családban bekövetkezett változás. Az év végi eredményekben való hirtelen és megállíthatatlan romlás a családi válságokkal egy időben kezdődött. Az általános iskola első éveiben ezek a diákok jó vagy átlagos tanulónak számítottak. Ez annak is köszönhető, hogy első osztályban a tanító nénik „anya szerepe” még olyan meghatározó, hogy a mindennapos együttlétekekkel kialakuló személyes kötődés, a következetes nevelési elvek kiegészíthetik az otthoni zavaros légkört. Később azonban több darabra szakad ez a fajta tanári funkció, a szaktanárok és szakórák állandó váltakozásával, valamint az osztályfőnökkel töltött kevés idő miatt gyengül a diák és az iskola között lévő személyes kötelék. Ennek következtében a diák személyiségét, szükségleteit már egyre nehezebb nyomon követnie az iskolának, hiszen minden tanár csak rövid időn keresztül és keveset lát a tanulóból, nem tudnak rá igazán odafigyelni. Pedig a bizonytalan családi háttérű diákoknak pont erre lenne a legnagyobb szükségük! Elkezdődnek az iskolai problémák. A tanuló fegyelmezetlen magatartásával zavarja az órákat, ami fokozatos iskolai büntetésekhez, a tanórai teljesítmény csökkenéséhez vezet. A negatív énkép stigmatizálódik, a tanuló a kellemetlenségek miatt iskolakerülő lesz, magányában deviáns fiatalokból álló csoportoknál próbál társakra lelteni. Cigaretta, alkohol, kábítószer. Ezek a valóságot elfedő pótcselekvések lesznek hűségese kísérői a nehéz mindennapokban. Rendőrségi ügyektől sem mentesen, 16-17 évesen megérkeznek az utolsó esélyt kínáló felzárkóztató osztályba alapfokú tanulmányaik befejezése, és a későbbi szakmaszerzés érdekében.

Előélet-előítélet

A nehezen kezelhető diákokra, így felzárkóztató osztályom tagjaira is általánosságban jellemző, hogy a tanóra alatt kevés ideig tudnak nyugodtan ülni és koncentrálni, motiválatlanok, alacsony az önértékelésük és ebből fakadóan hamar feladják a kihívásokat (legyen az tanórai feladat vagy egy elvállalt diákmunka). Nehezen vagy egyáltalán nem engedelmeskednek, a szabályokról sem vesznek tudomást vagy szándékosan átlépik azokat. Többségük azonban egyáltalán nem buta, tehát nem az alacsony szintű értelmi képességeikből ered, hogy nem tudtak lépést tartani iskolatársaikkal. A nyugodt családi körülmények és a pozitív példa hiánya az, ami rányomja bélyegét az iskolai magatartásukra is. Viselkedésük tulajdonképpen reakció zavaros szociális körülményeikre, gyermekkoruk óta felgyülemlett sérelmeikre.

Az évek alatt több tucat család- és diáktörténetet hallgattam végig, azonban nem szeretném, ha ez a gyűjtemény az elborzasztó sorsok tárházaként funkcionálna. Szemléltetésként, álneveket használva viszont kiragadok párat, mert e néhány történet is igen sok tanulsággal szolgálhat arról, hogy a diákok tanórai magatartása mögött milyen szociális és/vagy családi okok húzódnak.

„Gabi” története

Iskolai közegben: Gabi 16 évesen került hozzám hat általános végzettséggel. A halvány bőrű, hosszú, szőke hajú, eszesnek tűnő lány kezdetben olyan mosolygós, kedves próbált lenni, hogy nem is értettem, mit keres felzárkóztató osztályomban. A látszat azonban hamar szétfoslott, és kiderült, hogy az egyik legproblémásabb tanulómmal állok szemben. Velem és a diáktársaival rendkívül agresszíven, szemtelenül, ellentmondást nem tűrő hangon kommunikált. Vezető személyiségével mindenkit megpróbált maga alá rendelni. Semmilyen feladatot nem volt hajlandó elvégezni az órán, az iskolai szabályokat folyamatosan megszegte, és erre ösztönözte társait is. Mikor jeleztem neki, hogy ez így nem folytatódhat, és kénytelen leszek szüleihez fordulni, megfenyegetett, hogy meg ne próbáljam, mondván, nekem fogalmam sincs arról, mi zajlik a családjában, arról, hogy az apja „egy alkoholista állat”, és ezzel csak azt érem el, hogy rajta fogja kitölteni a dühét. Éreztem, hogy a háttérben igen súlyos történet húzódhat. Elkezdtünk beszélgetni.

Előélete: Kiderült, hogy Gabi kiskorától kezdve édesapja által elkövetett fizikai és nemi erőszak áldozata. Mivel apja megfenyegette, ezért a történekről nem szólt senkiknek. Mai napig együtt élnek, az anyuka nem tud semmiről. Mivel az apuka alkoholista, állandó a veszekedés, a kiabálás, az agresszió a családban. Gabi 12 éves kora óta kábítószeres, kétszer került drogrehabilitációs intézetbe.

„Gábor” története

Iskolai közegben: Gábor egyfolytában, megállás nélkül, minden tanórán beszélt, hol hozzám, hol az osztálytársaihoz. Az órai feladatokat rendszerint nem volt hajlandó elvégezni. Folyamatosan azért küzdött, hogy egész órán csak vele foglalkozzanak, osztálytársait sem hagyta dolgozni. Mindig olyan érzésem volt, hogy ennek a fiúnak az iskolán kívül nincs semmilyen társasága. Egy alkalommal maga Gábor ki is mondta: *„tulajdonképpen én azért járok iskolában, hogy beszélgethessek valakivel.”*

Előélet: Mikor leültünk négyszemközt, kiderült, hogy a 22 éves nővérével és a lány barátjánál élnek közös háztartásban. Nővére sokat dolgozik, és a kevés szabadidejét barátjával tölti kettesben. Gábor amolyan megtűrt személy a lakásban, egyetlen társa a számítógép. Amint hazaér, leül a gép elé, és képes hajnalig is játszani. A szülők külön élnek, a gyerekeikkel egyáltalán nem foglalkoznak. Gábor szüleit évente egyszer látja.

„Zoltán” története

Iskolai közegben: Mikor Zoltán hozzám került feltűnően jó képességű, nyugodt, csendes tanuló volt. Először csak napokat hiányzott, majd hiányzása egyre nagyobb mértéket öltött. A kezdeti orvosi igazolások elmaradoztak, a diákot és gondviselőjét egyre nehezebben értem utol. Mikor sikerült vele beszélnem, betegségre hivatkozott, de mindig jelezte szándékát a tanév eredményes befejezésére. Nagymértékű igazolt és igazolatlan hiányzásai miatt évismétlésre kellett köteleznünk.

Előélet: Zoltán anyukája első kapcsolatából származó gyerek, apukáját nem ismeri. Amikor a fiút megismertem, anyukája vidéken élt, új élettársával. Mivel Zoltán az anyai háznál pusztán jelenlétével is zavaró tényezőnek bizonyult, ezért elküldte a másik kapcsolatából származó leánygyerekei mellé. Azoknak a gyerekeknek az apja lett Zoltán átmeneti nevelőapja. Bár törvényesen az anyuka számított a tanuló gondviselőjének, semmi pénzt nem volt hajlandó a fiára fordítani. Zoltánnak magának kellett előteremtenie a saját fenntartásához szükséges anyagi forrást. Iskola idő mellett, majd alatt akár éjszaka is dolgozott, hogy beszálhasson a közös költségekbe, hiszen csak így maradhatott. Közben meghalt a nagymamája, aki egyetlen igaznak számító családi kapcsolatát jelentette. A családi nehézségek és a szociális körülmények miatt egyre többet betegeskedett. Az iskolára már egyáltalán nem jutott idő és motiváció sem. Kétes baráti társaságba majd rendőrségi ügyekbe keveredett.

„András” története

Iskolai közegben: Andrást órákon hatalmas fokú bizonytalanság, visszahúzódó viselkedés, túlzott szerénység jellemezte. Feltűnően magába zárkózott fiúnak ismertem meg, aki semmilyen vitába nem ment bele, még az egészséges konfliktusokat is kerülte. Soha nem fogalmazott meg önálló véleményt, mindig a többiekre hagyott mindent. A feladatok során azonban kiderült, hogy képességei a többiekéhez képest sokkal magasabb szinten állnak, ezért elkezdett foglalkoztatni a fiú.

Előélet: Nagyon lassan nyílt meg a beszélgetések során. Az első információk arról szóltak, hogy apja sokat dolgozik, szinte soha nincs otthon, ezért a fiú édesanyjára számíthatott leginkább. Kiderült azonban, hogy édesanyja alkoholista, amiből kifolyólag egyre kiszámíthatatlanabbá és agresszívebbé vált. Az iskolai kudarcok ekkor kezdődtek, romló teljesítményével a tanárok fekete listájára került. Az anya viselkedése közben egyre súlyosabbá vált, Andrást szexuálisan zaklatta. A fiú feladata volt kézben tartani anyja deviáns magatartását, egészen addig, amíg a nő hátba nem szúrta egy késsel. Innen már nem volt visszaút, a nőt elzárták, Gábor teljesen egyedül maradt és a számítógépek virtuális világába menekült. A külvilággal nem ápolt különösebb kapcsolatot, minden erőteljes kommunikációt kerülni igyekezett. Ekkor ismertem meg.

Káros szenvedélyek és a diákság

A laza családi kapcsolatokkal rendelkező tanulók megfelelő segítő háttér, támasz hiányában már igen korán megismerkednek az alkohol, a cigaretta és a drogok világával. Érzelmi instabilitásuk miatt nagyon könnyen a drogkereskedelem áldozatává válhatnak: a kábítószer okozta illúzióvilágban érznek menekülési utat kilátástalan életükből. A káros szenvedélyek lassanként beépülnek a tanuló életvitelébe olyannyira, hogy az iskola fizikális határai sem jelentenek korlátot számára.

A dohányzás és a drogfogyasztás iskolai szintű visszaszorítása egyre nagyobb kihívást jelent a tanárok és az iskolavezetőség számára. Mi a teendő, ha az iskola tudomására jut, hogy egyik diákja kábítószer fogyasztó? Mi a teendő, ha egy tanuló kábítószer hatása alatt jön be a tanórára?

A káros szenvedélyek közül a legmegfoghatatlanabb, éppen ezért talán legveszélyesebb problémát a diákok drogfogyasztása jelenti a társadalom és a pedagógusok számára, mivel a drogok beszerzése, működési mechanizmusa és fogyasztásának következménye (a személyiség lassú torzulása) nehezen követhető nyomon. A segítségnyújtásra irányuló stratégiák kialakítását tovább nehezíti, hogy a kábítószerrel kapcsolatos tevékenységeket a törvény bünteti, ezért tabu témának számítanak. A pedagógusok mindennek következtében nem látnak bele a drogok világába, nincs tudomásuk azokról a kapcsolatokról, amelyeken keresztül a tanuló az illegális szerhez jut, ezért gyakran csak

feltételezésekbe bocsátkozhatnak, ha segíteni szeretnének.

A közoktatás, az iskolák és a tanárok drogstratégiája ezért nagyon kezdetleges, mert vagy bűncselekménynek fogják fel, ami a rendőrség hatáskörébe tartozik, vagy egyfajta betegségként jelölik meg a problémát, aminek megoldása az orvosok és a drogrehabilitációs intézmények feladata. A feljelentés a tanuló életvitele szempontjából nem jelent megoldást, a drogrehabilitációs intézmények igénybevételét pedig gyakran maguk a fiatalok tagadják meg. Ennek következtében a tanárok tanácstalanul, tehetetlenül állnak a probléma előtt. A prevenciók tevékenységeken kívül, nem tudnak mit kezdeni a kábítószerrel. Nagyon sokat olvasni, hallani a prevencióról (pro és kontra), sok jó stratégiát kidolgoztak, de arra vonatkozóan kevés útmutatás található, hogy hogyan kezelje, mit kezdjen az osztályfőnök a füves cigit kíváncsiságból kipróbáló, a partidrogokat használó, vagy a már függő fiatallal.

Szándékos rendbontás

A deviáns viselkedést mutató fiatalok a gyermekkoruktól felgyülemlett sérelmeiket bosszulják meg a külvilágon, vetítik rá a körülöttük lévő emberekre. Gyakran törnek-zúznak, rongálnak, iskolában vagy iskolán kívül, utcán vagy tömegközlekedési eszközön egyaránt. Számos oka lehet a rongálásnak, ami mindenképp valami hiánypótló tevékenység. Van, hogy a bennük sűrűsödő feszültséget vezetik le ezzel, máskor meg így akarnak kitűnni társaik közül, és olyan is előfordul, hogy unalomból, vagy szórakozásból firkálnak tele például egy házfalat. Az iskolához kapcsolódó rongálás első körben a saját iskolai eszközök (füzet, ellenőrző, tankönyv) gyűrésében, tépésében, firkálásában nyilvánul meg. Saját iskolaéveinkből is emlékezhetünk, hogy a jó tanulóknak jellemzően mindig ápolt, gondos ellenőrzőjük van, míg a problémás tanulóké szakadt, gyűrött, hiányos. Nem véletlenül. Tapasztalataim szerint zavaros lelkivilágukat és a családi támasz hiányát tükrözik. Az iskolai rendbontás leggyakrabban előforduló esetei az osztálytermi a repülőhajtogatás, a mobiltelefon használata, a dobálózás, a szándékos zajkeltés, a személtelés, a berendezés (elsősorban padok) rongálása, és az intézmény mellékhelységeiben való firkálás, cigarettázás.

A tanóra alatti fegyelmezetlenségek elkerülése illetve berekesztése céljából nem áll túl sok eszköz a tanár rendelkezésére. A mobilozó, gyújtogató diáktól nem veheti el az órát zavaró tárgyat, mivel az a tanuló magántulajdona. A tanár legfőképpen pedagógiájára támaszkodhat.

Fegyelmezés hagyományos fokozatokkal

Azoknál a tanulóknál, akikkel alapvetően nincs probléma, és csak egy-két alkalommal mintegy kísérletképpen vagy daczból fessegetik az iskola szabálykereteit, hatásos lehet egy ráijesztő

megrovás. A nehezen kezelhető gyerekek fegyelmezésénél azonban a hagyományos eszközök általában nem használnak, sőt tovább fokozzák az indulatokat. Felzárkóztatós diákjaim általános iskolai ellenőrzője tele volt tanári beírásokkal, figyelmeztetésekkel, igazgatói intővel. Mégsem hatott a magatartásukra, hiszen az otthoni közegükben átélt folyamatos negatív ingerek mellett, nem csoda, ha egy idő után egyszerűen a beírásokkal szemben is immúnissá váltak. Ahogy a családi, úgy az iskolai közegben is teljesen hozzászoknak, sőt egyre inkább azonosulnak a beírások által tükrözött „rossz gyerek” képpel. Ráadásul az iskolai beírások a gyermekek problémáját nem fedik fel és nem oldják meg. Szerepük sokkal inkább a tanári tekintély ideiglenes megtartására irányul. Ezek a diákok óriási szociális hátránnyal indulnak a többi korosztálybeli tanulóhoz képest. Az iskolai/társadalmi szabályok elsajátításához a nehezen kezelhető diákoknak több időre van szükségük, hiszen az alapvető normák megismerésére megfelelő családi háttér híján nem volt lehetőségük. Az iskola mégis rögtön őket bünteti, pedig a szocializáció hosszú tanulási folyamat eredménye. Lehet, hogy ezeknek a diákoknak büntetés helyett (esetleg mellett) segítségre lenne a legnagyobb szükségük.

A diákok feszültsége

Úgy észlelem, hogy a problémás tanulók frusztráltsága „családi” közegük hihetetlen elvárásaiból fakadó következmény. A velük szemben felállított elvárások olyan súllyal nehezednek ezekre a gyerekekre, ami érzelmileg és/vagy fizikailag még egy felnőtt embernek is hatalmas teher lenne. Mivel hagyományos osztálytermi órák során az elvárások csak fokozódnak, ráakódnak az otthoniakra, a diákra erősödő nyomás annyira összesűrűsödik, hogy hirtelen agresszió formájában robban óra alatt vagy a szünetben. Érzelmi labilitásukból fakadóan nagyon érzékenyek és kiszámíthatatlanok. Felzárkóztató osztályomban gyakran éreztem az órák alatt, hogy diákjaim kívülről hozott, visszafojtott feszültsége „időzített bombaként ketyeg”. Attól függően változott az órai viselkedésmódjuk, hogy mennyire erős, és milyen minőségű külső inger érte őket a megelőző napokban. Ennek megfelelően hol egyik, hol másik diákomból tört ki az agresszió valamilyen formában. Volt olyan lány, aki azért jött be iszonyú ingerülten az órára, mert intézeti nevelője megkérte, hogy tekintse őt apjának, és ezen összeveszték. Mivel ők még gyerekek, nem tudják megfelelően kezelni sem a negatív, sem a pozitív érzelmeiket. Helyettük a tanárnak kell uralnia a helyzetet, ami nem könnyű, nagy figyelmet, sok energiát kíván. Ha egy kicsit is eleresztettem a gyeplőt, ha egy kicsit is levettem a kezem a diákok feszültségéről, máris bombaként robbantak az indulatok egymás iránt vagy felém. Minden óra konfliktusok és azok kezelésének sorozata. A sikertelen órák káoszba fulladtak, a sikeresek pedig interaktív, együttműködő tanulói tevékenységekkel, kiváló kreatív feladatmegoldásokkal, a feszültségek feloldásával, vidám

légkörben zajlottak. Ezért kellett nagyon figyelni a hangulatingadozásukra, arra, hogy éppen ki, milyen szinten rezeg, és mikor kell határozottan lecsitítani valakit, vagy éppen hagyni, hogy kicsit morgolódjon magában, majd lenyugodjon, és magától folytassa a munkát. Emlékszem olyan esetre, amikor a Föld országairól tanultunk éppen, és térkép segítségével kellett megkeresni néhányat. Figyeltem, hogy ki, hogyan halad, aki igényelte, odamentem és segítettem. Egyik tanítványom csendben dolgozott, látszólag rendben, nem kérte a segítségemet sem. Egyik pillanatban azonban hirtelen rettentően ideges lett azon, hogy nem találja az egyik keresett országot, olyannyira, hogy hirtelen rácsapott az asztalra, elkáromkodta magát, majd fogta a feladatlapot, összetépte és kidobta a szemetesbe. Úgy gondoltam, ha már megelőzni nem tudtam a dühkitörését, nem adom alá a lovat idétlenül hangzó kérdéseimmel, mert azzal csak azt értem volna el, hogy a lap után én leszek a következő, akin kitölti felgyülemlett feszültségét. Inkább úgy tettem, mintha nem vettem volna észre az esetet, tovább segítettem a többieknek, de szemem sarkából azért figyeltem rá. Mikor szemmel láthatóan lenyugodott, megkérdeztem, mi okozta a problémát, és szeretne-e új lapot. A lány már nyugodt állapotban elfogadta a lapot és kiválóan megoldotta a feladatot.

Konfliktusok

Nincs könnyű dolgom ezekkel a diákokkal, hiszen ők nem egyszerűen a korosztályuk lázadó kamaszai. Segítésüket megnehezíti, hogy gyermekkori traumáikból fakadóan bizalmatlanokká, gyűlölködővé váltak a felnőttekkel és a tanárokkal szemben, sok-sok feszültséget és rendkívül erőteljes, negatív indulatokat is hordoznak. Szocializációjuk egyik fő hiányossága, hogy semmiféle konfliktusmegoldó képességgel nem rendelkeznek. Az agresszió az egyetlen eszközük, mert ezt látták az otthoni és baráti környezetükben is. Aki hangosabb, erősebb annak van igaza, hatalma. Indulataik célpontjaul felnőttek, tanárok, társaik és saját maguk egyaránt válhatnak.

Az osztályterem falai közé szorított feszültség levezetésére a tanár az egyik legkiválóbb céltábla, hiszen szerepéből, fizikai helyzetéből fakadóan a figyelem középpontjában áll. Ráadásul a diákok a rajtuk elkövetett sérelmekért az órát tartó tanáron egyszerre végezhetnek megtorlást a felnőttekkel és a pedagógusokkal szemben úgy, hogy még társaik elismerését is elnyerhetik ezáltal. Ebből kifolyólag, amint a tanár magára veszi ezeket az agresszív megnyilvánulásokat, nekik segít. Ezért lehetőség szerint nem szabad belemenni ezekbe az általuk felajánlott játszmákba, és az elvárásuknak megfelelően, agresszíven vagy sértődötten reagálni. A legfontosabb annak tudatosítása, hogy a diákok negatív megnyilvánulása nem a tanár személyének szól, hanem az egész számukra kegyetlen világnak. Ők úgy védekeznek a további sebek elkerülése miatt, hogy támadnak. Mivel a tanár az, aki ott van velük meghatározott időtartamban a négy fal között, a támadás, a piszkálás egyik célpontja ő. Én sosem foglalkoztam komolyan ezekkel az igazából nem nekem

szóló üzenetekkel. Vagy elengedtem a fülem mellett, vagy humorral oldottam fel a megjegyzéseket, ezért rövid idő után megunták, és abbahagyták. Mivel őket rengeteg sérelem érte, mindent és mindenkit kritizálnak, piszkálják a körülöttük lévő embereket. Ugyanakkor ők maguk rendkívül érzékenyek, és minden megjegyzést, észrevételt személyes sértésnek vesznek.

Egyetlen dolgot nem ismernek, a szeretetet. Úgy tűnik, mintha az otthoni közegben nem tapasztalták volna meg a feléjük irányuló, elfogadó, védelmező, bátorító szeretetet, az iskolában pedig magatartásuk miatt nem számíthattak erre. Ezért, mire hozzánk kerülnek, nehezen tudnak mit kezdeni az elfogadással, a tanár szeretetteljes megnyilvánulásaival kapcsolatban gyanakvóak. Kezdetben fegyvernek tekintik ezt is, mint mindent. Később azonban kezdik elhinni, hogy őket is lehet szeretni, kezdenek hozzászokni az érzéshez, majd kezdenek átalakulni, valóban szerethetővé válni. Sőt, egy idő után legnagyobb meglepetésemre elkezdik viszonyozni a figyelmességét.

Jó gyakorlatok

Kiaknázatlan kreativitás

A 10-18 éves korosztály nagyon kreatív, csak hogy ez a kreativitás kiaknázatlan, ezért a gyerekek túlélésre használják fel. Túlélni a tanárt, az órákat, a szülőket, az életet.

A probléma gyökere, hogy ezek a fiatalok nem érzik, hogy bárhol helyük lenne a társadalomban, hiszen földrajzi értelemben sincsen terük. Ezért jobb híján birtokba veszik a játszótereket, a gyárépületeket, a házfalakat. Mivel rendeltetészerűen nem számukra készült, nem az övéké, így nem érznek felelősséget sem használatuk iránt. Ezért lendületüket, energiájukat környezetük rombolására (szemetelés, gyújtogatás, rongálás, falfirka) és nem építésére használják fel. Véleményem szerint, ha a társadalom pályázatokon és az iskolán keresztül jobban bevonná a fiatalokat a lokális problémák megvitatásába, ha úgy éreznék, hogy ők is beleszólhatnak saját környezetük alakulásába, sokkal inkább sajátjuknak éreznék, esetleg jobban ügyelnének a megóvására. Egy köztéri park felújítására például a környéken lakó diákok számára is lehetne pályázatot kiírni, és a legjobb javaslatokat továbbítani a szakemberekhez. Iskolai szinten különböző kreatív megoldásokra írhatnánk ki pályázatokat, ahol nem (csak) a jó rajztudás és fogalmazáskészség, hanem az ötletesség is számít. Részt vehetnénk a gyerekekkel közös faültetésen, szemétszedésen, tömegfutóversenyeken.

A fegyvelmezés problémái és lehetőségei

Lehet-e fegyvelmezésre receptet adni? Létezik-e helyes fegyvelmezési technika?

A fegyelem és a fegyelmezés minden tanárnál mást jelent, befolyásolhatja, mi az óra célja, milyen módszerrel és munkaformával dolgozunk. A fegyelmezés továbbá szituáció, személyiség és csoportfüggő is, ezért függhet például a tanár-diák viszonytól, az aktuális szituációtól, a tanár személyiségétől. Én és kollégáim is különböző technikákat és stratégiákat alkalmazunk hasonló eredménnyel, éppen ezért nehéz általános érvényű javaslatokat adni. A leglényegesebb, hogy egyáltalán fel legyünk készülve az ilyen helyzetekre, legyenek ötleteink, kialakított stratégiáink, mert csak akkor tudunk következetesen és határozottan reagálni a rendbontásra.

A fegyelmezetlen magatartást tompíthatjuk, ha óra közben jobban odafigyelünk a problémás tanulókra, illetve olyan munkaszervezési módot, témafeldolgozási keretet találunk ki, amely során ők is megtalálják helyüket és feladatukat az osztályban. Amennyiben mégis sor kerül fegyelmezetlenségre, a tanórát követően érdemes négy szemkört is elbeszélgetni a tanulóval a történekről. A beszélgetés alatt ajánlatos odafigyelni arra, hogy elkerüljük a megbélyegzettség feloldhatatlan érzésének kialakulását, ellenkező esetben lavinaszerű rendbontási folyamatokat indíthatunk be. Ennek okán, úgy érdemes a beszélgetés fonalát vezetni, hogy saját magunk és a diák számára egyaránt el tudjuk különíteni a személyiséget az aktuális viselkedéstől. A „*persze, mert engem egyébként is utál a tanárnő*” típusú gondolatok megelőzése érdekében, ha konfliktushelyzetbe keveredek egy diákkal, gyakran hangoztatom, hogy nem a személyiségét bírálok, hanem azzal a viselkedéssel, magatartással nem értek egyet, amit az órán, szünetben produkált.

Abban az esetben, ha a fegyelmezetlen magatartás olyan mértéket ölt, mely során a diák másokra vagy önmagára veszéllyel lehet, érdemes az órát tartó szaktanárnak segítséget kérnie (osztályfőnöktől, igazgatótól, gyermekvédelmi felelőstől, ambulanciától), hiszen megeshet, hogy nem ismeri azokat a pszichés, szociális, vagy életvezetési problémából fakadó okokat, melyek a hisztérikus/agresszív/ vagy önpusztító rohamot kiváltották.

Pozitív megerősítés

Ahogy erre korábban is utaltam, ezek a gyerekek legtöbbször már az otthoni környezetükben hozzászoktak az őket érő indulatos, megrovó ingerekhez, ezért az iskolai intők hatása a tanulás és a tanárok iránti ellenszenv kivívásában nyilvánult meg. Ahogy figyeltem őket, arra jöttem rá, hogy egyetlen dolgot nem kaptak évek óta senkitől és sehonnan: odafigyelést, jó szót, dicséretet. Mivel eddig döntő többségében megnyilvánulásaikkal negatív reakciókat váltottak ki környezetükből, hozzám kerülve már elfelejtették, mivel érdemelhetnének ki pozitív visszajelzést. Pedig mint minden ember ők is vágnak erre. Ezért abból indultam ki, hogy mindenkinek van értékelhető tulajdonsága, képessége, készsége. Olyan érdekes, vagy csoportmunkán alapuló feladatokat, változatos óraterveket készítettem, melyekkel helyzetbe hozhatom a motiválatlan, passzív vagy

éppen túlfűtött, agresszív diákokat is. Tervem sikerrel járt, mert mindenből kihozott valami olyasmit is, ami számomra értékelhetőnek, dicséretre méltónak bizonyult. Hihetetlen hatása lett a visszajelzéseimnek, ami először teljesen meglepte őket. Azt hitték rosszul értik, többször visszakérdeztek, de átsütött a tekintetükön, hogy nagyon örülnek a személyes, pozitív megjegyzéseknek. Azt gondolom, nincs olyan gyerek, de még felnőtt se, aki ne vágya az elismerésre. Ha ezt a vágyat, mint eszközt tanárként megfelelően kezeljük, hihetetlen eredményeket érhetünk el a diákoknál. Rájönnek, hogy ők is számítanak, ők is lehetnek eredményesek valamiben, és egyre több téren igyekeznek bizonyítani, megfelelni a dicsérethez tartozó pozitív képnek. Ennek köszönhetően egy idő elteltével megfigyelhető, hogy elkezdenek a tanórán dolgozni, együttműködni a tanárral és a társaikkal. Ahogy az agresszió agressziót szül, úgy az elismerés is elismerést generál. Megszületnek az első sikerélmények, majd a jó jegyek, amik elültetik a vágyat és igényt a többire is. Kialakul a versengés, de már nem a „ki a vagányabb/agresszívebb” irányba, hanem a jobb teljesítmény iránt. A tétellel járó versengéseknek hatalmas húzóereje lehet. Többször szembesültem azzal, milyen intenzív figyelmet sikerült kivívnom, amikor kvíz kérdésekre, logikai feladatra adott első helyes válaszokat jutalmaztam. (Az ilyen feladatlehetőségekre még a kalauz harmadik nagy részében visszatérek.) Később már nem a jó jegyek, hanem a tanulás, az új dolgok megismerése motiválta őket. Olyannyira, hogy már maguk szóltak arra az idétlenkedő osztálytársra, aki miatt esetleg nem tudtak órán figyelni.

Fejlesztő kritika

Az iskolai nevelés egyik kulcskérdése, hogy kritikáinkat, javaslatainkat, észrevételeinket milyen módon artikuláljuk tanulóink felé annak érdekében, hogy hatásos, de ne a személyiségét sértő eredménye legyen. Mivel én hiszek a pozitív megerősítés hatásában, törekszem arra, hogy az aktuális nevelési helyzetben ne a megbélyegzést és a negatív jellemzőket hangsúlyozzam. Például „*ha így folytatod..., hajléktalan felnőtt leszel!*” típusú fenyegetések, egyrészt negatív jövőképet ábrázolnak, másrészt az egyén számára sértőek lehetnek. Ehelyett mondhatjuk, hogy „*ha kicsit jobban tanulnál, ezeket (itt felsorolom) érhetnéd el, hiszen ezek (itt felsorolom) a képességeid megvannak hozzá!*” Ezzel megcsillantom a pozitív jövőképet, aminek nagy vonzereje lehet azoknál, akik eddig csak a kilátástalanságot észlelték az életükben. Természetesen tisztán láttatom tanulóimmal azt is, hogy mi hiányzik még a pozitív jövőkép eléréséhez. Fontos, hogy belátható célokat tűzzünk ki, olyanokat, melyeket a diákok valóban elérhetnek. Inkább kisebb lépésekben, de reális célok kijelölésével haladjunk előre. Mindig jelzem, ha a diák valamiben fejlődött és jelzem, hogy ezek után mi mindenre lenne még képes. Ugyanakkor nyilvánvalóvá teszem számára azt is, ha valamilyen téren visszafejlődést mutat magához képest. Ebben az esetben érdemes feltárni az okokat, hogy az előrehaladást serkentssem, és ne a visszafejlődés folytatódjon. Minden diákomnál

más célt tűzök ki, mivel minden diák más fejlődési utat jár be, máshonnan indul, és máshová jut.

A tanórai agresszió csökkentése

A tanóráimon számtalan esetben kialakulhatott volna veszélyes agresszív szituáció, ha óratervezésemmel nem lépek elébe a helyzeteknek. Megelőző stratégiáim között szerepeltek többek között: kooperatív munkaformák alkalmazása, tanulók folyamatos aktivizálása, kreatív feladatok kigondolása. Kooperatív munkaformák közül diákjaim a páros munkát kedvelték leginkább. Általában ők választhattak magunknak párt, bár figyeltem arra, hogy olyan diákot is válasszanak, aki nem annyira népszerű a közösségben. A páros munkák sokat segítettek abban is, hogy a diákok megtanulják az egymásra figyelmet, valamint készek és képesek legyenek értékelni és összekapcsolni mások ötletét, tudását sajátjukéval. A csoportos munkák során többnyire én jelöltem ki a tanulók helyét, tekintettel arra, hogy minden szempontból vegyes csoportok jöjjenek létre, illetve olyanok is dolgozzanak együtt, akik azelőtt nem igazán kedvelték egymást. Annak elérése bizonyult legnehezebbnek ennél a munkaformánál, hogy minden tanuló egyformán kivegye a részét a feladatból. A versenyszellem és mellette az együttműködés kialakítása azért mindig jó motiváló erőnek bizonyult.

Amennyiben a tanuló nem unatkozik, nincs ideje rendbontáson gondolkodni vagy rendbontást elkövetni. Ennek érdekében akár csoportos, akár páros, akár egyéni instrukciók kiadásával folyamatosan biztosítani kell azt, hogy a tanulók szellemileg és/vagy fizikailag le legyenek kötve a feladat elvégzésével. Megfigyeltem, hogy minél érdekesebb, kreatívabb egy feladat, annál jobban beszippantja, elvarázsolja, leköti őket.

Normakövetés

A következő történet jól példázta számomra, hogy a diákok milyen könnyen át tudják venni mások (akár a tanárok) viselkedését. Az osztályfőnöki órákat novemberben négy alkalommal egy meghívott vendégpár tartotta az osztályomban. Ez márciusban is megismétlődött, és ekkor a következő tűnt fel az óraadóknak. A diákok sokkal udvariasabbak lettek egymással, mint előző félévben. Ha most kértek egymástól valamit, a „*légy szíves*” és „*köszönöm*” kifejezések kíséretében tették azt, az „*add ide*” helyett a „*kérem*” vagy „*oda tudod adni?*” kifejezéseket használták. Mivel az otthoni szociális közegük semmit sem változott a félév alatt, okkal feltételeztem, hogy a velem együtt töltött idő ilyen módon is hatással volt rájuk. Én ugyanis, bármit kértem tőlük, azt mindig udvariasan tettem, és úgy látszik egyszerűen átvették a tőlem hallott kifejezéseket.

Fegyelmetlen magatartásuk ellenére gyakran vittem őket külső helyszínekre (múzeumba, kirándulni, rendezvények megtekintésére). A tömegközlekedés kezdetben okozott némi problémát, hiszen az idegen emberek közötti csoportos lét egymás után generálta a bohóckodást, a vagányságból elkövetett szabálysértéseket és a szándékosan felfokozott trágár beszédet. Aztán, ahogy a félév során a szocializációs folyamat következtében egyre jobban megszeliődtek, kialakult bennük egyfajta normakövető viselkedés, fokozatosan elmaradtak ezek a rendbontó jelenségek. Egy idő után már azt érezték cikinek, ha valaki idétlenül viselkedett közülük, és rögtön rá is szóltak. Az év végére pedig már fel se tűnhetett senki idegennek, hogy felzárkóztató csoport utazik a buszon.

Érdekes volt látnom azt is, hogy különböző helyzetekben, mennyire máshogyan viselkedtek. Azok a múzeumi kirándulások sikerültek a legjobban, ahol a másik embert megillető tisztelettel fordultak feléjük az ott dolgozók. Az ilyen esetekben hihetetlenül megnyíltak nekik, meséltek magukról, érdeklődtek, kérdéseket tettek fel. Ahol azonban kinézetük, vagy egyszerűbb kommunikációjuk miatt rögtön lekezelő hangnemben beszéltek velük, vagy gorombán rájuk szóltak, még mielőtt bármit tettek volna, akkor a róluk előítéletesen kialakított képhez kezdtek idomulni és annak megfelelően reagáltak.

A városban való közlekedés, a kiállítások megtekintése olyan szocializációs terepként is működik, ahol a kísérő tanáron kívül, egymástól, az utcai járókelőktől, a ruhatáros hölgytől és a teremőrtől egyaránt tanulnak. Azt is érdekes látni, mennyire meglepi őket, ahogyan a tanár idegen emberekkel kommunikál, hiszen egész másfajta felnőtt szerepben látják ilyenkor. Megfigyeltem, hogy mivel más, hiteles felnőtt mintájuk eddig nem volt, a legtöbben automatikusan utánoztak engem a közös programok során, amikor átadtam egy helyet a buszon, a szemetesbe(!) dobtam a használt papírzsebkendőt, hangosan köszöntem a ruhatáros embereknek, vagy kérdést tettem fel a teremőröknek. Ez is tanulás.

Tanulás a falakon kívül

Kicsit leegyszerűsítve azt mondhatom, hogy a nehezen kezelhető gyerekek esetében a két legfontosabb neveléssel-oktatással összefüggő cél a gyermek tanulás iránti motivációjának kialakítása, valamint a szűkebb és tágabb társadalmi közösségbe való beillesztése. Mindkettőt elérhetjük, ha az éves tanmenetbe rendszerszerűen becsempészünk külső helyszínen tartott órákat. A tanulás közege nem (csak) a tanterem lehet. Minden, amiről tanulunk, a mindennapi életünkhöz kapcsolódik közvetetten vagy közvetlenül, a minket körülvevő világról szól. A tankönyvekbe sűrített információk a körülöttünk lévő világ egy adott szempontú metszetét jelenítik. Sokat tanulhatnak a diákok önmagukról és a világról akkor is, ha a tankönyvek lapjai közül kilépnek. Ezt az élményt tananyaghoz kötődő iskolához közeli séták (terek, utcák, házak megtekintésével),

kirándulások, munkahelyi látogatások, külső iskolai gyakorlatok megszervezésével, múzeumpedagógiai foglalkozások igénybevételével biztosíthatjuk.

Én magam is gyakran terveztem ilyen jellegű órát, ami persze megfelelő szervezést és időkeretet, az iskola részéről pedig rugalmasságot igényelt. Az elején igyekeztem őket olyan érdekes, interaktív időszaki kiállításokra elvinni, melyek felkelthették az adott téma iránti érdeklődésüket. Máskor meg a témához kapcsoltam hozzá kiegészítésként egy kiállítás vagy tanösvény megtekintését, ami egyfelől élvezetes, változatos tanórát biztosított számukra, másfelől a közös élmény miatt közösségkovácsoló erőként is működött. Később már ők javasoltak újabb helyszínt, újabb kiállítást. A tanteremből kiszakadva út közben tanulóim sokkal oldottabban, személyesebben, kötetlenebbül tudtak beszélgetni velem és társaikkal egyaránt. A külső programok egy részét szervezhetik maguk a diákok is, hiszen lakóhelyük környékén is sok érdekes, tananyaghoz kapcsolódó látnivaló akadhat. Mi például így jutottunk el a Pilisborosjenő melletti „Egri vár” díszletéhez, amikor a török kort tanultuk történelemből.

Tapasztalataim alapján ezek a csoportos látogatások azon túl, hogy lekötik a diákok figyelmét, a tudásszerzés egy más módjával ismertetik meg őket. Továbbá az idegen környezetben való kulturált viselkedés egyben a társadalmi beilleszkedés újabb közege is. Akadtak olyanok, akik azelőtt még nem is jártak egyáltalán múzeumban, így a múzeumi légkör is teljesen ismeretlen volt számukra. Ahhoz viszont, hogy élvezni tudják az érdekesnek hangzó kiállítást be kellett tartani bizonyos írott és íratlan szabályokat, együttműködésre volt szükség velem és a kiállításhoz tartozó emberekkel.

Meglepően nagy hatással volt diákjaimra a fogyatékkal élők világának megismerése. A budapesti Ability Parkban mozgáskorlátozott ember segítségével kipróbálhatták és megtanulhatták a kerekesszék használatát, leírhatták nevüket Braille-írással, megismerkedhettek a jelnyelvvvel. A Láthatatlan kiállításon pedig egy sötét labirintus és gyengén látó embertársaik segítségével tapasztalhatták meg, milyen nehézségekkel küszködik egy látássérült. Amellett, hogy számukra teljesen ismeretlen világokba pillanthattak bele, tanulóim újraértékelhették saját életüket is. Az izgalmas programok lehetőséget biztosítottak arra is, hogy közösen átgondoljuk: a nehézségek ellenére mindenki élhet teljes életet.

Hogy az osztály tényleg közösség legyen!

Annak érdekében, hogy a diákok elfogadják egymás gyengeségeit illetve erősségeit, és egy összetartó közösség jöjjön létre, sokat tehet az osztályfőnök. Nemcsak személyével mutathat példát, de az osztályfőnöki órán szervezett játékokkal, tevékenységekkel fejlesztheti a diákok önismeretét és tolerancia készségét, csökkentheti a tanuló társak közötti agresszív megnyilvánulásokat.

A következőkben leírok néhány sokak által jól ismert tevékenységi lehetőséget, feladatot, módszert,

technikát, melyekkel gyakran dolgozom, és hatékonyak bizonyultak a gyerekekkel való munkám során.

Év elejéhez kapcsolódó tevékenységek

A tevékenységek célja az év eleji iskolai félelmek csökkentése, csoportszabályok kialakítása, a tanévhez kapcsolódó főbb események, tervek megbeszélése.

✓ Elvárások és félelmek

Rögzítsük a diákokkal, milyen félelmeik vannak a tanévvel kapcsolatban, illetve mi mindennel szeretnének gazdagodni az év során! A feladatot többféleképpen is elvégezhetjük. Kisebбекnél A/4-es lapra rajzoltathatunk két tenyeret, majd az egyikbe kerüljenek az elvárások, a másikba pedig a félelmek. Nagyobbaknál kétfajta Post-it jegyzettömbből osszunk ki cédulákat! Mindenki írjon néhány gondolatot az egyik fajta (félelmeket jelképező) illetve a másik (elvárásokat jelentő) lapokra névtelenül. A cédulákat két csoportban ragasszuk a táblára! Beszéljük meg az összeírt gondolatokat! Mit tehet a tanár, és mit a diák, hogy az elvárások megvalósuljanak, a félelmek pedig alaptalanná váljanak?

✓ Csoportszabályok

Állítsunk fel közös csoportszabályokat, és hozzunk közös döntést a szabályt megszegő esetekre is! A szabályokat kartonlapra rögzítsük, és mindenki által jól látható helyre függesszük fel! A embereknek szükségük van szabályokra, mert az nyújt biztonságot, eligazodást a világban. Ugyanakkor a felnőtté válási folyamat során az ember más és más viszonyba kerül a körülötte lévő szabályokkal. Gyerekként próbálgatja a határokat, kamaszként megkérdőjelezi, felnőttként elfogadja vagy újraalkotja azokat. A közösen meghozott döntésekben mindez egyszerre jelenik meg, és betartása sokkal kevesebb konfliktussal, magasabb szintű együttműködéssel jár.

✓ Éves naptár

Készítsünk közösen éves naptárt! A naptáron bejelölhetjük az ünnepeket (diákok névnapjait, születésnapjait, nemzeti megemlékezéseket), a szüneteket, a kirándulásokat, nagyobb feladatokat, amikre előre akár közösen is készülhetünk! Ezzel mindenki számára beláthatóvá, áttekinthetővé válik a tanév. Lehetnek szertartásos napok is, például minden péntekre szervezhetünk valami meglepetést.

✓ Mindenki számít

Egy hatalmas rajzlapra mindenki rajzolja rá a tenyerét és írja bele, mit tudna hozzátenni az

eredményes, jó hangulatú tanévhez. Ez lehet bármi, ami segíti az osztályt a tanév sikeres elvégzésében. Például egy jó matekos felajánlhatja, hogy segít a többieknek, másvalaki, hogy osztálydekorációt készít stb.

Önismeret, önmeghatározás

A tevékenységek célja, hogy a tükröt nyújtson tanulóknak számára, illetve a tanár is visszajelzéseket kapjon a tanulók önmagukról alkotott nézeteiről. A feladatok a következő kérdések megválaszolására irányulnak: Milyen vagyok? Miben vagyok más? Honnan jövök? Milyen tapasztalatokat, élményeket hozok magammal a múltból? Mennyire vagyok megelégedve magammal? Hogyan határozom meg önmagam a családban, az osztályban, az országban, a világban? Milyen céljaim vannak?

✓ Ki vagyok én?

Mindenki rajzolja körbe a tenyerét egy A/4-es papírlapra. A rajz ujjaihoz a résztvevők írják fel a tanár által vagy közösen kitalált kiegészítendő mondatokat, és találjanak hozzájuk önálló befejezést. Például: A legfontosabb szó számomra... Kedvenc szabadidős elfoglaltságom... Ez a szín én vagyok:... stb. A tenyér részéhez mindenki rajzolhat egy rá jellemző emblémát. A rajzokat kivághatjuk és nagy kartonlapra közösen felragaszthatjuk.

✓ Milyen vagyok én?

Felírunk a táblára különböző tulajdonságokat (kedves, zárkózott, bizonytalan, tudatos, rendszerető, művelt, sértődékeny, megbízható, bátor, önző, türelmes, kötelességtudó, szerény, jószívű, lelkiismeretes, takarékos, titoktartó, udvariatlan stb.). A diákoknak ki kell választanuk három pozitív és három negatív tulajdonságot, melyet magukra jellemzőnek érznek. Döntéseiket írásban indokolják meg!

Íme egy 17 éves fiú diákom példája:

„Ami jellemző rám: Sokoldalú, energikus, egyenes.

Indoklás: Sok mindenben részt veszek, még ha nem is tetszik nekem annyira. Tudok vicces is lenni, de bunkó is és komoly is. Nagyon sok energiám van, hisz fiatal vagyok, igyekszem 100%-osan kihasználni ezt. Szeretek segíteni és a magam dolgait elintézni. Mindenben az őszintét mondom, nagyon ritka, hogy kamuzok, mert rájöttem, hogy nincs értelme kamuzni.

Ami kevésbé jellemez: Kezdeményező, határozott, vagány

Indoklás: Mostanában visszahúzódtam, túl sokat csalódtam, és vertek át. Ezért már nem tudok megbízni senkiben, Nem vagyok vagány, inkább egyszerű, normál kinézetű, nem felvágós fiatal. A csalódások miatt nem vagyok annyira határozott.”

✓ **Húsz jó tulajdonság**

Gyűjtsék össze a diákok egyénileg egy lapra a legjobb tulajdonságaikat, ide értve azt, hogy mit tudnak jól csinálni, milyen helyzeteket tudnak jól megoldani, mihez értenek stb. Ha elakadnak, egymásét is megpróbálhatják kiegészíteni.

✓ **Befejezetlen mondatok**

A következő feladat adott témára vonatkozó vélemények, érzések feltárásában, kifejezésében segít. Írjuk fel különböző cédulákra a következő mondattöréseket: Azt szeretem, ha... Nem szeretem, ha... Fontos nekem, hogy... Legfontosabb számomra... Attól félek, hogy... Arra vágyom, hogy... Büszke vagyok arra, hogy... Annak örülnék, ha... El akarom kerülni, hogy... Legjobb lenne, ha... Az segítene, ha... Húzzon minden diák egy cédulát, és fejezze be a rajta lévő mondatot az alapján, amit a kijelölt témával (tanulás, iskola, tanóra, továbbtanulás stb.) kapcsolatban érez, gondol.

✓ **Álomképek**

Magazinok, internet segítségével készítsenek montázst a diákok álmaikról, céljaikról. A munkák befejezése után a plakátokat kifüggeszthetjük a teremben, és közösen megbeszélhetjük.

✓ **Hogyan fogok élni?**

Hogyan fogok élni 1, illetve 10 év múlva? Válaszolják meg írásban a tanulók a kérdést! Célok, lehetőségeket vagy vágyakat tükröznek az írások? Jövő- vagy inkább jelenképet vetítenek elének?

Néhány példa a felzárkóztató osztályom diákjaitól:

„1 év múlva: Lesz tetkóm és piercing a számban. Nagyon szép leszek (műköröm, szolárium stb.). Meg lesz a 8 osztályom. Lesz hosszútávú kapcsolat. Tudok majd angolul. Kialakítani a stílusom nőies és diszkósra (ruhákat venni stb.). Dolgozni szeretnék majd. Új társaságom lesz. Többet szeretnék (fogok) bulizni. El akarok végezni láb- és körömápoló tanfolyamot. 10 év múlva: Szeretnék műkormös lenni, külön lakást, a pasimmal lakni, sokat keresni, táncolni, playboy-os cuccokban járni. Meg akarok házasodni, bulizni sokat. Anyunak lesz pasija, és vele fog lakni. Szeretnék kocsit (pirost, valami szépet). Külföldön nyaralni sokat. 15 év múlva gyereket (1fiút, csak 1-et!). Letenni a sminkes szakmát is. Szép esküvőt, nagyot, gazdagot, külföldön.” (16 éves lány)

„Szerintem én 1 év múlva még mindig suliba fogok járni. Azt hiszem találok magamnak nagyon jó barátokat is. Megpróbálok egy jó szakmát. Lesz egy jóképű pasim végre. Suli mellett fogok dolgozni járni. A Petczel suliba szeretnék járni. Tatoos szeretnék lenni. Szeretnék sokat tanulni. Szeretnék nagy házban lakni. Itt Pesten szeretnék lakni. Tíz év múlva szeretnék egy ráncfelvarrást. Szeretnék zsírleszívást. Szeretnék lakberendezést tanulni. Szeretnék egy csodálatos férjet. Szeretnék 2 gyereket. Fiút: Tamás, fiút: Áront. Egy Alfa Romeo kocsit. Sok ruhát szeretnék. Kertes házat.” (17 éves lány)

„Egy év múlva még tanulni fogok ebben a suliban. Én el szeretném végezni 5 év alatt a sulit. 5 év alatt szeretnék egy szakmát és egy érettségit. Szeretnék összeköltözni a barátommal. 10 év múlva szeretnék szülni egy gyereket. A barátomnak. Szeretnék egy kocsit, Honda Civicet. Szeretnék egy kertés házat egy garázzsal és egy medencével. Szeretném, ha menyasszony lehetnék. Egyszer szeretnék koszorús lány lenni.” (17 éves lány)

„Egy év múlva 8-os leszek, szőkére festetem a hajamat. Szeretnék majd kitűnő tanuló lenni. Jó lenne, ha nevelőapám elköltözne. Szeretnék lefogyni jövő nyárra 5kg-ot!!! 10 év múlva 4 gyereket szeretnék, 1 ikrek, 1 lány, 1 fiú. Budapesten 1 nagy családi házat vagy villát. Szeretnék egy utazást és találkozni a kedvenc együttesemmel.” (17 éves lány)

Egymás elfogadása, konfliktuskezelés

Ebben a részben olyan játékokat, feladatokat gyűjtöttem egybe, melyek jó lehetőséget biztosítanak az osztály tagjai számára egymás alaposabb megismerésére, közös értékek megfogalmazására, az egyéni értékek tiszteletben tartására, a kooperáción alapuló csoportmunkára, továbbá az alkalmazkodási képesség, a véleménynyilvánítás és a vitakészség fejlesztésére. A tevékenységek a következő kérdésekre keresik a választ: Ki miben más, hasonló? Hányféle módon különbözhetünk egymástól? Honnan származnak és hogyan működnek az előítéletek? Hogyan kezelhetjük saját előítéleteinket?

✓ A csoport minden tagja...

A tanulók kis csoportokban (lehetőleg olyanok dolgozzanak együtt, akik nem ismerik és/vagy nem kedvelik egymást) keressenek: olyan ételt, amit a csoport minden tagja szeret/nem szeret; olyan zenét, ami mindenkinek tetszik; olyan hobbit, amit mindenki szívesen űzne; olyan álmot, amit mindenki szeretne megvalósítani stb. Beszéljük meg, milyen közös pontokat találtak a csoporttagok!

✓ Mi a közös bennünk?

Csoportonként kapnak a diákok egy csomag kártyát, amelyben tulajdonságok megnevezése található (kedves, zárkózott, tudatos, rendszerető, művelt, megbízható, bátor, önzetlen, türelmes, kötelességtudó, szerény, jószívű, lelkiismeretes, takarékos, titoktartó, udvarias stb.) A feladat az, hogy ki kell választaniuk, melyik három jellemzi leginkább és legkevésbé a csoport minden tagját. Vannak-e hasonlóságok a csoportok között?

✓ Ki az?

Mindenki töltsse ki az osztálytársai nevével következő listát!

<i>Keress olyan tanulót az osztályban...</i>	
<i>aki szeret olvasni</i>	
<i>aki kipróbált már valamilyen extrém sportot</i>	
<i>aki volt már tengeren túl</i>	
<i>nem szereti a Kólát</i>	
<i>aki tud síelni</i>	
<i>akinek sok testvére van</i>	

✓ **Ráismersz?**

Minden tanuló felír lapjára öt olyan dolgot, amit kedvel és öt olyat, amit nem. A névtelen lapokat összegyűjtjük, és felolvassuk. A diákoknak ki kell találniuk, hogy ki a lapok tulajdonosa. Később, vagy nagyobbaknál játszhatjuk úgy is, hogy mindig, aki húz, annak kell kitalálnia, kiről van szó, illetve leszűkítjük a választási lehetőségeket például szabadidős tevékenységekre, tantárgyakra stb.

✓ **Almás játék**

A játék elvégzéséhez a jelenlévők számával megegyező alma szükséges.

A játék elején kiosztunk minden résztvevőnek egy almát, és adunk néhány percet, hogy jól megfigyeljék, megismerjék és nevet adjanak neki. Ezután mindenkit megkérünk, hogy mutassa be az almáját, jellemezze, mitől különleges, mitől szép, és indokolja meg a névválasztást. Miután körbeértünk, gyűjtsük össze az almákat egy nagy tálba, úgy, hogy összekeveredjenek! Majd mindenki keresse ki a sajátját újra! Beszéljük meg, hogy mindenkinek sikerült-e megismerni melyik volt az övé! Van olyan, aki elcserélné az almáját egy másikra? Vajon, hogyan szimbolizálja a játék az emberek (szülő-gyerek) egymáshoz való viszonyulását?

✓ **Mit jelent neked?**

A diákok válaszoljanak írásban a következő kérdésekre, majd beszéljük meg közösen, melyek voltak a legszélsőségesebb válaszok! Miből fakadnak a különbségek? Mit jelent számodra: egy jó autó? (milyen?); késni egy kicsit? (hány perc?); egy jó nap (milyen?); jó fej haver? (mitől?).

✓ **Tojásfészek**

A tanulók feladata, hogy csoportokban építsenek olyan fél méter magas csúszdát, ahonnan, ha legurul egy tojás, a landoláskor nem törik össze. A csoportok számára biztosítsunk megfelelő típusú, de ne túl sok segédeszközt (kartonlap, krepp-papír, rajzlapok, ragasztók, olló, tojástartó, WC papír guriga stb.).

✓ **Konszenzus**

Előbb egyénileg, majd kis csoportokban oldják meg a résztvevők a következő problémahelyzetet.

Társaidal egy magántulajdonban lévő jachton hajóztok a Csendes-óceán déli részén. Ismeretlen eredetű tűz következtében a hajó és tartalmának nagy része elpusztul. A jacht most lassan süllyed. Az egyetlen dolog, amit tudtok, hogy kb. 1000 mérföldre vagytok dél-délnyugatra a legközelebbi szárazföldtől. A mentőcsónak kicsi, ezért magatokon kívül csak néhány dolgot tudtok elvinni. A túlélők zsebeiben talált dolgok a következők: egy doboz cigaretta, néhány doboz gyufa és 5 db 200 Ft-os bankjegy. A feladat az, hogy rangsoroljátok a mellékelt listán felsorolt cikkeket aszerint, hogy a túlélés szempontjából mennyire fontosak. 1-es számmal jelöljétek a legfontosabb cikket, 2-essel a második legfontosabbat, és 15-össel a legkevésbé lényegeset.

	Egyéni rangsor	Közös vélemény
<i>kis tranzistoros rádió</i>		
<i>cápariasztó szer</i>		
<i>10 négyzetméter fény-áthatolhatatlan műanyag fólia</i>		
<i>2 doboz csokoládé</i>		
<i>horgászfelszerelés</i>		
<i>iránytű</i>		
<i>10 méter hosszú nejlonkötél</i>		
<i>1 liter 80 fokos Puerto Rico rum</i>		
<i>8 liter olajtartály (tele)</i>		
<i>ülőpárna (úszást elősegítő eszköz)</i>		
<i>egy láda élelmiszer</i>		
<i>térképek a Csendes-óceánról</i>		
<i>szúnyogháló</i>		
<i>20 literes ivóvíztartály (tele)</i>		
<i>borotválkozó tükör</i>		

A játék leírásához felhasznált forrás:

Játékgyűjtemény: Hajótörés játékszabály.

<http://jatek.gyujtemeny.com/jatekszabaly/714.php>

✓ **Születésnap**

Mindenki írjon egy kedves mondatot a születésnapját ünneplő diákról névtelenül! A cetliket összegyűjtve egy szép borítékban odaadhatjuk az ünnepeltnak ajándékként.

✓ **Interjú**

Készítsenek egymással interjút a diákok! A feladathoz adhatunk segítséget (pl. kérdőív), de ők maguk is összeállíthatják a kérdéseket.

✓ **Mit jelent?**

Beszéljük meg a tanulókkal, mit jelent békében élni önmagunkkal, másokkal, a világgal! Vitassuk meg, mit jelentenek a következő mondatok: „*Te is más vagy, te sem vagy más.*”; „*Mások felfedezése egy kapcsolat felfedezése, nem egy korláté.*”; „*Ahány ház, annyi szokás.*”; „*Minden ember, csak ember. Ennél te sem vagy több, és ő sem kevesebb.*”!

✓ **Egyet kizárunk**

Háromféle jelet (virág, labda, könyv) használva mindegyik résztvevő hátára ragasztunk egy papírdarabot a jelek valamelyikével ellátva. Egy valakinek adjunk különböző jelet (pl. szívecske). A résztvevőknek nem szabad tudniuk, milyen színű lap van a hátukon. Vezetőként adjuk azt az utasítást a diákoknak, hogy szerveződjenek csoportokba anélkül, hogy megszólalnának, csak szavak nélkül kommunikálhatnak. Mikor elkészültek, segítsünk felfedezni a játék alatt átélt és tanult dolgokkal kapcsolatos érzéseket: Milyen csoportokba sikerült szerveződni? Hogyan érezte magát a külön jelet viselő személy? Hogyan segítettek egymásnak a diákok? Milyen különböző csoportokhoz tartozunk, például focicsapat, iskola, egyház? Csatlakozhat-e bárki ezekhez a csoportokhoz? Mit jelent egy közösséghez tartozni?

✓ **Ki lehet ő?**

A feladat célja összehasonlítani és felismerni, hogy mennyire különböznek az emberek másokról alkotott benyomásaikban. Továbbá felfedezni, hogyan irányítják múltbeli tapasztalataink első benyomásainkat, illetve tudatosítani azt, hogy benyomásaink befolyásolják mások felé irányuló viselkedésmódunkat. A munka menete: Folyóiratokból vágjunk ki néhány személyeket ábrázoló képet, és egyenként, hosszúkás lapok tetejére ragasszuk fel azokat. Próbáljuk különböző emberek képeit választani, ideértve a különböző korokat, kultúrákat, etnikai csoportokat, képességet és a fogyatékoságot. Utasítsuk a résztvevőket, hogy üljenek körbe, és osszuk mindenkinek egy képpel ellátott lapot. Kérjük meg őket, hogy nézzék meg, és első benyomásukat írják a lap aljára (hány éves lehet, mi a foglalkozása stb.). Ezután hajtsák fel a lapnak azt a részét, amelyikre írtak, úgy hogy az írás ne látszódjon, és adják tovább a mellettük ülő személynek. Mondjuk meg, hogy a második képre is, a hajtás fölé írják rá benyomásukat, és ismét hajtva egyet rajta és adják tovább. Addig folytassák a folyamatot, amíg az összes kép körbemeleg, és mindenki mindegyiket látta.

Tekerjük ki a papírt, és hasonlítsuk össze a különböző első benyomásokat!

✓ **Képes feladat**

Vigyünk be a csoportnak olyan képeket (például újságból kivágott filmjelenetek stb.), melyeken valamilyen konfliktushelyzet látható. Mindenki írjon ötleteket, majd beszéljük meg: Mi lehet a konfliktus alapja? Kik a szereplők? Ki támad kire? Mi lehetett a kép előzménye? Hogyan lehetne békésen feloldani a jelenetet? Elevenítsük meg a képen látható jelenetet, majd a csoport számára legszimpatikusabb békés befejezéssel zárjuk le!

✓ **Egy történet több befejezés**

Kérjük meg a diákokat, hogy írjanak össze iskolai konfliktushelyzeteket, vagy vigyünk egy általunk kiválasztott szituációt. A feladat az, hogy a megadott konfliktushelyzetet a kihúzott kártyákon szereplő stratégiával oldják meg a csoportok: **agresszív módon** (nincs tekintettel másokra, saját érdekeit, jogait erőszakos módon, mások jogai fölé helyezi.); **szubmisszív módon** (nincs tekintettel saját érdekeire, jogaira, szükségleteire, nem tud kiállni magáért, csak másokkal törődik, saját érdekeit mások érdeke alá helyezi.); **asszertív módon** (magabiztosan kiáll saját érdekeiért, jogaiért, miközben mások jogait is tiszteletben tartja.). A jelenetek alapján vonjuk le közösen a következtetéseinket!

✓ **Beszélgessünk a barátságról!**

Válaszoljanak írásban a diákok a következő kérdésekre: Mit nevezünk barátságnak? Hány igaz barátja lehet egy embernek? Kit választunk barátunk? Milyen az igazi barátság? Lehet-e barát a szülő? Mi a különbség a barát és a haver között? Miután elkészültek, alakítsunk csoportokat, és minden csoport egy kérdéssel foglalkozzon részletesebben. Vitassák meg az álláspontjukat, és jegyezzék le a vélemények közötti hasonlóságokat és különbségeket!

Az alábbiakban válogatást láthatunk diákjaim kérdésekre adott válaszaiból. Az egyes témákban mi tanárként milyen hasonló és különböző elemeket fedezünk fel?

Mit nevezünk barátságnak?

„Jóban rosszban kitart veled, főleg rosszban.”

„Sokat vagyunk együtt. Nem veszekszünk, megértjük egymás hibáit. Bocsánatot tudok kérni, van közös múltunk.”

„Számomra a barátság olyan kötelék, amit senki és semmi nem szakíthat szét. Ez egy olyan dolog, aminek semmi köze a szerelemhez és a családi kötelékhez. Nem muszáj régóta ismerni hozzá egymást. Nekem van, volt legjobb barátom. De sajnós olyan is van, akit annak hiszel, de később rájössz, hogy ő nem is igazi barát.”

„Ha két ember nagyon kijön egymással, és összehaverkodnak.”

„Amikor számíthatnak egymásra bármiben.”

Kit választunk barátunk?

„Akibe megbízunk, nem hazudik neked, nem lop tőled, nem vág át.”

„Ez szerintem így nem igaz, hogy kit választunk barátunk, mert nem mi és nem ők választanak minket. Ez a dolog csak kialakul. Valakinél hosszú idő kell, de másnál elég egy perc is. De mondjuk minden ember más és más.”

„Aki jó fej, megbízható, akivel lehet beszélgetni. Legyen humoros és ne legyen zárkózott.”

Milyen az igazi barátság?

„nagyon őszinte”

„Amikor nem verjük át egymást, kitartunk a bajban is. Ha távol vagyunk akkor sem hagyjuk ott egymást, és hiányzik.”

„Ha lelki problémám van, akkor hozzá tudok fordulni, és meg tudjuk beszélni, és tanácsot tudok kérni.”

„Bizalom, baráti szeretet, gondoskodás. Ennyi.”

Lehet-e barát a szülő?

„Talán. Én például nem mondok el mindent az anyámnak.”

„Nem, mert a családban nem lehet barátság. A család több, mint barát.”

„Részben igen, részben nem. El lehet vele beszélgetni, de ő, mint szülő fog hozzáállni, és nem, mint barát. De vannak olyan dolgok, amit vele is meg lehet beszélni. De nekem nincsenek szüleim, se legjobb barátom. De ez már egy másik témakör”

„Nem hiszem, hogy lehet, de ha mégis, akkor nagyon jól kijönnek egymással.”

„Nem! Talán csak úgy, ha nincs más, akire igazán lehetne számítani.”

Mi a különbség a haver és a barát között?

„A haver nem húz ki a rosszból, nem találkozol vele mindig.”

„A haver csak alkalmakkor, a barát viszont mindig ott van, ha kell!”

„A barát mindent tud rólad.”

„Barát: mikor neked nincs valamid és neki van, megosztja veled. Mindent megbeszéltek egymással. Haver: csak akkor van veled, ha épp nincs más, és unatkozik. Ő kér, de te nem kérhetsz semmit. Vele nem beszélsz meg mindent.”

Iskolához való pozitív attitűd kialakítása

✓ Iskolaélmények

Gyűjtsük össze a résztvevőkkel közösen, kinek milyen pozitív és milyen negatív élményei kötődnek az iskolához! Beszéljük meg az okokat és a lehetőségeket!

✓ Ideális iskola

Milyen lenne az ideális iskola? Fogalmazzák meg egyénileg írásban a tanulók, majd beszéljék meg párban! Osszuk meg a véleményeket egymással is!

✓ **Életút-iskolaszakaszok**

Gondolják végig a diákok az iskolai eredményeiket, és válaszoljanak a következő kérdésekre: Melyik volt a legeredményesebb tanév számomra? Melyik tantárgyban vagyok sikeres? Melyik tanév jelentett mélypontot az iskolaéveimben? Mit kellett volna tennem, hogy elkerüljem a mélypontot? Hogyan tudtam/tudnék visszakapaszkodni?

✓ **Céljaim**

Fogalmazzon meg mindenki három olyan dolgot, amit tanév végére el szeretne érni! Beszéljük meg, hogy ki, mit írt!

✓ **Miért fontosak a tantárgyak?**

Vegyük sorra a tantárgyakat, és a diákok javaslatai alapján beszéljük meg, az élet mely területéhez kapcsolódnak, miért lehetnek hasznosak számunkra! Milyen tudással gazdagodunk általuk? Tehetünk-e fontossági sorrendet a tantárgyak között?

✓ **Mi lehet(ne) tenni?**

Felvázolunk néhány iskolával kapcsolatos szituációt. Például: Új tanuló érkezik az osztályba, aki szeretne bekerülni a társaságba. Megkérjük a diákokat, írják össze ötleteiket a megoldásra. Milyen megoldások lehetnek különféle szituációkra? Szavazzuk meg a legjobbat!

✓ **Mi lenne, ha...?**

Felteszünk egy Mi lenne, ha... kezdetű kérdést az iskolával kapcsolatban: Mi lenne, ha a gyerekeknek nem kellene iskolába járniuk? Mi lenne, ha nem kellene matematikát tanulnunk? Mi lenne, ha nem lenne nyári szünet? Gyűjtsék össze és vitassuk meg a diákokkal a lehetséges következményeket.

✓ **Egyetértesz?**

Az osztály tagjai írjanak olyan iskolával kapcsolatos állításokat, amiket igaznak vélnek. Gyűjtsük össze, és egyenként vitassuk meg, ki, mennyire ért egyet az elhangzott álláspontokkal! Például: Az ének tantárgy felesleges / Az iskola hasznos dolog / Meg kell szüntetni, hogy az iskola kötelező legyen. A vitához kijelölhetünk három padsort vagy csoportosarkot a válaszok (nem értek egyet, egyetérték, részben egyetérték) alapján. Először mindenki elhelyezkedik a kigondolt válasza szerint,

majd ezt követően indulhat a vita. Aki meggondolja magát átülhet máshová.

Szakvélemények világában

A családi körülmények és kötelékek bármikor módosulhatnak, és ezek a tényezők nagymértékben befolyásolhatják a gyermek iskolai teljesítményét, közösségi életét. Előfordulhat, hogy nehezen találja meg a hangot kortársaival és/vagy pedagógusával, ezért kirekesztettnek, magányosnak érzi magát. Lehet, hogy bár okos, mégis átmenetileg, vagy esetleg hosszabb távon akadozik egy-egy tantárgy tanulásában. Az is előfordulhat, hogy olyan változások zajlanak le a családi életben (pl. testvér születés, válás, gyász), melyek átmenetileg a tanuló alkalmazkodását is megnehezítik. Mindezek következtében megváltozhat a diák magatartása, indulatossá vagy éppen visszahúzódomóvá válhat, romolhat tanulmányi eredménye. Amennyiben tehát az osztályfőnök vagy szaktanár a gyermek közösségi **beilleszkedésében, magatartásában vagy tanulási képességeiben (BTM)** tapasztalt nehézségek, hiányosságok miatt szeretne más, az iskolai helyzeten kívülálló szakemberhez fordulni, kérheti a **Nevelési Tanácsadó** szakembereinek (fejlesztő pedagógus, pszichológus) segítségét, mivel az okokat és a segítségnyújtás formáját nem könnyű egyedül megtalálni. Az osztályfőnök feladata ebben az esetben, hogy pedagógiai jellemzést (véleményt) készít. Mielőtt eljuttatná a jellemzést – mely egyben vizsgálati kérelemként is szolgál – a Nevelési Tanácsadóba, azt a szülőnek meg kell mutatnia, aki aláírásával, majd a tanácsadóba történő telefonos bejelentkezésével megerősíti, hogy tudomásul veszi a pedagógus, az iskola kérését. A vizsgálatról írásos vélemény készül, mely csak azután kerülhet az iskolába, miután a szülő azt elolvasta, egyet értett vele (vagy nem) és aláírta.

Abban az esetben, ha a Nevelési Tanácsadó a tanuló problémáját súlyosabbnak ítéli meg, akkor az ügyet továbbítják a **Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottsághoz**. A tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs tevékenység, továbbá az országos szakértői és rehabilitációs tevékenység keretében - a fogyatékos szűrése, vizsgálata alapján – történik a **sajátos nevelési igény (SNI)** megállapítása, vagy kizárása. A Szakértői és Rehabilitációs Bizottság a szakértői véleményében tesz javaslatot a gyermek, a tanuló különleges gondozás keretében történő ellátására, az ellátás módjára, formájára és helyére, az ellátáshoz kapcsolódó pedagógiai szakszolgálatra. Sajátos nevelési igényű az a gyermek, tanuló, aki a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján testi, érzékszervi, értelmi, beszéd fogyatékos, autista, több fogyatékos együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, a megismerő funkciók vagy a viselkedés fejlődésének tartós és súlyos, vagy súlyos rendellenességével küzd. A szakértői bizottság eljárása a szülő kezdeményezésére vagy egyetértésével indul. Amennyiben a közoktatási intézmény vagy a rendeletben meghatározott családvédelmi intézmény megítélése szerint a gyermek, tanuló

szakértői vizsgálata szükséges, behívja a szülőt, és az indok közlésével javasolja a szakértői vizsgálaton való részvételt, ezzel egyidejűleg köteles a szülőt tájékoztatni a vizsgálatok eredményei alapján lehetséges következményekről, a szülőnek a vizsgálattal és annak megállapításaival kapcsolatos jogairól.

Felhasznált források:

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. Kt. 30.§, 35. §, 121. §

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV

A pedagógiai szakszolgálatokról szóló 4/2010. OKM rendelet

www.pszichoerdek.hu/Jogszabályok/OM/4_2010_OKM_rendelet.pdf

A pedagógiai jellemzés (vélemény)

Nehezen kezelhető diákok esetében gyakori, hogy osztályfőnökként pedagógiai jellemzést vagy véleményt kérnek tőlünk a Nevelési Tanácsadó, a Rendőrség, a Bíróság, az Önkormányzati Hivatal, vagy a Szakértői és Rehabilitációs Bizottság szakemberei. Mivel intézményenként eltérő lehet a hivatalos ügy célja, minden esetben érdeklődünk utána (amennyiben ez a levélből nem derül világosan ki), hogy milyen eljárásról van szó. Fontos, hogy felelősségünk teljes tudatában fogalmazzuk meg meglátásainkat, mert ezek a jellemzések nagymértékben befolyásolhatják a gyermek további sorsát.

A jellemzés elkészítéséhez általában megjelölnek néhány irányadó szempontot, de az eljárástól illetve a tanuló körülményeitől, személyiségétől is függ, mire érdemes inkább hangsúlyt fektetnünk a hivatalos véleményalkotás során.

A következőkben lássunk néhány fontos szempontot, kérdést, melyek átgondolása jelentősen segítheti a jellemzés megalkotásának folyamatát!

Milyen általános információkat érdemes közölnünk?

Mióta jár a tanuló az iskolába/osztályba? Hova járt ez előtt? Hányadik osztályba jár és/vagy a tanterv melyik osztályfokánál tart? Mi az összbenyomása a gyermekről? Mit tartunk a legfontosabbnak vele kapcsolatban?

Milyen fizikai, egészségügyi, higiénias állapottal illetve mozgással kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Kivel és milyen körülmények között él a tanuló? Milyen fokú a tanuló gondozottsága? Mi jellemzi a tanuló öltözködését, tanszereit? Milyen káros szokásairól, káros szenvedélyeiről van tudomásunk? Milyen a tanuló egészségi állapota, kinézete, testi fejlettsége? Tapasztalunk-e furcsaságokat a

mozgása területen? Vannak-e ismétlődő mozgásai? Ha igen, milyen helyzetben jelentkeznek?

Milyen társas viselkedéssel kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Milyen a tanuló családjához (szüleihez, testvéreihez), osztálytársaihoz fűződő viszonya, érzelmi kapcsolata (szoros, laza, ambivalens, mély, felszínes stb.)? Csoporttársaihoz viszonyítva hogyan, mennyi idő alatt fogadta el, illetve tartja be a csoport szokásait, szabályait? Milyen a társaival, pedagógusaival, idegenekkel való kapcsolata? Mi jellemző az osztályközösségen belüli magatartására? Elfogadták-e őt csoporttársai? Hogyan, kivel, milyen formában kezdeményez kapcsolatot? Hogyan, milyen témáról kezdeményez beszélgetést? Hogyan reagál arra, ha hozzá közeledik valaki (idegen - ismerős)? A csoportban van-e barátja? Hány barátja van, és mi köti össze velük? Bekapcsolódik-e, bevonható-e csoportos tevékenységbe (milyen típusúakba)? Kezdeményez-e csoportos tevékenységet? Kötetlen helyzetben mivel foglalja el magát, mivel foglalkozik a legszívesebben? Milyen szintű nála az egyéni és közösségi érdekek egyeztetése? Milyen problémák, furcsaságok fordulnak elő viselkedésében?

Milyen érzelmi-akarati étellel kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Mi okoz a gyermeknek örömet, bánatot? Milyen a tanuló érzelmi élete (vidám, szomorú, kiegyensúlyozott, változó hangulatú, érzékeny, dacos, agresszív, durva, gátolt, szereplésre vágyik, visszahúzó, befelé forduló, szorongó, félénk)? Bánat, fájdalom esetén igényel-e vigasztalást, mit tesz ilyenkor, hogyan lehet megnyugtatni? Ő maga nyújt-e vigaszt hasonló helyzetben másoknak? Mennyire jól érti, illetve alkalmazza a mimikát és a gesztusokat - jól felismerhető-e a gyermek aktuális hangulata? Hogyan fogadja a változásokat (személyek, tárgyak, napirend, stb.)? Vannak-e indokolatlannak tűnő érzelmi megnyilvánulásai, megalapozatlan félelmei? Mi jellemző az akarati életére (kitartó, befolyásolható, gyenge)? Milyen a tanuló önfegyelme (megfelelő-fegyelmetlen-labilis-stabil)? Milyen erkölcsi érzelmek (becsület, tisztesség, jóság, megértés stb.) jellemzik ?

Milyen beszéddel, beszédértéssel és kommunikációval kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Milyen a tanuló beszédkésztsége, beszédfejlettsége, beszédtechnikája, beszédtagoltsága, artikulációja? Mennyire érthető a beszéde (lassú, átlagos, gyors, hadar, beszédhibás)? Észlelünk-e valamilyen beszédhibát nála (pöszesség, orrhangzós beszéd, dadogás, hadarás)? Milyen a gondolatainak kifejezésében (pontos, világos, választékos, vagy ezek ellenkezője)? Milyen a beszédkulturája, szókinccse? Használ-e durva kifejezéseket, zsargont, stb.? Igényeit, kívánságait milyen formában jelzi?

Milyen értelmi képességekkel, tájékozódással, észleléssel kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Tájékozódik-e a tanuló korának megfelelő szinten térben és időben? Érdekl-e őt valamelyik téma, tantárgy, foglalkozás jobban, mint a többi? Ezeknél jobban szerepel-e? Van-e olyan téma, tantárgy, foglalkozás amelyiken feltűnően rosszul teljesít? Milyen okok játszhatnak szerepet ebben? Mi jellemző a tanuló gondolkodására, tapasztalataira, ismereteire (gazdagok, átlagosak, szegények)? Mennyire logikusak a következtetései? Mi jellemzi a tanuló figyelmét (kitartó, önkéntelen, szándékos, akaratlagos, változó, koncentrált, dekoncentrált)? Mi jellemzi a a tanuló megfigyelőképességét (alapos, pontos, változó, felületes, pontatlan)? Tapasztalt-e szélsőséges reakciókat egyes hallási, vizuális, tapintási, ízlelési, szaglász ingerekre? Mi jellemzi a tanuló emlékezetét (jó, megbízható, rossz, részleges, vizuális stb.)? Összességében milyennek értékeli a gyermek értelmi képességeit?

Milyen tanulmányokkal kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Milyen a diák iskolai munkához való viszonya (jó, közömbös, változó, rossz, teljesen elutasító)? Mi jellemzi osztályzatait, valamint félévi és év végi átlagát? Milyen a diák tanórai együttműködése (változó, aktív, passzív, önként vállal feladatokat, szorgalmas, biztatni kell)? Mi jellemzi az otthoni felkészüléshez kapcsolódó munkáját? Mivel jutalmazható leginkább (szociális, tárgyi, egyéb)? Hogyan vehető rá tevékenységváltásra, általa kevésbé kedvelt tevékenységek elvégzésére, kérések teljesítésére? Milyen az iskola és a tanuló családja közötti kapcsolat?

Milyen, a tanuló érdeklődésével kapcsolatos információkat érdemes közölnünk?

Milyen a tanuló érdeklődési köre (tág, sokirányú, beszűkült, egy területre korlátozódik)? Mi a legjellemzőbb érdeklődési köre? Milyen speciális képességei vannak? Mi jellemzi a tanuló a pályaválasztási érdeklődését, elképzeléseit?

Ezek a szempontok akkor is felhasználhatók, ha csak önmagunk számára kívánjuk tisztázni, összegezni egy-egy nehezebben kezelhető tanulónk körülményeit, tüneteit, képességeit, készségeit.

A szempontrendszer összeállításához felhasznált források:

Szempontok a pedagógiai vélemény elkészítéséhez.

www.bunmegelozes.eu/pdf/MODSZ1.PDF

Szempontok a pedagógiai vélemény összeállításához.

www.eltes-tatabanya.sulinet.hu/epsz/anyag/mell_ped_szempont_iskola.pdf

A következőkben egy családgondozó kérésére általam készített pedagógiai véleményt olvashatunk. (A név itt is fiktív)

„Tisztelt Családgondozó!

Példa Petra 9. felzárkóztató osztályos tanuló ügyében tájékoztatást és véleményt kért, mely az alábbiakban olvasható.

Példa Petrának a tavalyi évet nem sikerült teljesítenie, ezért szeptembertől az én osztályfőnökségem alatt folytatja felzárkóztató tanulmányait. Az év elején több változás is bekövetkezett az életében és ezzel párhuzamosan az iskolához való hozzáállásában is. Több hullámvölgyet követően azonban Petra elszánt az iskola befejezését illetően, és további célokat is megfogalmazott. Habár idén is kiszámíthatatlanul jár iskolába, órai jelenléte már nem teljesen passzív. Úgy tűnik, hogy valami minimális motiváció kialakult benne a felzárkóztató oktatás elvégzésére, és ennek érdekében többször hajlandóságot mutat az órai feladatok végrehajtására. Petrának vannak terveit a továbbtanulásával kapcsolatban, olyan iskolába szeretne menni, ahol jó kézügyességét és művészi érzékét felhasználhatja. Közösén próbáltunk ilyen jellegű szakiskolát keresni, de a lehetőségek nagyon korlátozottak. Továbbtanulása érdekében igyekszik együttműködni tanáraival, noha még mindig sok a késés és a hiányzás. Lemaradásait ugyanakkor igyekszik pótolni az órai dolgozatokkal való jegyszerezés által. Petra értelmi képességei minden tantárgyból megfelelőek. Amennyiben módja adódik elkészíteni az órai feladatokat, azokat nagy precizitással és türelemmel elvégzi.

A csoportos tevékenységekbe nem mindig vonódik be, ezért vagy egyénileg elvégzi, vagy kér alternatív feladatot. A közös iskolán kívüli tevékenységekben véletlenszerűen vesz részt, gyakran igazolatlanul távozik a helyszínről. Osztálytársai ugyanakkor elfogadják, többször beszélgetést kezdeményeznek vele, amire ő szívesen reagál. Előfordul, hogy ellentétbe keveredik valakivel, de a harag nem tart sokáig.

Petra egészségi állapota egyre komolyabb aggodalomra ad okot. Tudomásom szerint jelenleg a barátjával lakik, ahol a higiéniai körülmények nagyon rosszak. Édesanyjával összeveszett, ezért költözött el onnan. Petra nagy energiát fordít arra, hogy a család és az iskola gyakran ellentétes elvárásainak megfeleljen, ami láthatólag fizikailag és pszichikailag is igen megterheli. Petrával az iskolában dolgozó gyermekvédelmi felelős és szociális munkás is foglalkozik. Sajnos egyre erősebb a meggyőződésünk, hogy életvitelét tudatmódosító szerek is befolyásolják, és ebben az esetben további segítségre lesz szüksége.

Összességében azt gondolom, hogy Petra sokat komolyodott, és sokkal céltudatosabbá vált, ugyanakkor szociális helyzete és egészségi állapota komoly aggodalomra ad okot.”

Továbbgondolási lehetőségek, feladatok

Pedagógusjelöltek számára meglehetősen hasznos lehet még pályakezdésük előtt feltérképezni, hogy milyen az az általános pedagógusi, pszichológusi, jogi, illetve szociális háló, ami a tanulókat illetve az iskolát körülveszi. Ehhez nyújtanak segítséget a következő feladatok.

Kik ők?

A következő három feladat során lehetőségünk nyílik arra, hogy a nehezen kezelhető tanulókhöz kapcsolódó fogalmak, személyek és intézmények között eligazodjunk.

A feladatokhoz ajánlott források:

Dr. Tóth László (2000): *Speciális bánásmódot igénylő tanulók*. In.: Dr. Tóth László: *Pszichológia a tanításban*. Pedellus Tankönyvkiadó. 254-282.

Gyermekvédelem a közoktatásban 1. - Alapfogalmak.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=335>

Gyermekvédelem a közoktatásban 2. - Az iskola gyermekvédelmi feladatai.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=338>

Földes Petra (2001): *Gyermekvédelem az iskolában*. In: Szekszárdi Júlia (szerk.), *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek*. OKI Kiadó, Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 362-378.

Kósáné Ornai Vera (2010): *Magatartási és tanulási nehézségek, deviáns veszélyeztetettség*. In.: Kósáné Ornai Vera: *a mi iskolánk – Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében*. ELTE-Eötvös Kiadó. 323-359.

Petriné Feyér Judit (2003): *Különleges bánásmódot igénylő gyermek*. In.: Falus Iván (szerk.), *Didaktika, Elméleti alapok a tantás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 417-443.

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról (30.§-a a beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézségek megállapításáról, 35.§-a a nevelési tanácsadás feladatáról, 121.§-a a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű tanuló meghatározásáról illetve a sajátos nevelési igény meghatározásáról)

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról (5.§-a a veszélyeztetettség fogalmáról, 34.§-a a pedagógiai szakszolgálatokról, 38.§ - 40.§-a a gyermekjóléti alapellátásokról, 60.§-a a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatásról)

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV

2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500135.TV

→ Tegyük különbséget a megjelölések között!

Tanárként, és főként osztályfőnökként érdemes tisztán látni azt, hogy a valamilyen okból problémás gyermekekre vonatkozó megfogalmazások milyen pszichológiai, pedagógiai, gyógypedagógiai vagy gyermekvédelmi állításokat takarnak. Annak érdekében, hogy képesek legyünk értelmezni, illetve elkülöníteni az egymáshoz közelálló, köznyelvben ugyan szinonimaként használatos, mégis gyakran eltérő fogalmakat, érdemes foglalkozni a következő feladattal!

Informálódjunk arról, hogy mit jelentenek, milyen típusú gyerekekre vonatkoznak, és kik használják az alábbi kifejezéseket!

sajátos nevelési igényű tanuló; hátrányos helyzetű tanuló; halmozottan hátrányos helyzetű tanuló; különleges bánásmódot igénylő gyermek; beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézségekkel küzdő tanuló; felzárkózásra szoruló tanuló; fejlesztésre szoruló tanuló; veszélyeztetett gyermek; nehezen nevelhető gyermek; deviáns fiatal; differenciált bánásmódot igénylő gyermek; érzelmi-akarati fogyatékos gyermek; inadaptált gyermek; tanulásban akadályozott tanuló, tanulási zavarban szenvedő diák

→ Hová fordulhatunk segítségért?

Pedagógusi munkánk során számos, tanulóinkkal kapcsolatos szakmai kérdés, dilemma felvetődik bennünk. Célszerű ezért feltérképezni, milyen személyekhez fordulhatunk segítségért!

Nézzünk utána, milyen intézményi keretek között, és hogyan tudnak segíteni a gyermeknek, illetve a pedagógusnak a következő szakemberek: gyermek- és ifjúságvédelmi felelős, fejlesztőpedagógus, szociális munkás, iskolaorvos, pártfogó, gyermekpszichológus, pszichopedagógus, családgondozó, gyógypedagógus, gyermekpszichiáter, házi gyermekorvos!

→ Intézmények

Nézzünk utána, mivel foglalkoznak és milyen viszonyban állnak egymással a következő intézmények: Gyermekjóléti Szolgálat, Nevelési Tanácsadó, Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság, Pedagógiai Szakszolgálat, Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat, pályaválasztási tanácsadó, ifjúsági iroda, Családsegítő Szolgálat, Egységes Pedagógiai Szakszolgálat!

Káros szenvedélyek iskolai kezelése

Ahhoz, hogy leendő osztályfőnökként segítséget tudjunk majd nyújtani a káros szenvedélyeket illetően, előbb mi magunk kell, hogy állást foglaljunk bizonyos kérdésekben. Ezért véleményem szerint elengedhetetlen a jogszabályok és lehetőségek között való megfelelő tájékozódás.

→ Okok és magyarázatok

Három csoportban gyűjtsük össze, milyen okai lehetnek annak, ha egy tizenéves a cigarettához, az alkoholhoz vagy a droghoz nyúl! Hasonlítsuk össze és vitassuk meg a válaszokat!

1. csoport: cigaretta	2. csoport: kábítószer	3. csoport: alkohol

→ Dilemmák és lehetőségek

Beszéljük meg, mit tudunk, mit gondolunk a következő kérdésekről:

Hogyan kezeljék a pedagógusok a tudomásukra jutott tanulókkal kapcsolatos, személyes információkat?

Köteles-e jelenteni a rendőrség felé az iskolának vagy a pedagógusnak, ha tudomására jut, hogy egyik tanulója kábítószer-használó?

Milyen mértékben szólhat bele a pedagógus a diák életébe?

Mennyire hatásosak az iskolai drogprevenciók?

Milyen lehetőségei vannak a pedagógusnak, ha segíteni szeretne?

Milyen hatékony prevenciós tevékenységekre lenne szükség az iskolában?

→ Mit javasolnánk?

Olvassuk el a következő szituációkat, és gondoljuk át, mit javasolnánk a problémát felvető személyeknek!

*„Mit tegyek akkor, amikor azt hallom, hogy az osztályába járó nyolcadikosok ecstasyt vettek be az esti bulihoz?”
(egy tanár)*

"Gyermekem füvezik de azt mondja, hogy ez nem baj, sőt jót tesz a gondolkodásának. Amúgy is mindenki füvezik! -Meg hát az olyan mint a cigi. Kicsit lazul az ember, ennyi az egész. Ettől nem lesz semmi bajom, nem ártok vele senkinek. Ez nem is drog, csak fű!" (egy szülő)

→ Titoktartási kötelezettség?

A feljebb említett kérdések megválaszolásához sokat segíthetnek a következő szemelvények! Beszéljük meg, mely pontokon értünk egyet a megállapításokkal, és mely pontokkal vitatkoznánk!

„Milyen esetben van feljelentési kötelezettségünk?

Bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést; a feljelentés kötelező azokban az esetekben, amelyekben a feljelentés elmulasztása bűncselekmény. Minden hatóság és hivatalos személy köteles a hivatali hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt - ha az elkövető ismert, annak megjelölésével - feljelenteni." (Büntető eljárás törvény 122. §)

A Büntető Törvénykönyv csak a súlyos államellenes bűncselekmények esetében ír elő feljelentési kötelezettséget, ilyenek az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, az alkotmányos rend elleni szervezkedés, lázadás, rombolás, hazaárulás, hűtlenség, ellenség támogatása, kémkedés (Btk.150.§). Más bűncselekmények esetében nincs feljelentési kötelezettség, a hatóság értesítését az állampolgár belátására bízzák. Ha valaki nem tesz feljelentést, az természetesen nem minősül bűnpártolásnak sem.

A hatóságok és a hivatalos személyek kötelesek feljelentést tenni, ha bármilyen bűncselekmény elkövetéséről tudomást szereznek. Azonban az iskolaigazgató, a pedagógus, a szülő nem hivatalos személy, az iskola nem hatóság.

Az iskolának, a pedagógusnak, a szülőnek, az osztálytársnak nincs feljelentési kötelezettsége!

Van-e a pedagógusnak titoktartási kötelezettsége?

A tanári szakma alapvető etikai szabályai jogszabályi szinten még nem kidolgozottak, pedig az oktató éppen olyan felelősségteljes munkát végez, mint az orvos vagy az ügyvéd. A Nemzeti Tankönyvkiadó gondozásában azonban már megjelent a pedagógusokra vonatkozó etikai szabályokat tartalmazó "Pedagógusetika - kódex és kommentár" című kiadvány, melyben a titoktartással kapcsolatban a következők olvashatók:

A pedagógusoknak "nevelői tevékenységük közben szerzett magántermészetű információkkal kapcsolatban titoktartási kötelezettségük van. Ilyen információkat csak a gyermek érdekét szem előtt tartva adhatnak tovább, csakis olyan személyeknek, akik ezek birtokában várhatóan eredményesebben tudnak majd cselekedni, szintén a gyermek érdekében."

A pedagógus a bizalmasan közölt információkat csak a gyermek érdekét szem előtt tartva adhatja tovább, olyan megoldás érdekében, mely segítséget jelent a tanuló számára.

Ki tud eredményesen segíteni?

A kábítószer kipróbálása, alkalmi vagy rendszeres fogyasztása veszélyt jelent a gyermek számára. Lehet, hogy csak a kíváncsiság, a divat a kiváltó ok, de lehet, hogy komoly családi vagy egyéni probléma tünete a droghasználat. Ugyanakkor a kábítószer-fogyasztás a magyar büntetőjog szerint bűncselekmény, két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha az iskolában, vagy környezetében kábítószer átadása is történik, az átadó öttől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, akkor is, ha osztálytársak közötti ügyről, és nem droghereskedésről van szó.

Ha a rendőrség tudomására jut, hogy valaki kábítószerrel fogyaszt, köteles büntetőeljárást indítani. A rendőrség nem segítőként, hanem bűnüldözőként lép fel a kábítószer-fogyasztóval szemben, eszköztárukban a motozás, házkutatás, előállítás, kihallgatás, vizeletvétel szerepel. A fogyasztó gyanúsított az eljárásban, a tanárt, osztálytársakat és a szülőit pedig tanúként hallgatják ki az ügyben.

Egy iskolai bejelentés nyomán indult büntetőeljárás után a diákok sem tanáraikkal, sem egymással nem fognak őszintén beszélni a kábítószerrel kapcsolatos gondjaikról.

Nem elég célozgatni, nyíltan kell beszélni a problémákról, ehhez pedig kölcsönös bizalom szükséges. Ha a diák teljesítményében, magatartásában negatív változást okoz a droghasználat, nem elég preventív előadások megszervezésével reagálni, hanem személyes beszélgetést, szakemberrel segítségnyújtást is lehetővé kell tenni számára, a család bevonásával. Ha az iskola nem képes segíteni, célszerű olyan szakembereket, szervezeteket megkeresni, akik kellő szaktudással és tapasztalattal rendelkeznek ezen a területen. A gyermekek és a tanárok érdekét egyaránt az szolgálja, ha nem a félelem diktálja lépéseiket.

Ha a diákok nem fordulhatnak bizalommal nevelőikhez, elvész a hatékony segítségnyújtás lehetősége."

Forrás: Drog Jog, <http://www.drogvilag.hu/?id=5>

→ Intézménylátogatás

Annak érdekében, hogy megismerhessük a nehezen kezelhető diákokat és problémáikat,

látogassunk el a következő intézményekbe: pártfogó felügyelői szolgálat, gyermekotthon, javítóintézet, drogrehabilitációs intézet, gyermekjóléti szolgálat. Gyűjtsünk információt: Kik, kikkel, hogyan, milyen módszerekkel és stratégiákkal foglalkoznak? Mi az intézmények célja?

Válasszunk ki egy intézményt, és készítsünk interjút – az intézményvezető hozzájárulásával - az érintett kiskorúakkal!

Felkészülésünkhöz az alábbi honlapok nyújthatnak segítséget:

Javítóintézetek és gyermekotthonok: <http://borton.wyw.hu/Javitointezet-gyermekotthonok/>

Pártfogó felügyelői szolgálat: <http://www.kih.gov.hu/alaptev>

➔ Drogjogi szekció

A diákok drogfogyasztásával kapcsolatos megoldási stratégiák kialakítását jelentősen megnehezíti az érintett személyek szerepeinek, feladatainak és kötelességeinek összemosódása. A véleménymegosztás miatt napjainkban sem egyértelmű, kinek mit kell/lehet/ajánlott tennie a problémahelyzet kezelésére vonatkozóan. Annak érdekében, hogy közelebb kerüljünk a megoldáshoz, vessünk egy pillantást a Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ által 2001-ben Budapesten rendezett "*Drogprevenció és pedagógus-továbbképzés*" című konferencia és módszervásár drogjogi szekciójának szekcióvezetők (Dr. Csendes László és Dr. Pelle Andrea) általi összefoglalására. Milyen, számunkra fontos dilemmákat és megállapításokat tartalmaz az alábbi cikk részlet?

„Tudomásul kell vennünk, hogy lesznek olyan diákok, akikre "nem hat" a felvilágosítás és a törvényi tiltás, vagyis kipróbálnak tiltott szereket, esetleg rendszeresen használják azokat. A tanárnak fel kell készülnie arra az esetre is, ha tudomására jut, hogy egy diákja kábítószerrel használ, esetleg a tanuló konkrétan segítséget kér a pedagógustól. Tekintettel arra, hogy a kábítószer-fogyasztás bűncselekmény, szükséges, hogy a nevelők rendelkezzenek jogi ismeretekkel is, tisztában legyenek azzal, hogyan zajlik egy büntetőeljárás, mit tehet a rendőr, és milyen szerepe lehet a pedagógusnak egy büntető ügyben. (...)

Csendes László szekcióvezető szerint a rendőrség megkeresése nem minden esetben a legcélravezetőbb, és vannak esetek, amikor a rendőr beavatkozása valóban nem segít a szárnyait bontogató, a tiltott szerek fogyasztását főleg kíváncsiságból kipróbáló fiatalnak visszatérni a helyes útra. Más esetekben viszont - ha a rendőr segít, oktató, nevelő jelleggel lép fel - a hatósági beavatkozás kifejezetten üdvös, mert segít a tájékozódásban, informálódásban, illetve más szervezetek segítségét képes közvetíteni.

A szekciókon megerősítettük azt, hogy a tanárnak, iskolaigazgatónak nincsen feljelentési vagy bejelentési kötelezettsége, sem a kábítószer-fogyasztás, sem a terjesztés esetében. Azonban a visszaélés kábítószerrel bűncselekmény hivatalból üldözendő, tehát ha a rendőrség tudomására jut egy konkrét eset, kötelesek a büntetőeljárást megindítani.

A rendőr a feladata ellátása során beléphet az iskolába, és ott az intézmény rendjének lehetőség szerinti tiszteletben tartásával intézkedhet. Az intézkedő rendőrtől szakmai szempontból elvárható, hogy az intézmény igazgatójával vegye fel a kapcsolatot, és az ő tudomásával, a megfelelő tájékoztatás megadása után hajtsa végre a tervezett intézkedést. Az intézkedés során fokozottan kell ügyelni arra, hogy az érintettek személyiségi jogai ne sérüljenek.

Fontos pontja volt a szekciómunkának annak csokorba gyűjtése, hogy a rendőr mit vár el a pedagógusoktól.

Csendes László szekcióvezető szerint a rendőrség nem azt várja, hogy mintegy "besúgóként", a rendőrség meghosszabbított karjaként járjon-keljen a fiatalok között, hanem éppen azt, hogy a tanulók érdekeit, egészséges, jogkövető életszemléletük kialakítását tartsa szem előtt. Úgy dolgozzon, hogy a rendőrhatalomra ne is legyen szükség, vagyis tegyen meg minden lehetséges intézkedést, a normasértő magatartás felszámolására. Ha viszont a rendőrhatalomra felhívás elkerülhetetlen, úgy azt - mint közfeladatot ellátó személy - segítse elő.

Kábítószerrel kapcsolatban az oktatási intézmény területén a rendőrség jellemzően olyankor szokott intézkedni, ha az iskolától érkezik bejelentés. Azonban az is megtörténhet, hogy bár nem az iskola kezdeményezte az eljárást, de a tanulót az oktatási intézményből állítják elő a rendőrségre. Ilyenkor a pedagógus kérheti, hogy diákját elkísérje, és a tanártól elvárható, hogy a szülőt haladéktalanul értesítse.

A büntető eljárásban a pedagógust is ki lehet tanúként hallgatni. Tekintettel arra, hogy a közoktatási törvény jelenleg nem rendelkezik a tanárok titoktartási kötelezettségéről, így a tanúvallomás tételét nem tagadhatják meg. (...)

A szekció tapasztalata, hogy a pedagógusokban még mindig élnek tévhitek, előítéletek a kábítószerrel kapcsolatban. Ez lehet az oka annak, hogy az iskolai prevenciós tevékenységben hatóság, vagy a diákokat megfélemlítő, kötelező elemektől eredményeket remélnek. (...) Az iskolai drogprobléma kezelésében nem az érintett diákok leleplezése és eltávolítása jelent megoldást, hanem nevelési, pedagógiai eszközökkel lehet eredményesebben beavatkozni.

Csendes László szekcióvezető álláspontja szerint ugyanakkor azt is világosan kell látni, hogy amennyiben az iskola területén történik a kábítószer-fogyasztás, vagy ha akár ingyenes, akár pénzért történő terjesztéssel találkozunk az iskola, a többség védelme érdekében meg kell tennie a szükséges lépéseket, hiszen ezek a cselekmények más, fokozottabban a társadalomra veszélyesek, mint a próbálkozó fiatal tévelygése. (...)

Fontos az is, hogy a pedagógusok is biztonságban érezhessék magukat, és ezt úgy lehet biztosítani, hogy a kompetencia-határokat is tisztázni kell. Fontos, hogy iskolán belül legyen párbeszéd a drogprobléma kezeléséről is, és a tanárok igyekezzenek elfogadható stratégiát kialakítani az iskolán belül. A diákok kábítószerrel kapcsolatban felmerülő kérdésekre nem szabad ötletszerűen, felelősséget hárító módon, hamis biztonságérzetet szülő eszközökkel reagálni, hanem előre fel kell készülni.

Az oktatóknak fontos szerepük van a drogrehabilitációban, hiszen a fiatalok a legtöbb időt az iskolában töltik. Ugyanakkor nem lehet a megelőzést, az egészséges életmód iránti igény kialakítását csak az oktatási intézményektől elvárni. (...)"

A teljes szöveg a következő internetes oldalon található:

<http://www.police.hu/megelozes/bunmegelozes/drogmegelozes/jogok.html>

➔ Drogrehabilitáció

A feladat során informálódhatunk arról, hogy milyen segítőhelyre küldhetjük a diákot, abban az esetben, ha úgy találjuk, hogy függőséggel kapcsolatos külső segítségre szorul. Különböző szervezeti keretek között számos hely kínál kiutat azok számára, akik a kábítószer vagy egyéb függőség áldozatává váltak. Az állami addiktológiai intézetek orvosi keretek között többnyire, a függőséget okozó szer elvonására fókuszálva működnek. A rehabilitációval foglalkozó, főleg civil szervezetek által fenntartott helyek tevékenysége olyan személyiségfejlesztésre irányul, mely a függőség megszűnését alternatív, életmódváltással járó egyéni utak megtalálásával kapcsolja össze.

Válasszunk ki egy drogrehabilitációs szervezetet, és internet segítségével térképezzük fel a működését! Gondolkozzunk el azon, hogy innen szerzett tapasztalatainkat, hogyan hasznosíthatjuk

pedagógiai munkánk során (prevenció, szülők felvilágosítása, segítségkérés stb.)!

Néhány kutatásra javasolt példa:

A Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Támogató Alapítvány, Hidas: <http://www.zsibrik.hu/>

Alkohol-Drogsegély Ambulancia, Veszprém: <http://www.drogambulancia-veszprem.hu/>

Diótörés Alapítvány, Budapest: <http://www.diotores.hu/>

Emberbarát Alapítvány: <http://www.emberbarat.hu/>

INDIT Közalapítvány, Pécs: <http://www.indit.hu/?q=node/3>

Kékpont Drogkonzultációs Központ és Ambulancia Alapítvány: <http://www.kekpont.hu/>

Magadért Drogmentességet Védő Alapítvány „A hely”: <http://www.magadert.hu/index.php?id=0>

Szegedi Kistérségi Többcélú Társulása – Humán Szolgáltató Központ, Szeged

<http://www.drogcentrum.hu/>

Sziget Droginformációs Alapítvány: <http://www.droginfo.hu/szigetrol.html>

➔ Mit tehetünk a megelőzés érdekében?

Mivel a diákok napjaik túlnyomó részét iskolai környezetben töltik, az őket érő ingerek meglehetősen befolyásolhatják személyiségük és életvitelük alakulását. Gondoljuk át, hogy tanárként, illetve osztályfőnökként milyen szerepünk lehet a a drogmegelőzésben. Milyen alternatív tevékenységeket kínálhatunk az iskolán keresztül?

➔ Segítenék, de hogyan?

Nézzünk bele az alábbi dokumentumokba! Tanulmányozzuk, milyen - a pedagógus számára fontos - megállapításokat, javaslatokat, stratégiákat fogalmaznak meg!

Források:

Dobóczy László és Nerada Mátyás (2010): *A hazafelé vezető út - Hosszú távú iskolai drogprevenciós stratégia.*

www.drogprevencio.eu/pdf/A_hazafele_vezeto_ut.pdf

Nemzeti Stratégia a kábítószer-probléma kezelésére 2010-2018 (Nemzeti Drogstratégia)

Szociális és Munkaügyi Minisztérium: <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=900>

Takács Péter és Schád László (2004): *Az iskolai drogstratégia kialakítása és módszertana.* T+T Humán Szolgáltató és Oktatási Központ.

<http://www.sulinet.hu/tanar/igazgatas/drog/drogprev.html>

Az iskolai agresszió

Az iskolai agresszió napjaink egyik felkapott témája mind a médiában, mind a pedagógusszakma körében. Gyakran halljuk konklúzióként, hogy a pedagógusok nincsenek felkészülve a nehezen kezelhető tanulók által kiváltott iskolai szituációkra. A témához összeválogatott különböző formájú és fajtájú feladatok a saját nézetek, a tények és a lehetőségek feltárásával megkönnyíthetik a leendő pedagógusok osztálytermi munkáját, valamint segítséget nyújthatnak a problémás iskolai helyzetek kezeléséhez és megelőzéséhez.

→ Az iskolai agresszió fogalma

Kinek mi jut eszébe az iskolai agresszió kifejezés hallatán? Gondolatainkat egyénileg rögzítsük az alábbi pókhálóábrához hasonló módon, majd előbb párban, utóbb pedig nagy csoportban osszuk meg egymással!

→ Elkövetők és áldozatok

Vitassuk meg, kik az iskolán belüli agresszió leggyakoribb elkövetői és áldozatai!
Beszéljük meg, milyen élményeink vannak diákkorunkból ezzel kapcsolatban!

→ Mit tehetünk?

A következő feladatokkal először párokban foglalkozunk, majd ezt követően a csoport válasszon ki és vitasson meg néhány konkrét esetet!

1. Idézzon fel név nélkül olyan szituációt saját iskolaéveiből, melyben diáktársa fegyelmezetlenségét a tanár Ön szerint jól kezelte! Miért tartja jónak a megoldást? Beszéljék meg közösen ki, hogyan látja az Ön által említett példát!
2. Idézzon fel név nélkül olyan szituációt saját iskolaéveiből, melyben diáktársa fegyelmezetlenségét a tanár Ön szerint rosszul kezelte! Mi lett az eredménye? Milyen jobb megoldási javaslatokat tudna most elképzelni? Beszéljék meg közösen!

→ Kihez forduljunk segítségért?

Gyűjtsünk néhány példát, milyen esetekben érdemes a tanulóval kapcsolatos probléma kapcsán: a tanuló szüleihez, a tanárkollégákhoz, az osztálytársakhoz, a többi tanuló szüleihez, az igazgatóhoz, az iskolaorvoshoz, a védőnőhöz, a rendőrséghez, az iskolapszichológushoz, a gyermek- és ifjúságvédelmi felelőshöz fordulni!

→ Kutatás

Olvassuk el, és vitassuk meg az ombudsmani hivatal megrendelésére készült *Iskolai veszélyek* címmel 2009-ben végzett hazai kutatás eredményét!

Források:

Aáry-Tamás Lajos és Aronson, Joshua (2010, szerk.): *Iskolai veszélyek*. Complex Kiadó.

Hajdú Gábor és Sáska Géza (2009): *Iskolai veszélyek*, Oktatási Jogok Biztosának Hivatala.

www.oktbiztos.hu/ugyek/iskolai_agresszio_jelentes.pdf

→ Oktatási Jogok Biztosának Hivatala

Mivel foglalkozik az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala? Kik, milyen ügyekben, hogyan fordulhatnak tanácskérésért a hivatalhoz? Tanulmányozzuk a hivatali honlapot!

A hivatal honlapján található éves beszámolók megfontolásra érdemes, általános és konkrét iskolai eseteket, illetve azok jogi hátterét boncolgatják. Egy általunk kiválasztott konkrét példán keresztül ismertessük a többiekkel a hivatal funkcióját és működési eljárását!

Forrás:

Oktatási Jogok Biztosának Hivatala

<http://www.oktbiztos.hu>

→ Szemelvények

Olvassuk el az alábbi szemelvényeket és vitassuk meg! Milyen problémafelvetésekkel találkozunk? Melyekkel értünk egyet és melyekkel kevésbé? Milyen megoldási javaslataink vannak a felmerülő nehézségekkel kapcsolatban?

a) „A neveléshez bátorság kell, konfliktusok nélkül nem megy, és nem szabad rögtön engedni. Bátorság kell a fegyelemhez is, ami a nevelés alapja. A fegyelemből önfegyelem lesz. De csak az legitimálja a fegyelmet, ha szeretjük a gyerekeket és a fiatalokat.”

Forrás: Szablyár Anna (2009): *A fegyelem és a szeretet egyensúlyáért*. Mentor, 11.évf. 1. sz.

b) „A diákok válaszainak tükrében úgy tűnik, hogy a tanárok tettei és válaszai erősen különböznek, különösen a jogszabályok által tiltott és az általánosan hirdetett pedagógiai normáktól eltérő esetekben.”

Forrás: Hajdú Gábor és Sáska Géza (2009): *Iskolai veszélyek. 17. fejezet: Tanári fegyelmezési eszközök használata*. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala.
www.oktbiztos.hu/ugyek/iskolai_agresszio_jelentes.pdf

c) „Az iskola, az oktatás világa folyamatosan generál olyan helyzeteket, amikor a pedagógus értékrendje mérlegre kerül. Nem léphetünk kétszer ugyanabba a tanárba anélkül, hogy föl ne merüljön a kérdés: azok a nevelési elvek, amelyeket magunkénak vallunk, az adott helyzetben éppen a gyerek (a bontakozó személyiség) védelmét, az oktatást (eredményességet) vagy a gondosan féltett pedagógusi (hatalmi) pozíciót szolgálják?

Forrás: Novák Géza Máté (2006): *Dráma a megelőzés szolgálatában*. Ifjú-kór, 4. szám. 477-491.

d) „A fegyelmezés csakis a pedagógus, a gyermek, az osztályközösség, a pedagógiai szituáció és a helytelen, illetve a helyes viselkedés hálózatának összefüggésében lehetséges. Alapvető célkitűzése a tanulási eredményesség munkafegyelmre és etikai szabályokat érvényesítő viselkedésre vonatkozó előfeltételének megteremtése. Egyáltalán nem könnyű, mondhatni kényes feladatról van szó, mert elmélyült gyermekismeretet, kifinomult empátiás képességet és éles pszichológiai érzéket feltételez, s a viselkedésformálás komplex pszichológiai eszközeinek birtoklását igényli a gyakorló pedagógustól.”

Forrás: Dr. Fodor László (2005): *Az iskolai fegyelem egyes pszichológiai kérdései*. Közoktatás, 72. évf. 4. sz. <http://www.oracler.ro/fodlink/iskolai%20fegyelem.html>

e) „A szakértők többsége megegyezik abban, hogy a szervezés legfontosabb és egyben leghatékonyabb eleme a megelőző, preventív tanári tevékenység, amely egyrészt segíti a megfelelő tanulási környezet megteremtést, másrészt megelőzi vagy csökkenti a tanulási tevékenységek során felmerülő, azt megzavaró egyéni illetve csoportos problémákat.”

Forrás: Szivák Judit (2003): *Tanulásszervezés*, In.: In.: Falus Iván (szerk.): *Didaktika, Elméleti alapok a tantás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 302.

f) „A pedagógusok azonban gyakran úgy érzik, hogy a rendelkezésükre álló fegyelmezési eszközök nem elégségesek ahhoz, hogy visszatartsák az erőszakos cselekményeket elkövető tanulókat. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy az erőszak olyan jelenség, amely túlmutat az iskolán, pusztán iskolai eszközökkel, a nevelési-oktatási intézmény keretei között nem lehet sikeresen küzdeni ellene.”

Forrás: Aáry-Tamás Lajos (2009, szerk.), *Az oktatási jogok biztosának beszámolója 2009. évi tevékenységéről, A személyi szabadságjogok érvényesítése*.
<http://www.oktbiztos.hu/ugyek/jelentes2009/kozoktat.html>

g) „A diákközösségekben gyakorta találkozunk a verbális agresszió felnőttekre irányuló megnyilvánulásaival is. A diákok mindig ragasztottak gúnyneveket tanítóikra, a különféle csúfolásoknak volt indulatokat hordozó tartalmuk, ám napjainkra a tanárokat illető verbális agresszió már igen durva és intenzív, és messze túlhaladta a „hát mögötti” szférákat. Egyre gyakoribbak a nyílt konfliktusok, veszekedések, amelyekben sokszor a pedagógus lesz a vesztes. És nem csak a pedagógus. A technikai és adminisztratív dolgozók szintén gyakorta válnak a gúny, a megvetés tárgyává, néha igen fájdalmas sebeket kapnak a diákoktól. Szomorú tény, hogy sok esetben a szülői, családi háttérből is kapnak megerősítést a gyerekek...A szülő sajnos gyakran partner, sőt egyre több az olyan eset, amikor a szülő maga is agresszorral válik, jeleneteket provokál az iskolában, kollégiumban.”

Forrás: Fülöpné Böszörményi Aliz (2003): *Agresszió a gyermekintézményekben*. Új Pedagógiai Szemle, 53. évf. 1. szám. 23-35.

h) „Otthon porig alázott, rendszeresen vert „tülkörös” fiú alig várja, hogy az iskolában törlesszen, tanárnő vagy osztálytárs egyaránt áldozat lehet.”

Forrás: Novák Géza Máté (2006): *Dráma a megelőzés szolgálatában*. Ifjú-kór, 4. szám. 477-491.

i) „A pedagógus „akkor alkalmaz fegyelmezést vagy büntetést, amikor szakmai szempontból ezt tartja a legcélravezetőbb pedagógiai eljárásnak. A fegyelmezés és a büntetés alapja a munkafegyelmet és a közös tevékenységet zavaró, valamint a saját és mások fejlődését gátló, romboló cselekedetek megítélése, az intézmény nevelési programjában foglaltaknak megfelelően. Fegyelmezés vagy büntetés alkalmazása közben a pedagógust nem befolyásolhatják negatív érzelmek.”

Forrás: Hofmann Rózsa (2004, szerk.): *Szakmai etikai kódex pedagógusoknak – Tanulmányok, normák és esetleírások*. Nemzeti Tankönyvkiadó

j) „A felnőttek világában a gyermek gyermek marad, s a gyermekek világában a felnőtt legtöbbször idegen. A pedagógus olyan gyerek, aki már felnőtt – illetve olyan felnőtt, aki még érti gyermeki önmagát, így könnyebben talál szót a gyermekekkel. Örökös kettős szereposztásban él s így kétféle szemszögből vizsgálja és ítéli meg a világot. Közvetít, kapcsolatot teremt, helyzetbe hoz. Legfőbb dolga, hivatása, hogy ismét harmóniába rendezze a gyermekire és „reálisra” szétszaggatott valóság teljességét.”

Forrás: Dr. Szabó Ákosné (2006): *In memoriam Szauder Erik*. In.: *Gyógypedagógiai Szemle*, 34. évf. 3. szám.

k) „A fegyelmezettség nem csupán szófogadás, engedelmesség, a követelmények és a tiltások érvényesítése, mint ahogy ezt gyakran leszűkítetten értelmezzük. A fegyelem akkor mutatkozik meg, ha érte erőfeszítést kell tenni, ha a pillanatnyilag kellemes dolog helyett valami mást kell csinálni. A fegyelem bonyolult fogalom, a személyiség is az. Nem véletlen, hogy a legkülönbözőbb nézetekkel találkozunk a személyiség fegyelemre nevelésével kapcsolatban.”

Forrás: Fehér-Wargha Ibolya (2003): *Fegyelem, fegyelmeztetlenség, fegyelmezés*. Új Pedagógiai Szemle, 53. évf. 9. szám <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00074/2003-09-mu-Feher-Fegyelem.html>

→ Könyvajánló

Lapozzunk bele Elek Balázs: *Diákcsinny vagy bűncselekmény – büntetőjogi kézikönyv diákoknak, szülőknek és tanároknak* c. könyvébe! Gondoljuk át, hogyan dolgozhatjuk fel a benne rejlő hasznos történeteket és információkat osztályfőnöki órán illetve szülői értekezleten!

Forrás:

Elek Balázs (2008): *Diákcsinny vagy bűncselekmény – büntetőjogi kézikönyv diákoknak, szülőknek és tanároknak*. Pedellus Tankönyvkiadó.

→ A házirend

Tanulmányozzuk az iskolai házirendeket az iskolák honlapjáról letöltve vagy az intézményekben hozzáférve! Mi a szerepe? Mit és hogyan szabályoz?

Ajánlott irodalom:

dr. Szüdi János (2010): *Házirendek a nevelési-oktatási intézményekben* In.: dr. Szüdi János, *Pedagógus-gyermek-szülő*. Complex Kiadó, 151-197.

→ Fegyelmezési dilemmák

Vitassuk meg, hogy milyen mértékben értünk egyet az alábbi, iskolai fegyelmezés témájához kötődő állításokkal!

- a) Egy tanárnak nem feladata, hogy a diákok lelki életével foglalkozzon.
- b) Nem lenne, annyi fegyelmezési probléma a középiskolákban, ha a tankötelezettséget 15 éves korra leszállítanák.
- c) A házirend csak formális, tájékoztató jellegű dokumentum, a tantermi szituációk megoldása a tanár feladata.
- d) A fegyelmi fokozatok nem hatásosak, mert akit a szabályok nem érdekelnek, azt a büntetés sem érdekli.
- e) A rendbontó diákokat a többiektől elszeparálva, szegregáltan kellene tanítani.
- f) A fegyelemsértő gyerekek sokkal butábbak társaiknál.
- g) A fegyelem és a figyelem egymásból következik.
- h) Az a diák, aki nem tanul meg beilleszkedni az iskola rendszerébe, megérdemli az életben rá váró nehézségeket.
- i) Napjainkban több az iskolán belüli agresszió, mint 10, 20 vagy 50 évvel ezelőtt.
- j) Az a tanár tud fegyelmet tartani, akitől félnek a diákok.
- k) A tanárnak az a feladata, hogy a szaktárgyát tanítsa, és nem az, hogy a problémás gyerekeket nevelje.
- l) Az a jó tanár, akit szeretnek a diákok.
- m) A tanár is ember, ezért akkor lesz hiteles, ha vállalja, hogy ő sem tudhat mindent, és az ő döntései is megkérdőjelezhetőek.

→ Közösségépítés, személyiségfejlesztés, konfliktuskezelés az osztályban

Válogassunk kedvünkre az alábbi nyomtatott és internetes segédanyagokból! Térképezzük fel, hogy a segédanyagokat, játékokat, módszereket milyen (életkori, tárgyi, tantervi stb.) feltételek és keretek között tudjuk majd alkalmazni!

Bácskai Júlia (1997): *Magán-Élet-Tan*. Pannonklett Kiadó.

Bagdy Emőke és Telkes József (1990): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Bordács Margit – Lázár Péter (2002): *Kedveskönyv*. Gyermekéért SOS 90 Alapítvány – Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest.

Brander, Pat – Cardenas, Carmen – Gomes, Rui – Taylor, Mark – Vicente, Juan de (1999) *Képzők könyve - Ötletek, segédletek, módszerek és gyakorlatok fiatalok és felnőttek informális, iskolán kívüli interkulturális neveléséhez*. Ifjúsági és Sportminisztérium, Budapest.

Kósáné Ormai Vera (2002, szerk.): *Személyiségfejlesztő játékok* - CD gyűjtemény. Altern - füzetek 8. OKI - Budapest XIII. Kerületi Pedagógiai Kabinet.

Szekszárdi Júlia (2008): *Új utak és módok - Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és*

tanulásához. Dinasztia Tankönyvkiadó.

Shapiro, Daniel (1995): *Konfliktus és kommunikáció: át a konfliktuskezelés labirintusán*. Open Society Institute, New York.

Drámapedagógiai játékok

<http://www.drama.hu/jatektar>

Játékok kisiskolás kortól

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=175>

Önismereti játékok

http://www.ektf.hu/hefoppalyazat/tanszemfejl/gyakorlatok_jtkok_gyjtemnye.html

Önismereti, csoportépítő, kommunikációt fejlesztő játékok

http://www.drkovacs-deg.sulinet.hu/hefop/Szakmai_anyagok/jatekok-gyujt.htm

➔ **Prevenációs tevékenységek az iskolában**

Ebben a feladatban azt vizsgáljuk, hogy mi és milyen módon lehetne hatásos annak érdekében, hogy csökkenjen az iskolai agresszió és a káros szenvedéllyel élő diákok száma. Mindenki válasszon ki az alábbiak közül egyet, mely véleménye szerint eredményes megoldás lehet! A témaválasztásunk alapján rendeződünk csoportokba! Az azonos témát választó társainkkal együtt dolgozzuk ki azt a rendszert (feltételek, struktúra, hely- és időigény, humán erőforrás stb.), amelyben az adott megoldás igazán hatékonynak bizonyulhat!

Tanári folyosói ügyelet működtetése

Biztonsági örök alkalmazása

Kiemelt törődés a problémás tanulókkal (családlátogatás, pszichoszociális háló megerősítése, szabadidős programok biztosítása stb.)

Drogprevenációs programok működtetése

A problémák átbeszélése osztályfőnöki órákon

A problémák átbeszélése szülői értekezleteken

A problémák átbeszélése a tanári karral

A tanárok konfliktuskezelő készségeinek, stratégiáinak fejlesztése

A diákok konfliktuskezelő készségeinek, stratégiáinak fejlesztése

Bűnmegelőzési program működtetése

Megtörtént esetek, konfliktushelyzetek feldolgozása és feloldása valamilyen speciális technikával, módszerrel (drámapedagógia, resztoratív módszer, mediálás stb.)

Barátságos iskolai, osztálytermi légkör kialakítása

Az áldozattá válás elkerülésének tanítása az iskolában

Lehetőség rendszeres tanári szupervízióra
Diákok kortárssegítő rendszerének kialakítása

→ Egy lehetséges prevenciós nevelési-oktatási program

Balázsfalvi Gusztávné módszertani útmutatója részletesen, külön korosztályokra (1-8. osztályig) kidolgozott prevenciós tevékenységrendszert kínál osztályfőnöki órákhoz. A könyv segítségével ismertessük a program célját, felépítését, eszközeit, témáit, módszertani struktúráját!

Forrás:

Balázsfalvi Gusztávné (2004): „*A bűn küszöbén*” - *Iskolai nevelés-oktatási program – Módszertani útmutató pedagógusoknak*. Miskolc.

Hogyan adjunk teret a diákoknak?

A nehezen kezelhető diákok iskolával való együttműködését azzal lehet fokozni, ha hagyunk teret számukra is, megjelölve azokat a tevékenységeket, helyszíneket, helyzeteket vagy környezeti körülményeket, amelyeknél számítunk a véleményükre, kreativitásukra, segítségükre. Ennek következtében a diákok érezni fogják, hogy szükség van rájuk is. Továbbá, ha ötleteikkel, tevékenységeikkel hozzájárulhatnak az intézmény színesítéséhez, az iskola már nem rongálási célponttá, hanem védelmet, baráti kapcsolatokat nyújtó épületté válik számukra.

→ Önmagam és mások...

Állapítsuk meg, hogy milyen összefüggésbe hozhatók a nehezen kezelhető diákok tanulási folyamatával a következő fogalmak: önmegvalósítás, önkontroll, önbecsülés, önállóság, önkritikai, önkifejezés, öntudat, önismeret!

→ A diákok tanórai és tanórán kívüli lehetőségei

Gondolkodjunk el, milyen módon adhatnánk teret a nehezen kezelhető diákoknak tanórákon és tanórán kívül! Gondolatainkat táblázatban rögzítsük!

Tanóra keretén belül	Tanórán kívül

→ A diákönkormányzatokban rejlő lehetőségek

Az iskolai diákönkormányzatok sikeres működtetésével bevonhatjuk a tanulókat az iskola világát érintő kérdésekbe, családias, demokratikus légkört teremtve ezzel a diákok számára. Nézzünk utána, mi a diákönkormányzatok szerepe! Hogyan működhet eredményesen, és milyen lehetőségeket rejt magában az iskolai diákönkormányzat? Milyen iskolai dokumentumok rögzítik a diákönkormányzat működésére vonatkozó megállapodásokat?

Segítségül idézzük fel a hatályos közoktatási törvény ide vonatkozó paragrafusait!

Felhasználható források:

Diákjogok - A tanulók közösségei, a diákönkormányzatok:

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=68>

Diákönkormányzat portál: <http://www.diakonkormanyzat.hu/>

Magyarországi Diákönkormányzatok Egyesülete: <http://www.e-mode.hu/>

→ A DÖK működési- és hatásvizsgálata

Mindenki vizsgálja meg egy általa kiválasztott iskola diákönkormányzatának (DÖK) működését! A táblázat segítségével dolgozzuk fel az információkat! Hasonlítsuk össze, és beszéljük meg, milyen különbségeket észlelünk az egyes iskolák megoldásai között!

Megfigyelési szempontok	Vizsgálati eredmények
Szervezeti felépítés	
Milyen a DÖK szervezeti felépítése?	
Melyek a fő döntéshozó szervek?	
Melyek a betölthető tisztségek?	
Osztályonként hány küldött képviseltetheti magát?	
Egyéb észrevétel:	
Választási rendszer	
Hogyan és milyen gyakran történik a DÖK képviselők választása?	
Egyéb észrevétel:	
Működésre vonatkozó előírások	
Mely ügyekre vonatkozóan van döntési, melyekre egyetértési, és melyekre véleményezési joga?	
Melyek a DÖK tagjainak jogai, kötelességei, feladatai és hatáskörei?	
Melyek a DÖK tisztségviselőinek jogai, kötelességei, feladatai és	

hatáskörei?	
Melyek a DÖK <i>felnőtt segítőjének</i> jogai, kötelességei, feladatai és hatáskörei?	
Milyen időközönként tartanak gyűléseket?	
Hogyan alakítja ki a DÖK az egyes kérdésekben alkotott álláspontját?	
Mi a DÖK gyűlések menete?	
Milyen eredménnyel működik a szervezet?	
Egyéb észrevétel:	

➔ Az iskolaújságokban rejlő lehetőségek

Tanulmányozzuk az iskolaújságokat! Milyen funkciói lehetnek egy iskolaújságnak az iskola, a tanár, a diák és a szülő szemszögéből? Elemezzük részletesen egy általunk kiválasztott iskola iskolaújságját: Mi tetszik benne igazán? Kinek szól (diákoknak, tanároknak, vagy az intézmény minden munkatársának)? Kik szerkesztik? Ki lektorálja? Milyen időközönként jelenik meg? Milyen rovatokat tartalmaz? Miben változtatnánk rajta, ha mi lennénk a főszerkesztők (külalak, tartalom, stílus stb.)? Hogyan, mivel bővítenénk, csökkentenénk az újság tartalmát, terjedelmét?

Hogyan változhat az iskolaújság funkciója az előbbieik fényében?

➔ Részletek a *Radó Tibor Általános Iskola* iskolaújságából

Olvassuk el a kiemelt részeket a győri Radó Tibor Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény iskolaújságából! Milyen tanári értékrend olvasható ki a cikkekből? Mit árul el a tanár-diák, tanár-tanár viszonyról? Milyen iskolai légkört tükröznek az írások? További elemzéshez érdemes ellátogatni az iskola honlapjára is!

„Elkezdődött az új tanév. Már ez is egy nagy változás számotokra. A nagy nyári szabadság után mindennap sulis! Korán kell kelni, figyelni az órákon, leckét írni... mondhatom elég fárasztó dolog! Talán új tantermet is kaptatok, de az biztos, hogy az ajtón eggyel nagyobb szám áll: hetedikesek lettetek, vagy nyolcadikosok... jesszusom, mindjárt el is ballagtok!!! Talán új osztálytársaitok is vannak. Kíváncsian figyelitek őket: barát lesz, vagy ellenség? Mi, tanárok is fűrkészve kerestünk benneteket az évnnyitó tömegében: mennyit nőtetek, mennyit változtatok a nyáron! Anna néni leköszönt, posztját és irodáját átadta Viktor bácsinak. Nehéz volt elképzelni nyáron, hogy nem lesz mindennap köztünk, nem futhatunk hozzá kicsi és nagy kérdéseinkkel, kéréseinkkel. Nehéz megszokni is hiányát, még szerencse, hogy csoportunkban logopédusként fejleszti a gyerekeket, s így velünk maradt. Anna néni, remélem életemben ez a nagy változás jó dolgokat hoz, szívből kívánok neked minden szépet és jót!”

„Új kislány érkezett hozzánk: Sárréti Ramóna. Képzeljétek már az első napon megtanulta mindannyiunk nevét!”

Remélem, jól érzi magát nálunk, mert mi gyorsan megszerettük. Józsa Zsolti már a nagyokhoz jár. Sok sikert kívánunk a tanuláshoz neki, s ha szíve visszahúzza, csak jöjjön közénk táncolni, játszani, mindig szívesen látjuk. Ma egy kis virágot hozott nekem Zsolti, az udvaron szedte. Olyan szeretettel hozta, olyan kedvesen, hogy szebbé lett az a kis pitypang a legkülönlegesebb orchideánál is számomra! A halmozottan sérültek csoportjában is történt néhány változás. Zita nénitől elkészítettünk, 2 szép, tartalmas évet töltött csoportunkban, játékosan, szeretettel tanítva a gyerekeket sok dalra, mondókára, együtt tornázva, mozogva velük. A csoport alakulása óta köztünk tevékenykedett, taposta velünk a még járatlan utakat, alakítva, formálva a gyerekeket egységes közösséggé. Szakmai tudását, és sugárzó szeretetét adta át munkájával nekünk. Mindig szeretettel várjuk vissza! Viktor bácsinak pedig: HAJRÁ! Csillus néni a kisleányból”

Forrás:

Radó Tibor Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény interneten is hozzáférhető iskolaújságja: <http://radoiskola.hu/iskolaújsag.html>

Ha kedvet kaptunk, mi is segítsük, bátorítsuk majd leendő diákjainkat, hogy tervezzenek saját iskolaújságot!

A gondviselői háttér (A szülő)

Tapasztalatok

Szülői háttér

Ahogy erre már a korábbiakban is utaltam, felzárkózásra szoruló diákjaim családi háttere kivétel nélkül csonka, zavaros. Találkoztam olyan diákkal, aki nevelőotthonban nevelkedett, a másikat a nagymamája nevelte, a harmadikat a nővére, a negyediknek börtönben ült az apukája, az ötödiknek alkoholista volt, a hatodikat szíjjal verték, a hetedikkel senki nem foglalkozott és így tovább. Ilyen tényekből kiindulva, ha a két szülő közül legalább az egyik egyáltalán foglalkozott a gyermekkel, akkor a helyzet már kielégítőnek volt mondható. A pedagógusi munka alapvető nehézsége, hogy a problémás tanulók szülei is sok esetben problémásnak mondható.

A szülővel való kapcsolattartásról

A nehezen kezelhető diákok szüleire gyakran jellemző, hogy a kommunikáció részleges vagy teljes elutasításával megnehezítik az együttműködést, a tanár segítő szándékát. Az ilyen szülők egyáltalán nem foglalkoznak a gyerekükkel, olyannyira, hogy egyes esetben az együttlakást is megtagadják tőlük: rokonhoz, ismerőshöz küldik. Néhány esetben telefonon is elérhetetlenek. Volt olyan szülő, akivel telefonon sikerült felvennem a kapcsolatot, de személyes találkozásra, akaratom ellenére az egész tanév során nem került sor. A tanári pályán közhelynek számító megállapítás, hogy a szülői értekezleteken és a fogadó órákon pont a problémás tanulók szülei nincsenek jelen. Nem egyszer fordult elő velem az is, hogy egy közösen megbeszélte időpontban hiába vártam a szülőre...

Szülő-tanár konfliktus

Valódi konfliktusba nem keveredtem eddig szülővel. Azonban többször megesett, hogy a gyermekével kapcsolatos nehézségek megoldását teljes mértékben rám hárította a szülő. Ilyen esetekben a magatartási, bejárasi problémák boncolgatása során visszaköszönő mondatok a következők: „Nem tehetek róla, nem tudok vele mit csinálni.”; „Maga a tanár, kezdjen vele valamit.”; „Magára bízom, hogy mit tesz, csak hasson rá valahogy, mert nekem már nincs semmi eszközöm.”. Tanárként azért nehéz reagálni az effajta mondatokra, mert egyfelől nem feladatom, hogy átvegyem a szülői szerepeket, másfelől a tanár sem varázsló, és 16 zaklatott év után nehéz egyedül hatni a tanuló személyiségére. Ráadásul nehezen érthető, miért gondolja egy szülő, hogy

azokat a problémákat, amiket ő szülőként nem tudott megoldani, én tanárként megoldom. Akkor kerülök a legnehezebb helyzetbe, mikor a szülő jelzésekre nagyon is aktívan reagál, és a legegyszerűbb eszközt választja: „*majd jól ellátom a baját, ne féljen!*”. Ekkor már szülőnevelővé is válok, és azonnal jelzem, hogy nem ezt gondolom leghatásosabb megoldásnak (láthatóan eddig sem vezetett túl sok eredményre), próbálom árnyalni a problémát, és igyekszem alternatív javaslatokat adni.

Ki a felelős?

Az a diák, amelyik nem tanul meg beilleszkedni az iskola rendszerébe, nem tud beilleszkedni majd a társadalom rendszerébe se. Úgy tapasztalom, hogy a kallódó, iskolakerülő, bűnözővé vált diákok sorsának kérdésében a társadalom az iskolára mutogat, az iskola a szülőre, a szülő az iskolát hibáztatja, az iskola pedig a társadalmat. Akkor most ki a felelős?

Kinek a feladata?

Minden gyerek életében a család az elsődleges szocializációs közeg. Hagyományosan a legkisebb közösségben, a családban elsajátított normák, minták, viselkedési módok, szerepek, kulturális szokások segítik a gyermeket az iskolai majd a társadalmi beilleszkedéshez. A problémás diákok nagy részénél azonban nincs, vagy csonka ez a családi közeg, ezért nem képes ellátni a hagyományos családfunkciókat. (És akkor még nem is beszéltem azokról a gyerekekről, akik mindent megkapnak, ami pénzen megvehető, csak a törődést, a személyes kapcsolatot, a szeretet nem; illetve a más kulturális közegben felnőtt gyerekekről, akik a mi társadalmi normáinktól eltérő viselkedési módokat, normákat, szerepeket sajátítottak el.) Felmérések igazolják, hogy a jól működő családokban is egyre kevesebb idő jut a gyerekekre, a gyermekkel való személyes kapcsolatra. Ebből kifolyólag az iskolának a társadalmi normarendszer közvetítésén túl, olyan alapvető dolgokat is meg kell tanítania, ami hagyományos esetben a szülő feladata lenne. A nevelés, a társadalomba való integrálás feladata sok diák esetében teljes egészében az iskolára hárul, az iskola lép elő az elsődleges szocializációs közeggé. Ezzel az iskola szerepe is szükségszerűen módosul, az eddiginél jóval nagyobb feladat hárul a tanárokra. Előtérbe kerül a társadalomban és a világban való eligazodáshoz szükséges tudás megszerzése, az életút folytatásához szükséges különböző döntési lehetőségek megismerése, személyiségfejlesztés, a szakmai orientáció, felelősségteljes felnőtté válás elősegítése. Kérdés, hogy vállalja, vállalhatja-e ezt egy iskola, egy tanár és, ha igen, akkor ennek milyen iskolára, tanárra, tananyagra néző következményeivel kell szembenézni?

Bepillantás a tanulói hiányzások hátterébe

Munka vagy tanulás? (Mi a gyerek szerepe a családban?)

A diák iskolához való hozzáállását jelentősen befolyásolja egyfelől az a tény, hogy milyen szülői mintát lát, másfelől, hogy mit várnak el tőle otthon. Az iskolai nehézségekkel küzdő tanulók esetében gyakran tapasztalható, hogy a szülők kényszerből vagy önzőségből szülői feladatokat, családfenntartói szerepeket terhelnek rájuk. Elvárják tőlük, hogy keressenek pénzt, segítsenek a háztartásvezetésben és lássák el kisebb (fél)testvéreiket. A családi nyomásból fakadó terhelés miatt ezek a tanulók nem tudnak készülni otthon, az iskolában fáradtak, nyugösek, figyelmetlenek és türelmetlenek. Választás elé kényszerülnek, hogy az otthoni vagy az iskolai elvárásokat hagyják figyelmen kívül, mert a kettőt együtt hosszútávon mentális, pszichés és fizikai képtelenség bírniuk. Választásuk vagy a családdal, vagy az iskolával való konfliktushoz vezet. Mivel valamilyen módon mégiscsak a családi közeg biztosítja a megélhetést, az otthont számukra, általában az iskola rovására döntenek. Az iskola perifériára kerül az életükben, fokozatosan romlik a tanulmányi átlaguk, egyre többször kerülnek konfliktushelyzetbe a tanárokkal, és egyre jobban elszakadnak az iskola világától. Mivel a szülőnek érdekében áll, hogy gyermeke segítsen a háztartásban és az anyagi források előteremtésében, gyakran támogatja az iskolakerülést. Hozzám is járt olyan kiskorú (ráadásul nagyon is értelmes) tanuló, akinek anyukája próbált meggyőzni arról, hogy ne kelljen a fiának iskolába járnia, mert muszáj dolgoznia. Ráadásul később derült ki, hogy mindezt azért, mert az édesanya nem volt hajlandó fizetni semmilyen gyerektartással kapcsolatos költséget.

Tapasztalataim alapján az alacsony státusú családoknál a családi minta jelentősen befolyásolja a gyerekek tanulással, továbbtanulással kapcsolatos attitűdjét. Diákjaim szájából gyakran elhangzó mondat: „*Minek tanuljak, amikor nagybátyámnak is csak hét általánosa van, mégis van lakása, kocsija, pénze?*”.

Jó gyakorlatok

Családlátogatási tapasztalatok

Régen még népszerűek voltak az osztályfőnökök által végzett családlátogatások, napjainkban azonban idő és energia híján már nagyon kevés tanár él ezzel a lehetőséggel. Pedig meglehetősen hasznos információk birtokába juthatunk nem csak a szülővel folytatott beszélgetés során, hanem azon ingerek kapcsán is, amik látogatás közben minket érnek. Nézzük meg, miért!

Erzsi (nevezzük így) 17 éves, de most végzi a nyolcadik osztályt nálam, a felzárkóztató osztályban. Anyukája hűgát és őt egyedül neveli, és takarítónőként sokat dolgozik, mivel a gyerekeket a beteg nagymamával együtt neki kell ellátnia. Erzsi mentálisan ép, értelmes lány, ezért érdekelt nagyon, hogy mi okozta az iskolakerülést, a sok évismétlést.

Előre egyeztetett időpontban, februárban kerestem fel a családot. Az osztállyal való közös tanulást délután fejeztük be, így aznap Erzsivel együtt mentem haza. A lány látszólag nagyon örült, hogy végre nem egyedül kell megtennie a hazafelé vezető utat, és lelkesen megosztotta velem, milyen útvonalon közlekedik, melyik buszt várja meg, miért annál a megállónál száll fel, hol szokott a barátjával találkozni. A beszélgetés során én is megosztottam vele néhány személyes úti élményt. Egy óra utazás során megérkeztünk a panelrengetegbe, az egyik ház nyolcadik emeletére. Út közben megismertem lakóhelyének környékét, az utcájukat és a szomszédokat. A szülő már várt, kávéval kínált. Erzsi körbevezetett a lakáson. Megmutatta kis birodalmát, a szobáját is, benne a személyes relikviáival, legyen az egy fénykép, egy DVD sorozat, vagy a párjától kapott apróság, ami sokat elárult lelkivilágáról. Éreztem, hogy örömmel fogad a bizalmába, ennek megfelelően kezeltem én is a találkozást, megosztva vele egy-két személyes élményem. Afféle ki nem mondott szövetség alakult ki közöttünk. Olyan dolgokba láttam bele, amibe csak a rokonok, vagy az arra felhatalmazott barátok, ismerősök. Erzsi sokat mesélt mindenről, ami körülveszi, ezáltal sokkal személyesebb beszélgetésre nyílt lehetőség. Megismertem a tárgyaihoz tartozó történeteket, és ezzel az ő történetét is. Csak rá figyeltem, nem voltak osztálytársak, nem volt osztály. Érezhette, hogy engem ő tényleg érdekel, hogy tényleg kíváncsi vagyok a személyiségére, hogy tényleg a javát szeretném, amikor nem hagyom, hogy elkallódjon, és nem csak egy szám a névsorban. A szülő-gyermek kapcsolatból is sok minden kiderült az otthoni közegben, hogyan beszélnek egymással, egymás előtt, egymásról. Egyben láttam a családot, a beteg nagymama is kijött a végén kedvesen köszönni az illendőség kedvéért. Sokat beszélgettünk a múlttól, hogy milyen okok és következmények vezettek a többszöri évismétléshez. Megpróbáltam feltérképezni, hogy mi okozta a tanulási motiváció hiányát, a sok iskolakerülést. És beszélünk a jövőről is, a lehetőségekről, a tervekről, a továbbhaladásról. Bizalommal teli optimista légkört hagyva magam mögött távoztam. A látogatást követően javult Erzsi órai teljesítménye, iskolai vagy magánjellegű kérdéseivel mindig bizalommal fordult hozzám ezután.

A szülői értekezletek nagyon korlátozott lehetőséget nyújtanak a családtagok megismerésére. Közelebb kell mennünk tehát a tanulóhoz, ha valóban meg akarjuk ismerni, fel akarjuk tárni a kudarcok hátterében húzódó szociális vagy személyes okokat. Érdekes volt átélni, milyen útvonalat jár be a diák nap, mint nap, honnan, mivel érkezik, milyen ingerek érik őt otthon és út közben. A látogatás tapasztalatait és a tanulóval kapcsolatos információkat érdemes egy önmagunk számára

összeállított családlátogatási jegyzőkönyvben, vagy naplószerűen rögzíteni, mert a további munkához nagy segítséget nyújthat számunkra.

A kapcsolattartás jelentősége és lehetőségei

A szülővel való kapcsolattartás fontos eleme a pedagógusi munkának. A kapcsolattartás főbb pontjai a szülői értekezletek és a fogadó órák. Tapasztalataim alapján elmondható, hogy minél jobban bevonjuk a szülőt az iskolai folyamatokba, annál több együttműködésre számíthatunk a gyerekekkel és az iskolával kapcsolatban. Éppen ezért, minden szülői értekezleten hangsúlyt fektetek arra, hogy elmondjam, mit várok el a tanulóktól, a szülőktől, illetve cserébe mit tud nyújtani az iskola és mit tudok én. Elmondom, mire számítsanak a tanév során, hogyan zajlik egy tanóra, milyen az értékelési rendszer, hogyan látom az osztályközösséget, mi az, amin előreláthatólag a legtöbbet kell közösen dolgozni, és mindent, amivel segíthetem a szülőket abban, hogy egy kicsit belelássanak az iskolai életbe, segítsék gyermeküket és az én munkámat egyaránt.

Bizonyos esetekben ezek a kötelező találkozások kevésbé segítenek, merthogy pont a problémás tanuló szüleinek nem nyílik mód a találkozásra. Az ilyen esetekben ezért másfajta, ennél sokkal sűrűbb, szorosabb együttműködés szükséges a gondviselővel. A folytonos kapcsolattartás érdekében telefonos úton célszerű rendszeresen tájékozódni és tájékoztatni, ami azért is tud hatékonyan működni, mert mind a szülő, mind a diák érzi, hogy fontos.

A szülő-diák-tanár háromszögben azonban nem könnyű mindenkinek megtalálnia a helyét, valamint lehetőségeire, kötelességeire és jogaira vonatkozó kompetenciahatárait.

Szülő-diák-tanár beszélgetések

Ahogy imént említettem, a tanár-diák-szülő kapcsolati háromszög mentorálása nem egyszerű feladat. A kapcsolatrendszer úgy célszerű irányítani és felügyelni, hogy egyik fél se érezze azt, hogy a másik kettő ellene dolgozik. Ez nagy kihívás, hiszen közismert tény, hogy a kapcsolati háromszögekben gyakran valaki egyedül marad a másik kettővel szemben. A mi esetünkben tovább nehezíti a feladatot, hogy a három szereplő, három különböző módon kapcsolódik az iskolához és a tanulási folyamathoz. Ezért nem könnyű megtalálni azokat a határokat és közös pontokat, melyek mentén a saját feladatoknak megfelelően, ugyanakkor egymás kompetenciaterületeit tiszteletben tartva sikeresen tudunk együttműködni.

Tapasztalataim alapján azok a beszélgetések bizonyultak hatékonyak, amelyeknél mind a három fél jelen volt. Más keretek között, és más formában zajlanak ugyanis azok a páros beszélgetések, amikor csak a szülővel, vagy csak a tanulóval beszélek, és az is más, amikor ők beszélnek kettesben

nélkülem. Mindegyik felállásnak megvan a maga cél- és hatásmechanizmusa. A hármas beszélgetések ezekhez képest mindannyiunk számára új lehetőségeket és információkat kínálhatnak. Azzal, hogy senkit sem zárunk ki a beszélgetésből, mindenki egyenrangúsághoz jut, érezheti, hogy meghallgatják, számít a szava. A diák számára kiderül, hogyan, és miről kommunikálok a gondviselőjével. A szülő belelát egy picit abba, hogy gyermekét hogyan kezelem. Én pedig fontos információkat nyerek abból, hogy ők ketten hogyan viszonyulnak egymáshoz. Tanári kapacitástól illetve a diákok problémáitól függően érdemes ilyen beszélgetéseket szervezni akár havi rendszerességgel is. Ezt az eszközt döntő többségében a közelmúltban történt problémás esemény megvitatásánál, illetve egy hosszabb időszakasz értékelő lezárásánál alkalmazom. Mindkét verziónál az a cél, hogy a résztvevőknek lehetőségük legyen saját nézőpontjuk bemutatására, és mindenki egyenlően képviselhesse az érdekeit. A beszélgetéseket mindig valamilyen jövőt illető megállapodással, új cél kijelölésével zárom.

Az értékelő beszélgetésekkel kapcsolatosan említek konkrétabb példákat. Az értékelés célja, hogy közösen áttekintsük, honnan indultunk, hol tartunk és milyen feladatok állnak még előttünk. A találkozót a következőképpen építem fel. Elsőként a diák mondhatja el, hogyan látja önmagát. Segítő, bátorító kérdéseimmel körbejárjuk, hogy milyennek látja tanulmányi eredményeit, órai és otthoni munkáját, hogyan érzi magát az osztályban, mit gondol a velem és osztálytársaival való együttműködésről. Azt is meg lehet kérdezni, hogy vajon mit gondol, én hogyan látom őt. Ezután a szülőt is megkérdem, ő hogyan látja mindezt. Sok mindent elárul a diák önismeretéről és a szülő-gyerek kapcsolatáról az a módszer is, amikor a következő instrukciókkal látom el a diákot: *„Jelöld be 0-100 %-ig terjedő skálán, hogyan értékeled a féléves teljesítményedet! Ezután jelöld be, hogy mennyire lennél képes. Miért van nagy különbség a teljesítményed és a képességeid között? Mi okozza ezt? Min lehetne változtatni, hogy a teljesítményed közelítsen a képességeidhez?”*

A beszélgetés fonalát az elérni kívánt célnak megfelelően alakítom, a konkrét témával kapcsolatban teszek fel kérdéseket, vázolólok fel lehetőségeket. A beszélgetések mindig valamilyen konklúzióval zárulnak, mely során összefoglalom az aktuális helyzetet, a konkrét problémát. Ezt követően közösen kitűzzük a célokat, és kijelöljük a továbblépés felé vezető megoldási lehetőségeket.

Továbbgondolási lehetőségek, feladatok

Ki a felelős?

➔ Szülők jogai és kötelességei

Milyen dokumentumok rögzítik a szülői jogokat és kötelességeket?

Elemezzük közösen a Kurt Lewin Alapítvány által az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala megbízásából készített *Szülői jogok érvényesítése a közoktatásban* című 2001/2002-es országos szociológiai vizsgálat eredményeit! A cikk alapján milyen válaszokat kapunk a szülő-iskola konfliktus hátterére vonatkozóan?

Forrás:

Szülői jogok érvényesítése a közoktatásban. <http://www.sulinet.hu/tart/fcikk/Kfea/0/12078/1>

→ Elvárások

Végezzünk közvélemény-kutatást arról, hogy mit várnak el a szülők az iskolától illetve ezzel párhuzamosan arról, hogy mit vár el az iskola a szülőktől! Vessük össze az eredményeket!

A szülők és az iskola kapcsolata

→ Közös (szülő-gyermek) iskolai rendezvények

A nehezen kezelhető diákok deviáns magatartásának hátterében gyakran zavaros családi kapcsolatok húzódnak. Az ilyen gyermek, otthon nem kapja meg azt az odafigyelést, szeretetet, dicséretet, amit tanulótársai. A gondviselők legtöbbször nem is tudják, hogy a gyermek milyen nyilvánvaló vagy rejtett képességekkel bír. Mivel az ilyen családi közeg sokkal lazább kapcsolatot ápol a gyermekkel, iskolai tevékenységét sem tudja nyomon követni. Ebből kifolyólag érdemesnek találom elgondolkodni azon, milyen eszközökön, tevékenységeken keresztül lehetne elérni, hogy a szülők vagy hozzátartozók az iskolán keresztül kerülhessenek közelebb a gyermekhez. A gyermek iskolai megnyilvánulásainak gondviselő általi megismerése és elismerése ugyanis pozitív irányba befolyásolhatná a tanuló további teljesítményét. Például egy közös szülő-gyerekek délutáni iskolai megszervezésekor a vendéglátás, a közös játék és beszélgetés keretén belül lehetőségük nyílhatna a diákok által készített munkák megtekintésére, értékelésére.

Gondoljunk el azon, milyen további lehetőségek létezhetnek a szülők számára gyermekük nevelési-oktatási feladataiba való iskolai bevonására!

→ Családlátogatás

A családlátogatás szerepéről már a „jó gyakorlatok” fejezetben kifejtettem gondolataimat. Azon tanárok, akik élni kívánnak majd ezzel a lehetőséggel, vegyék számba, hogy hogyan érdemes készülni a látogatásra: Milyen információk érdekelhetnek egy tanárt? Milyen jelekre érdemes odafigyelni a látogatás során? Milyen kérdéseket, témákat tervezhetünk? Mit kezdünk, mit kezdhetünk a ránk zúduló információkkal?

→ Szülői Munkaközösség

Mi a szerepe a szülői munkaközösségnek az iskolákban? Tanulmányozzuk az interneten egy általunk kiválasztott iskola szülői munkaközösség szervezeti és működési szabályzatát! Hasonlítsuk össze a tapasztalatainkat!

Ajánlott irodalom:

dr. Szüdi János (2010): *A szülő a közoktatási intézményben*. In.: dr. Szüdi János, *Pedagógus-gyermek-szülő*. Complex Kiadó, 88-111.

→ Módszertani ajánlások

Gyűjtsük ki, a szülőkkel való sikeres együttműködéshez szükséges számunkra fontos információkat, példákat, történeteket, ötleteket Balázs István által szerkesztett módszertani segédanyagból!

Forrás:

Balázs István (2009, szerk.): *Módszertani kézikönyv II. kötet, Szülők – Módszertani ajánlások a szülőkkel való együttműködéshez*. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest.
www.biztoskezdet.hu/uploads/attachments/szulokkotet.pdf

Az osztályfőnök szerepe

Az osztályfőnök személye meghatározó szereppel bír a csoportfolyamatok és csoporttagok személyiségének alakulásában. Az osztályfőnök szerepére, tevékenységére és felelősségére vonatkozóan azonban megosztott a pedagógustársadalom. Hallgatói véleményeink feltárásához érdemes végiggondolni az alábbi feladatokat!

→ Osztályfőnöki feladatok

Vitassuk meg, hogy az alábbiak közül melyek tartozhatnak az osztályfőnök feladatai közé és melyek nem!

segítségnyújtás a tanulóknak	pszichoszociális támogatás
magatartási problémák kezelése	diák-tanár konfliktus kezelése
segítségnyújtás a szülőknek	rendszeres, személyes értékelés
szabadidős programok szervezés	szexuális felvilágosítás
tanuló családi problémáinak kezelése	személyiségfejlesztés
tanulókat érintő iskolai helyzetek megoldása	prevenációs tevékenységek

óralátogatás	nevelés
adminisztráció	közösségépítés
egészségnevelés	erkölsi nevelés
kapcsolattartás	konfliktuskezelés
családlátogatás	kapcsolattartás a szülővel

→ **Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete**

Az Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesületének honlapja kiváló interaktív fórumot biztosít az osztályfőnöki munkával kapcsolatos dilemmák, lehetőségek és szakmai újdonságok megismerésére! Ismerjük meg a honlap történetét, működését!

Forrás:

Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesülete: <http://www.osztalyfonok.hu>

→ **Mi tartozik az osztályfőnökre?**

Olvassuk el a következő interneten hozzáférhető Fenyő D. György által írt cikket! Milyen dilemmákat vet fel az írás? Milyen kategóriákba sorolja az osztályfőnökök típusait? Mit kezdhet az osztályfőnök a tudomására jutott információkkal? Vitassuk meg a cikk alapján, hogy kinek melyik osztályfőnöki szerep szimpatikus és miért!

Forrás:

Fenyő D. György: „*Nem lehet soha nem igaz szavad*” *Néhány etikai dilemma az osztályfőnöki munkában.* <http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=38>

Beszéljük meg, kinek milyen típusú osztályfőnöke volt az általános- és/vagy középiskolában! Meglátásunk szerint, mennyire bizonyult hatékonyak a szerepük?

→ **Évfolyamfelelősök**

Olvassuk el a következő osztályfőnöki munkakörre vonatkozó megoldást! Hogyan segítheti ez a munkaszervezés az iskolai védőháló biztosítását? Egyetértünk-e ezzel az alternatív osztályfőnökségi megoldással? Milyen más osztályfőnökségi lehetőségeket ismerünk? Nekünk milyen javaslataink lennének a szerepet illetően?

„Az évfolyamfelelősök „függetlenített osztályfőnökök”, akik egy egész évfolyamért (2 osztály) felelősek. Kiemelkedő szerepük van a rájuk bízott tanulók személyiségformálásában, önismeretük, reális énképük kialakításában. Lehetőségük van az egyéni bánásmód megvalósítására. Részt

vesznek a differenciált képzés szervezésében és kivitelezésében. Külön figyelmet fordítanak a személyenkénti egészségnevelésre, drogprevencióra, a tanulási és/vagy képességzavarok feltérképezésére. Fontos szerepük van a „Bethlenes hagyományok” ápolásában. Feladatuk a pedagógiai programban leírt évfolyamvizsgák szervezésében, lebonyolításában való részvétel. Ellátják az esetenkénti helyettesítési munkát (a szaktanárok útmutatása alapján), illetve a rájuk bízott ügyeletet. Sokoldalú munkájuk feltétele, hogy **tantárgyat nem tanítanak így teljes idejüket a fenti feladatok ellátására fordíthatják.**” (Részlet a Bethlen Gábor Általános Iskola és Újreál Gimnázium Jubileumi évkönyvéből (1888-2008), szerk.: Cseke Lajosné)

→ Könyvajánló

Az alábbi könyv részletes javaslatokat, megoldási stratégiákat kínál problémás családokkal foglalkozó szakemberek számára, ezért osztályfőnökként is nagy haszonnal forgatható.

Forrás:

Berg, Insoo Kim (2004): *Konzultáció sokproblémás családokkal*. Animula Kiadó.

Őrmester vagy karmester? (A tanár)

Tapasztalatok

Mit vállalunk és mit nem?

Tanárként mindig fontos tisztázni magamban, hogy mi az, amin tudok segíteni és mi az, amin nem; mi tartozik a hatáskörömbe, és mi nem; mit vállalok hosszabb-rövidebb távon, és mit nem. A tanári feladat az anyag „leadásától”, valamint a kötelező adminisztrációs és egyéb tevékenységektől, a személyre és csoportra szabott foglalkozások kidolgozásáig terjedő széles spektrumon helyezkedik el. Hogy mikor mennyit tudok vállalni, az évenként vagy akár hónaponként is eltérő lehet. Befolyásolhatja személyes attitűd, családi vagy egészségi állapot, az aktuális kötelező munkák mennyisége és még sok egyéb tényező. Mindig fontos azonban felmérnem, hogy mire vagyok képes az adott időszakban. Minél kevesebbet vállalunk, természetesen annál kevésbé lesz hatékony a munka. A pedagógusi munka olyan hivatás, ami az orvosi szakmához hasonlóan teljes embert kíván. Ugyanúgy, ahogy nem lehet félig megoperálni valakit, a gyerekekkel sem lehet fél munkát végezni. Azonban, hogy hol a törődés határa azt nekünk kell felismernünk, mert a hivatástudatból fakadó túlvállalás könnyen visszaüthet, és szándékainkkal ellenkezőleg pont a gyerekek rovására mehet.

Nekünk kell eldönteni, hogy mennyi, és milyen szerepet vállalunk a tanuló és a tanulócsoporthoz életében. Nekünk kell eldönteni, mi az, amire hatással lehetünk, és mi az, amire nem. Nekünk kell eldönteni, mikor, milyen nevelési-oktatási célokat helyezünk előtérbe és milyen eszközökkel kívánjuk elérni azokat.

Esetemben a diákok múltját megismerve, minden alkalommal le kell szögezmem magamban, hogy bármennyire is szeretnék, nem tudok változtatni a velük történt eseményeken, nem tudom kitörölni az életükből. Viszont segíthetek feldolgozni ezeket a traumákat (amik egyébiránt sok információval szolgálnak a jelen állapotot illetően is). Amire hatással lehetek tehát, az a tanuló jelene és jövője. Magatartásommal és hozzáállásommal a felnőtt lét hiteles alternatíváját nyújthatom számukra. Egy tanár minden pillanatában, minden megnyilvánulásával tanít. Hatalmas lehetőségeket és erőket rejtenek továbbá a személyes és társas interakciók, valamint a tanórai és tanórán kívüli közös tevékenységek, melyek önmaguk, az emberi kapcsolatok, és a világ számukra új, eddig ismeretlen szeletét tárhatják a tanulóim elé. Olyan személyes jövőképet, és a megvalósításhoz szükséges eszközöket kínálhatok számukra, melyek hozzájárulhatnak a pozitív énkép, a konstruktív életszemlélet kialakításához, a tanulás iránti motiváció felkeltéséhez, és a deviáns magatartásformák visszaszorításához.

Nem lehetek szüleik helyett szülőjük, azonban segíthetek nekik megtalálni az önmaguk és többiek felé vezető utat. Tanácsaimmal, meglátásaimmal segíthetek nekik eligazodni a világban. Nem

oldhatom meg helyettük a problémákat, de segíthetek nekik a megoldás megtalálásában. Nem tanulhatok helyettük, de segítek nekik rácsodálkozni a tanulás és a tudás hasznára, szépségére, örömére. Nem élhetek helyettük, de segíthetek nekik értékekkel teli életet élni.

Új módszerek - régi igények

Iskolai tanításom első évében, mint kezdő, lelkes tanár, megdöbbenve tapasztaltam, hogy hiába próbáltam új módszerekkel kísérletezni, a diákok olyan mértékben hozzászórtak a hagyományos oktatási keretekhez, hogy nem, vagy csak nagyon nehezen fogadták el az attól eltérően tervezett órákat. A diákok tanulásfogalmához annyira hozzánőtt ugyanis a frontális oktatás, hogy abban az esetben, amikor nem tanári magyarázat, hanem csoportmunka tette ki az óra túlnyomó részét, úgy érezték, nem tanulnak, csak játszanak. Pedig tanultak, csak mást: gondolkodást, együttműködést, önismeretet... A padok kialakításánál sem akartak újítani, követelték a hagyományos formát, mondván az a tanulás rendes kerete.

Amikor csoportmunkával dolgoztam, és emiatt némi zaj keletkezett, az egyik diákom megkérdezte, hogy miért nem fegyelmezem az osztályt. A diák megszokta, hogy órán csendben kell lenni. Neki a rendes órát a csend, a fegyelem jelenti, pedig az alkotáshoz, a közös ötletekhez beszélgetésre, eszmecsere-re, vitára van szükség. Ez pedig természetes zajjal jár.

Véleményem szerint a tanulás egyik legfontosabb eleme (ellentétben a kész válaszok megadásával) a gondolkodás fejlesztése lenne problémahelyzetek megoldásával, hiszen a későbbiekben is, az élet minden területén és a munkahelyen is szükség lesz erre. A világban is csak úgy tud majd eligazodni a tanuló, ha tud dönteni, választani, tehát gondolkodni. A tanár tudásközvetítő szerepe megváltozott. A diákoknak az infokommunikációs eszközök térhódításával sokkal több információ áll a rendelkezésükre egy adott témáról, mint amennyi egy tanár fejében lehet. A hatalmas információáradatban, amelyben élünk, már nem a bennünk felgyülemlett tényanyagok mennyisége, hanem minősége számít, és az, hogy ki, hogyan tud tájékozódni, dönteni, választani, hozzátenni, értelmezni, összekapcsolni... A diákok ezért egymástól is sokat tanulhatnak. A tanár szerepe ebben az esetben az, hogy felügyelje, nem kapnak-e téves információkat egymástól. Ebben az értelemben a tanár olyan animátor, aki szervezőtevékenységével kijelöli a haladás útját, segít eligazodni az információáradatban, valamint megszervezi, rendszerezi a tanulás keretét.

Azt gondolom, ahhoz, hogy eredményesen lehessen középiskolában kreativitást, gondolkodást, szociális készségeket fejleszteni, már az általános iskolában szocializálni kellene a gyerekeket a tanulás többféle módjára.

Mi kerüljön az iskolapadra? - Elmélkedés a kompetenciafejlesztés fogalmáról

„Most is azt csináljuk, mint régen, csak másként kell nevezni.”

„Ez a legújabb divat.”

„Miért kell a sok hókuszpókusz, ha eddig is meg tudtuk tanítani/tanulni, amit kellett?”

„A csapból is ez folyik.”

„Ismeretek nélkül elbutulnak a gyerekeink.”

(Tanárok a kompetenciafejlesztésről)

Az osztálytermi tanulás során az iskolapadra kerülnek a tudást jelképező tankönyvek, a tanulók által vezetett füzetek, a tanár által összeállított anyagok, a számonkérést segítő dolgozatok. Az iskolapad „helyszíne” a különböző osztálytermi egyéni és csoportos foglalkozásoknak, az írás-olvasás elsajátításának. Ezért gondoltam úgy, hogy kiszélesítem az iskolapad jelentését, és a következőkben az iskolai tudás szimbólumának értelmében használom. Nagyon aktuális kérdés a közoktatásban dolgozó szakemberek, pedagógusok körében, hogy mi kerüljön tehát erre a szimbolikus iskolapadra. A minket körülvevő valóság nagy halmazából mi, és hogyan kerüljön a tanuló elé? Ismeretbővítés vagy kompetenciafejlesztés? - Vajon valós-e ez a dilemma?

Középiskolai tanárként a továbbképzések alkalmával, illetve egyetemi szemináriumok során rengeteg tanárkollégámmal érintkezem, és számos esetben előkerül a kompetencia fogalma, azonban nagyon különböző, gyakran negatív értelemben. Ebben a részben arra kívánok rávilágítani, hogy miért jönnek létre a kompetencia fogalmához kapcsolódó félreértések, tévképzetek a tanári szakma körében. Céloom, hogy megkíséreljem eloszlatni a tévképzetekből fakadó ijedelmeket és kétségeket, körbejárva a fogalom értelmezését a tanulói tudásról kialakult kép változásával összefüggésben.

„Ez a legújabb divat.” „A csapból is ez folyik.”

A kompetenciafejlesztés napjaink pedagógiai szóhasználatában olyan tanulói tudásváltozás, mely komplex tartalmi struktúrák mentén, az ismeretszerzésen túl, képesség- és készségfejlődés rendszerét, valamint magatartásformák változását is magában foglalja.

Az elnevezés oktatásban használt elterjedése a nyelvtanuláshoz kötődik. Noam Chomsky világított rá arra ugyanis, hogy a nyelvelsajátítás során nem megtanulunk egy nyelvet, hanem környezetünkkel való interakció során nyelvi kompetenciára teszünk szert, amely által képessé

válunk a nyelvi teljesítmények végtelen és előre nem látható sorát létrehozni. Ezért a fogalom először az idegen nyelv tanításához kötődően terjedt el hazánkban is.

A kompetencia fogalma azért vált népszerűvé az oktatás más területein is, mert változott a tanulásról és tudásról alkotott tudományos felfogás. A legújabb tudományos szemlélet szerint a tanulási folyamat olyan konstrukció eredménye, mely során a már meglévő tudásunk formálódik, szerveződik újra az új információk, ingerek hatására. Tudásunk tehát folyamatos konstrukció eredménye, melyet ismeretek, készségek, képességek és magatartásformák meghatározott rendszere alkot. Mivel ez a fajta tudásszerveződés az élet minden területén hasonló, a fogalom általánosan is elterjedt főleg a közoktatás és a munkaerőpiac területein. A közoktatás jelenleg hatályos alapdokumentuma, a Nemzeti alaptanterv is a kompetencia fogalomkörével dolgozik, és a műveltségterületek fejlesztési feladatait is ezekhez rendeli.

„Most is azt csináljuk, mint régen, csak másként kell nevezni.”

Részben egyetértek, részben azonban vitatkoznék a kijelentéssel. Mindenféle kompetenciafejlesztésnek elengedhetetlen része az ismeretbővítés, ezért amikor a tanárok főleg a tanulók ismeretbővítésére fókuszáltak, egyben valamilyen szinten természetesen kompetenciát is fejlesztettek. Amikor az „iskolapadra” kizárólag a szaktudományokból kivonatolt eredmények kerültek, és azok megtanulása, rosszabb esetben bemagolása volt a cél, akkor a tanári szerep az ismeretátadásra, míg a kompetenciafejlesztés a lexikális tudás bővítésére korlátozódott. Elgondolkodtató azonban, hogy amennyiben a diák a bemagolt, de meg nem értett, egymástól elszigetelt ismerethalmazait nem képes a megfelelő helyzetekben felhasználni, eredményesnek tekinthetjük-e a tanítást/tanulást.

A tanulás-tanítás célja tehát nem lehet kizárólagosan az információk halmozása, hanem magában kell, hogy foglalja az információk megfelelő összekapcsolását és alkalmazását is. A kérdés az, hogy sikerül-e a diákoknak az ismeretjellegű (deklaratív) tudást alkalmazható (procedurális) tudássá átforgatni. A tudás átforgathatósága (más néven a tudástranszfer jelensége) fontos kulcsa a tanulás eredményességének. Ne álljunk meg tehát az ismeretbővítés szintjénél, hanem hozzuk helyzetbe általuk a diákokat! Feladatok és tevékenységek segítségével mutassunk rá arra, hogyan lehet alkalmazni, felhasználni azokat a mindennapi életben!

A kompetenciafejlesztés nem más, mint cselekvőképessé tenni valakit a végtelen tevékenységi lehetőségek egy adott területén. A cselekvőképessé tevésnek egyik fontos összetevője az attitűdformálás. Az attitűd olyan személyes viszonyulás, magatartásforma, meggyőződés, ami a cselekedeteink okát és célját meghatározza, az a belső motiváció, mozgatórugó, ahogyan és amiért cselekszünk. Megfelelő attitűd hiányában az ismeretek és képességek nem aktivizálódnak. A

tanulásszervezés során tehát hangsúlyt kell fektetni a magatartási formák és normák beépülésére is. Abban az esetben például, ha egy tanuló ismeri a szelektív hulladékgyűjtés módszerét és, ha a körülmények úgy igénylik képes a gyűjtés szabályainak eleget tenni, de nincs meggyőződve ennek szükségéről, akkor önállóan, az iskolán kívül nem fog cselekedni, tehát nem kompetens ezen a területen. Ahhoz, hogy a tanuló tudását új helyzetekben is fel tudja használni, ismeretek, képességek, készségek és attitűdök jól működő rendszerére van szükség. Erre a fajta (alkalmazható) tudásra vonatkozik a kompetencia közoktatásban ma használatos fogalma.

„Ismeretek nélkül elbutulnak a gyerekeink.”

Természetesen így van. Ismeretek nélkül nincs se képesség-, se készségfejlesztés. Ismeretszerzéshez pedig tartalomra van szükség. A kérdés nem az „*Ismeretbővítés vagy kompetenciafejlesztés?*” dilemmája, hiszen a kompetenciafejlesztés jelenlegi értelemben nem más, mint a kizárólagos ismerethalmozástól az ismeret felhasználásának képessége felé való hangsúlyeltolódás. A kérdés az, hogy sikerül-e megtalálni a helyes arányt a tanulássegítés során a kompetenciafejlesztés egyes elemei közötti.

A kérdés a milyenfajta (tudás)tartalmon túl főleg az, hogy az hogyan kerüljön arra a bizonyos „iskolapadra”. Meg tudunk-e pedagógusként teremteni egy olyan jól működő tanulássegítő környezetet, melyben az ismeretbővítés mellett a képesség- és készségfejlesztés, illetve az attitűdformálás is a tanulói tudásváltozás részévé válik? Természetesen igen. Ettől válik a tanári szakma professzióvá. Ehhez a teljes tanulási folyamatot átható, megfelelő tervezésre és értékelésre van szükség, továbbá az állami és intézményi szintű tantervi, szabályozó dokumentumok (Nemzeti alaptanterv, kerettantervek, helyi tanterv) ismeretére, megfelelő módszerek és technikák alkalmazására, illetve a tanulási folyamat megtervezését segítő korszerű publikációk ismeretére.

„Miért kell most a sok hókuszpókusz, ha eddig is meg tudtuk tanítani/tanulni, amit kellett?”

Amíg az ismeretátadás jelentette a tanítást, a diák passzív, információbefogadó szerepet kapott az iskolában. Ehhez nem kellett semmi „hókuszpókusz”, csak egy katedra, tábla, néhány pad, füzet és osztálytermi csönd. A tanulás-tanítás céljának módosulása megváltoztatta annak feltételeit és szerepeit is. Ahhoz, hogy használható tudáshoz jussanak a tanulók, szükség van a tanári szemléletváltásra, a tanulási folyamat egyes elemeinek újragondolására, változatos munkaformákra, módszerekre, a tananyag és a valóság összekapcsolására, megfelelő értékelési rendszerek kidolgozására. Ezáltal lesz a tanuló a tanulás aktív, irányító szereplője, ezáltal lesz képes, hogy átlássa, újraszervezze és alkalmazhatóvá tegye tudását.

Mivel a tudásváltozás belső konstrukció eredménye, a tanár feladata inkább afféle tanulássegítés, tanulás szervezés, azaz olyan felelősségteljes munka, mely a tanulás folyamatának megtervezésétől annak értékeléséig terjed. Azt kell átgondolni, hogy én, mint pedagógus, hogyan tudok olyan tanulási közeget teremteni, melyben lehetőség van a megszerzett ismeretek összekapcsolására, az elméleti tudás hasznos tudássá való átforgatására. Meg tudom-e szervezni a tanulási folyamatot úgy, hogy az a bizonyos „iskolapad” az iskola intézményén belül vagy kívül, a tudásváltozás színtereként sokrétű, ingergazdag, aktív, életszerű, csoportos és egyéni tevékenységgel bővüljön annak érdekében, hogy a fiatalok a tanulási folyamat során lokális és globális problémákra egyaránt nyitott, önmaguk és környezetük iránt felelős, cselekedni tudó és akaró felnőtt emberekké váljanak?

Felhasznált források:

Czike Bernadett (2006): *A pedagógusszerep változásai*. Eötvös Kiadó, Budapest.

Csapó Benő (2004): *Tudás és iskola*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Halász Gábor (2006): *Előszó*, In.: Demeter Kinga (szerk.), *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. <http://www.ofi.hu/tudastar/tanulas-tanitas/kompetencia>

Vass Vilmos (2006): *A kompetencia fogalmának értelmezése*. In.: Demeter Kinga (szerk.): *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. OKI, Budapest.

<http://www.ofi.hu/tudastar/tanulas-tanitas/kompetencia>

Tanári dilemmák

Mi az oktatás, a tanév, a tanóra célja? Ismeretek halmozása? Tudós emberek nevelése? Személyiségfejlesztés? A világ rejtjelmeinek megismerése? Mire szánjunk időt? Hogyan értelmezzük a tanulás és a tudás fogalmát? Mi lesz azzal a diákkal, amelyik nem tanul meg beilleszkedni az iskola rendszerébe? Mennyiben vagyok felelős a diák iskolai és otthoni sorsáért? Ezek a vissza-visszatérő kérdések számos dilemmahelyzet elé állítva áthatják a pedagógus egész pályafutását.

Felfogásom szerint a tanár nem csak egy tudományág közvetítője (hiszen nem akadémikus), hanem egyben nevelői (pedagógusi) szerepet is betölt. Nevelni pedig csak személyes kapcsolatok kialakításával, a másik fél megismerésével lehet hitelesen és eredményesen. Az oktatásnak ezért elsősorban nem az akadémikus tudás átadására kell irányulnia, hanem arra, hogy a diák megismerje önmagát, a világot, és önmagát a világban. Megismerje az információszerzés módjait, fel tudja mérni, és képes legyen tájékozódni a saját lehetőségei között. Értelmezésemben a tudás azon kompetenciák elsajátítását, fejlesztését jelentik, melyek képessé teszi a fiatalokat érdeklődésükön és képességükön alapuló szakmaválasztásra, további ismeretanyag megszerzésére, tudatos életvezetés

kialakítására, a társadalomban betöltött hasznos szerepvállalásra.

Közel hoz vagy eltávolít?

Az általam tanított diákok mindegyike alapvetően, gyermeki létéből fakadóan érdeklődő. Ennek ellenére az volt a benyomásom, hogy a száraz tananyagok bemagolására irányuló pedagógia kiölte belőlük a gyermeki kíváncsiságot, a tanulás iránti motivációt. Olyasminek érzem ezt, mintha a finom frissen főzött forró tyúkhúsleves helyett annak instant, száraz porát kívánnánk megetetni meg a diákokkal. Ezért véleményem szerint először nem elvont, absztrakt fogalmakkal kellene megismertetni a diákokat, hanem a körülöttünk lévő valóság megmagyarázásával, ahogy ezt a gyermekek el is kezdik felfejteni a sok „*mi ez?*” és „*miért?*” kérdéssel. Csak később, amikor már tudják a valóság valamely részéhez kötni a tényeket, fogalmakat, csak akkor kellene elvont síkra emelni ezeket és absztrakt, egyetemi elméletek leegyszerűsített változatát tanítani nekik.

Ezért érdemes figyelembe venni a tananyag, illetve az óra tervezésekor, hogy a téma milyen viszonyban áll a diákokat körülvevő valósággal, hol lehetnek a kapcsolódási pontok. Nem mindegy, hogy a tanóra közel hozza a világot, a tudományokat a diákhöz, vagy eltávolítja őket attól!

Tanítsuk meg a diákot rácsodálkozni a minket körülvevő világ rejtelseire, hiszen a tantárgyak által a valóság egy szeletébe kínálunk bepillantást! Történjen meg a valódi találkozás számukra a tudománnyal, egymással, a művel stb.!

A problémás, nehezen motiválható tanulóknál kulcskérdés, hogy a tanár meg tudja-e ragadni a tanuló figyelmét. A laza családi kötelékekkel rendelkező diákoknál nincs segítő, motiváló vagy kényszerítő erő, ezért az érthetetlen, száraz, saját világuktól távolinak tűnő ismeretanyagot nem fogják otthon megtanulni. Lemaradnak a tanulmányaikban, és kiesnek a rendszerből.

Tanulásszervezés

Időbeosztás

A tanóra alatt rendelkezésünkre álló időt ajánlott rugalmasan kezelni. Előfordul ugyanis, hogy egy-egy feladatot a tanulók tovább készítenek, mint azt előre sejtettük. Lehet, hogy nehezebb és nagyobb kihívást jelent nekik, mint gondoltuk, de az is lehet, hogy annyira leköti a figyelmüket, hogy teljesen belemerülnek a munkába. Ilyenkor nem érdemes sürgetni őket, hiszen csak összecsapják a munkájukat, hanem inkább érdemes hagyni, hadd dolgozzanak rajta rendesen. Olyan is előfordul azonban, amikor hamarabb befejezik a feladatot, mint számítottuk. Ezért érdemes mindig inkább kicsit többel készülni, hogy óra végéig kitarson a téma, arra az esetre, ha a gyerekek túl hamar átszaladnának rajta.

Minden csoport más

Minél több osztályban tanítunk, annál szembetűnőbb, hogy mekkora különbség van az egyes diákcsoportok között. És itt nem csak a tudásszint különbségére gondolok, hanem magára az óra működésére, menetére is. Hiába szeretnénk ugyanazt és ugyanúgy, előfordul, hogy ami jól működik az egyik osztálynál, az nem működik a másikonál. Ezt befolyásolhatja többek között az osztályközösség, a fiú-lány arány, az osztály motiváltsága, a tanóra helye, ideje stb. Ezért sem lehet konkrét recepteket adni, csupán nyitott, rugalmas tanterveket javasolni. Minden óratervet, tématervet érdemes a konkrét csoportra vonatkozóan újragondolni.

Tanári (túl)terhelés

A tanári feladat nem egyszerű. Minél több, különböző okból felzárkózásra szoruló gyermek jár az osztályba, annál nagyobb kihívást jelent a tanárnak minden tanuló figyelmét sikeresen lekötni. Ilyen osztályban egy jól megtartott óra, sok összpontosítást, energiát igényel. A tanóra alatt a pedagógusnak egy időben kell odafigyelnie egyenként mindenkiire, ugyanakkor egyszerre az egész csoportra, közben önmagára (mit és hogyan mondott, mond és szeretne mondani, tenni stb.), a szükséges eszközökre, az időkezelésre, a munkafolyamatra, a diákok reakciójára és interakciójára, és még sorolhatnám. A tanítás olyan összetett tevékenység, mely a szaktudás mellett többek között kreativitást, jó kommunikációs és problémamegoldó készséget is igényel. A pedagógus saját és a gyermekek személyiségével dolgozik. A rendszeren ellátott tanári munka ebből kifolyólag fizikailag, szellemileg és pszichésen is megterheli a szervezetet. Nem véletlen, hogy órák után, majd a hét végére, és végül a tanév zárásához érve igen elfáradunk. És akkor még meg sem említettem a tanórákhoz szükséges készülést (dolgozatok összeállítása és javítása, óratervezés, segédanyagok készítése stb.), a pedagógusi munkához tartozó adminisztrációs tevékenységeket (napló, törzskönyvek, bizonyítvány kitöltése; pedagógiai vélemény megírása stb.), illetve egyéb feladatokat (ügyeletek, értekezletek, fogadó órák, tanórán kívüli tevékenységek megszervezése stb.).

A tanárok többsége (sajnos jogosan) úgy ítéli meg, hogy a társadalom visszaél, és kihasználja ezt a fajta hivatástudatot. A tanárokkal szembeni elvárások és munkaterhek egyre csak nőnek, miközben úgy érzik a társadalomtól semmiféle megbecsülést nem kapnak viszont. Egy jó tanár véleményem szerint a legtöbb megbecsülést diákjaitól kapja, és egy jó tanárnak ez elég is. Ennek ellenére ne gondoljuk, hogy ez a tény bármilyen módon is felmentheti a felnőtt társadalmat.

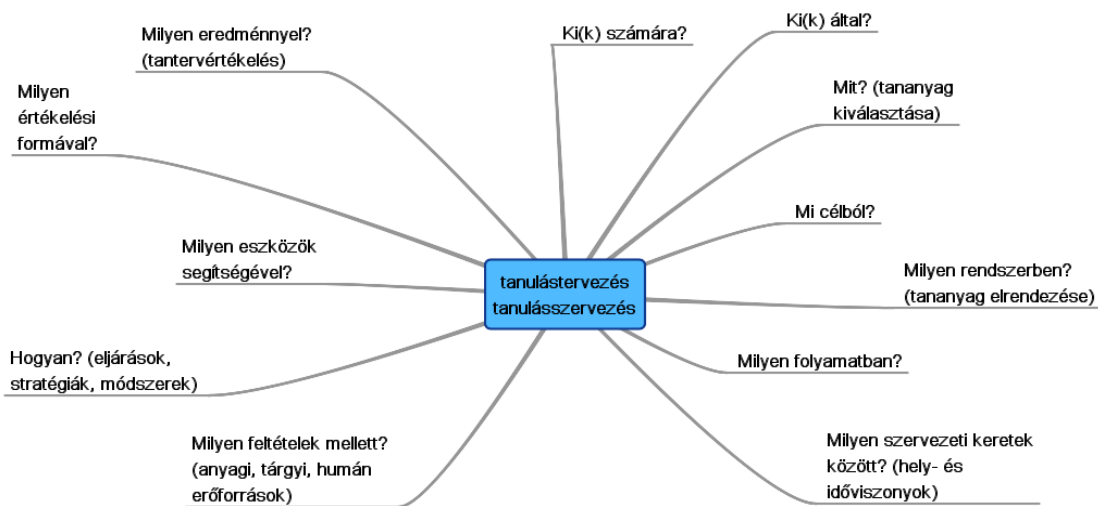
Jó gyakorlatok

Tanulástervezés

A tanár egyik legfontosabb feladata a nevelés és oktatás különböző szempontjait figyelembe véve a tanulási folyamatra vonatkozó általános és/vagy konkrét paraméterek megadása, a célok megfogalmazásától az értékelésig bezáróan. Annál is inkább, mert az iskolák, a tanulócsoporthoz, a képességek, az igények és a helyszínek eltérése másfajta tanterv, tématerv, vagy óraterv összeállítását kívánja meg. A problémás tanulók és szituációk kezelése gyakran szervezés és viszonyulás kérdése. Ezért a tanulástervezés olyan kulcsfogalom a pedagógusi szakmában, melynek részletes átgondolása nem mellőzhető.

Az alábbi fogalomtérképen olyan szempontokat gyűjtöttem egybe, melyek a tanulásszervezés minden szintjén meghatározó erővel bírnak, ezért segíthetik a tervezési folyamatot. Ez alapján látható, hogy a tanár hálóként fogja össze a nevelés-oktatás, a tanulás-tanítás különböző szintjeit, rétegeit és az azokhoz kapcsolódó igényeket, forrásokat. A tevékenységek rendszere szükségszerűen kiterjed a közoktatási dokumentumok ismeretére, a tanulók személyes és csoportos megismerésére, a tanulási folyamat megtervezésére, megszervezésére, értékelésére, és a megfelelő tanulási feltételek biztosítására. A fogalomtérkép nem teljes, hiszen bármikor bármilyen irányba tovább bővíthető, és ebből fakadóan nem is kerek. Semmiképpen nem tekinthető végleges és egyetlen megoldásnak, talán azonban pont ezért alkalmas elmélkedésre, újragondolásra, vitaindító beszélgetésekre, új rendszerek felállítására.

A tanulói érdeklődés felkeltésének lehetséges eszközei

Ahogy már korábban említettem, a motiváció felkeltése érdekében szükség lenne olyan színes, változatos feladatokra, melyek a tanuló egyén előzetes tudására, tapasztalatára építenek és valós problémák megoldására készítik őt. Továbbá rámutatnak az órai anyag és a valóság, illetve más órákkal, tantárgyakkal, való összefüggésekre. A téma, a feladat akkor lesz motiváló hatású, ha a tanuló megérintve érzi magát. Említék néhány példát. Az emberi test ismeretén belül a *bőr* tananyaghoz kapcsolhatjuk a tetoválás, testfestés, arcfestés (smink) témáit is, hiszen a serdülő fiatalokat ezek nagyon érdeklik, sok dilemma, kérdés, vélemény megfogalmazódik bennük. Meg lehet beszélni, milyen okai, funkciói lehetnek a testfestésnek korosztálytól, társadalmi rétegtől vagy kultúrától függően. Továbbá: Miből készül a sminkfesték? Milyen (káros vagy hasznos) anyagokat tartalmaznak a kozmetikumok?

A *látás* témaköréhez kapcsolódóan beszélhetünk a szemről, mint szimbólumról (a szem a lélek tükré, szemem fénye stb.); a látássérültekről; az optikai csalódásokról; fényszennyezésről; a sötétség-világosság szimbólumáról; a fénytörésről; a színekről; a szivárványról stb.

Sokat segít a motiváció kialakításában, ha a diákokat részben vagy teljesen bevonjuk saját tanulási folyamatuk tervezésébe. Ezt úgy is elérhetjük, ha választási lehetőséget biztosítunk témák vagy különböző nehézségű feladatok között, illetve egy-egy téma kiegészítése az általuk választott formában (filmvetítés, szakértő meghívása, múzeumlátogatás stb.) történik.

Ajánlott segédanyagok:

Sulinet digitális tudásbázisa (digitális tananyagok, foglalkozástervek)

<http://www.sulinet.hu/tart/kat/Se>

Teljes körűen kidolgozott komplex projektek és egyéb letölthető segédanyagok

http://www.szakma.hu/letoltheto_anyagok/index.php

A tanulás iránti érdeklődés felkeltésének érdekében tudatosítanunk kell diákjainkban, hogy a tudás forrása nem (csak) a tanár. Olyan feladatokkal, instrukciókkal is elláthatjuk tanítványainkat, amelyekkel a kíváncsiság kielégítésének tanórán kívüli lehetőségeire, a további tájékozódás lehetőségeire hívhatjuk fel a figyelmüket: Nézz utána a következő honlapon, hogy... Olvass utána a következő könyvben... Hogyan emeli ki a film...? Vedd kezébe a következő újságot...stb.

Tanóra alatt a diákok sokat tanulhatnak egymástól is. Ennek érdekében tanulási folyamatukba célszerű olyan tevékenységeket beépíteni, melyek lehetőséget kínálnak az előzetes tudás és az egyéni vélemények feltárására.

A következőkben leírok néhány interaktív feladatot, játékot, melyek az érdeklődés felkeltéséhez nyújthatnak segítséget. A feladatokat a tanóra menetének megfelelően ún. R-J-R azaz ráhangolódás-jelentésteremtés-reflexió modellben¹ csoportosítottam. Ez azt jelenti, hogy a ráhangolódás szakaszban a tanulói tevékenységek a téma felvetését, a személyes tudás aktiválását biztosítják. A jelentésteremtés fázisában az új információk feldolgozására, beépítésére azaz a meglévő tudás újraszervezésére kerül sor. A reflexió során a tanulói tevékenységek célja az új információk összegzése, elhelyezése, a tudás megszilárdítása, a személyes reflexió.

Ráhangolódás

A következő tantárgyfüggetlen feladattípusokkal egyfelől felkelthetjük a tanulók téma iránti érdeklődését, másfelől a válaszok alapján hasznos információkat gyűjthetünk a tanulók előzetes tudására, illetve a későbbiekben a tanóra hatására bekövetkező tudásváltozásra vonatkozóan. Egymás számára is igen érdekes és tanulságos lehet, hogy ki, hogyan közelíti meg a kérdést, milyen lehetséges válaszok születnek.

✓ Idézetek

Az óra anyagához kötődő különböző típusú idézetekkel is foglalkozhatunk ráhangolódásként. Kiválaszthatják a diákok, melyikkel értenek egyet, melyik ragadja meg őket. Az idézeteket csoportosíthatjuk adott vagy kitalált szempontok alapján is. A szövegrészeket kis csoportokban vagy párban is feldolgozhatják a résztvevők.

¹ A modellről bővebben olvashatunk: **Bárdossy Ildikó - Dudás Margit - Pethőné Nagy Csilla - Priskinné Rizner Erika, A kritikai gondolkodás fejlesztése, Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei**, PTE, Pécs - Budapest, 2002

✓ **Képek**

Különböző vagy egy témához tartozó képeket is felhasználhatunk egy téma bevezetésére. A diákok választhatnak közülük fogalomtársítás, érzelmi beállítódás vagy a témával való összefüggés alapján. Döntésüket megbeszélhetik párban, demonstrálhatják egymás választását.

✓ **Feltételes kérdések**

Mi lenne, ha...? Hogyan élnénk most...?

A tanórát kezdhethetjük olyan ötletbörzével is, mely az adott témakörhöz kapcsolódó gondolatokat, véleményeket, érveket, javaslatokat gyűjti össze, egy vagy több feltételes kérdésre adott válasz formájában.

Például:

Hogyan élnénk most, ha nem volna pénz?

Mi lenne, ha nem találták volna fel a könyvnyomtatást?

Mi lenne, ha egy hónap múlva elfogyna az édesvíz?

Hogyan élnénk gravitáció nélkül?

✓ **Befejezetlen mondatok**

Állítsunk össze olyan, a tananyaghoz tartozó nyitott mondatokat, melyek szabadon befejezhetőek, több lehetséges jó variációval.

Például:

A környezetvédelem nem más, mint .....

József Attila az egyetlen, aki .....

Az élőlények rendszerezése azért hasznos, mert.....

✓ **Igaz vagy hamis?**

Megmozgathatjuk a diákok gondolkodását, felkelthetjük kíváncsiságukat a tanóra eleji igaz – hamis kérdésekkel is!

A látás témaköréhez kapcsolódóan például így:

Igaz-e, hogy hatvanat pislogunk percenként? (Hamis)

Igaz-e, hogy a nyúl hátrafelé is lát? (Igaz)

Igaz-e, hogy a rövidlátó ember távolra lát jól? (Hamis)

Igaz-e, hogy a legyeknek több száz szemlencséből álló szemük van? (Igaz) stb.

✓ **Tudod-e?**

Kevésbé interaktív módon, de az előző feladathoz kapcsolódó állításokat „tudod-e?” kérdés

formájában is megfogalmazhatjuk főleg kisebbeknek.

A látás témaköréhez kapcsolódóan például így:

Tudod-e, hogy körülbelül tizenötöt pislogunk percenként?

Tudod-e, hogy a nyúl hátrafelé is lát?

Tudod-e, hogy a legyeknek több száz szemlencséből álló szemük van? stb.

Jelentésteremtés

✓ Védd meg a kártyán lévő álláspontot!

A következő feladat egy konkrét téma feldolgozásához, vagy az abban való elmélyüléshez javasolható. A feladat célja, hogy a tanulók előzetes és újonnan megszerzett információikat összekapcsolva képesek legyenek érveket felsorakoztatni egy adott állítás mentén, gondolataikat összefüggő és logikus módon artikulálni társaik felé. Ugyanakkor meghallgassák és megértsék az ellentétes véleményt is.

Fontos, hogy olyan állításokat válasszunk, melyeknél a pro és kontra verzió mellett is egyaránt lehet jogosan érvelni. A feladat feldolgozása páros munkában vagy két csoportra osztva ajánlott. Miután a válaszok elhangzottak, a csoportok kiegészíthetik egymás érveit.

Például:

1. A) Napjainkban célszerűbb természetes ivóvizet fogyasztani.
B) Napjainkban célszerűbb palackozott ásványvizet fogyasztani.
2. A) A graffiti művészet
B) A graffiti vandalizmus

✓ Mi mindent lehetne tenni?

A feladat első lépésében vázoljunk fel egy, az adott témához kapcsolódó problémahelyzetet (mely lehet társadalmi, földrajzi, biológiai, globális, lokális, az adott közösségre jellemző). Megkérjük a diákokat, írják össze ötleteiket: Mi mindent lehetne javasolni a megoldás érdekében? A közös megbeszélés után megszavazhatjuk a legjobbat.

Például:

Az iskola tele van szeméttel, mert a gyerekek mindent eldobálnak, ezért balesetveszélyessé és koszossá vált.

✓ Újságcikkek

A tananyaghoz kapcsolódó aktuális újságcikkek feldolgozása, színesítheti az órát, valamint összekapcsolhatja a tankönyvi témát a körülöttünk zajló eseményekkel.

Összefoglalás és reflexió

✓ Kvíz

A tanóra legfontosabb kérdéseire kvíz formájában is visszatérhetünk óra végén. Alkalmazhatunk akár a tanár által, akár kis csoportok vagy párok által összeállított tesztkérdéseket. Kiadhatunk ilyen jellegű feladatot egyéni otthoni munkára is.

✓ Keresztrejtvény

Az óra végi összefoglaló kérdéseket keresztrejtvény formájában is feltehetjük. Így a tanulók fáradtságán felülkerekedő kíváncsiság segítségével átismételhetjük a leglényegesebb tanórai fogalmakat. Más változatban a tanulók egymásnak is készíthetnek keresztrejtvényeket a tananyag témáival kapcsolatban. Ebben az esetben a készítő és a megfejtő egyaránt valamilyen dicséretben részesülhet.

✓ Két igaz, egy hamis

Az óra összefoglalásaként maguk a diákok is tesztelhetik egymást játékosan úgy, hogy mindenki ír az adott témához kapcsolódóan két igaz és egy hamis állítást. A többieknek ki kell találniuk, hogy a három állítás közül melyik a hamis.

✓ Akasztófa

Nagy koncentrációt igénylő, új ismeretanyag feldolgozását követően az óra végén kellemes levezetésként funkcionálhat az akasztófa játék az újonnan megismert fogalmak felhasználásával.

A játék menetéről való leírás: <http://jatek.gyujtemeny.com/jatekszabaly/732.php>

✓ Röpdolgozat-terv

Állítsanak össze a diákok egy röpdolgozat-tervet az órai anyagból. Sok, a tanuló tudására illetve az óra eredményességére vonatkozó információt leszűrhetünk abból, milyen kérdéseket, feladatokat alkalmaznak a tanulók.

Az értékelés nehézségei és lehetőségei

Az értékelés a tanulási folyamat olyan komponense, mely a tanár, a diák és a szülő számára egyaránt tükrözi a fejlődés útját. Hihetetlen motiváló vagy elrettentő ereje van, nem véletlen, hogy felmérőt követő órán a diákok első tanárhoz intézett kérdése, hogy kijavította-e már a dolgozatokat. A legtöbb gyerek motiválható versengéssel. Azonban, ha az értékelés egysíkú, akkor néhány, az

adott síkon folytonosan kudarcot valló gyerek az „*úgyis egyes lesz*” címszó alatt kiszáll a versengésből, és destruktív magatartásával nehezíti a többiek munkáját is. Ezért nem mellékes, hogy mit, milyen eszközzel és milyen viszonyítási rendszerben értékelünk, annak érdekében, hogy minden gyerek találjon olyan vonzó területet a tanulási folyamat során, amiben megmutathatja elismeréssel értékelhető képességeit.

Mit értékeljük?

Milyen típusú teljesítményt értékelnek a tanárok az iskolában? Tükrözi-e az ismeretbővülésben bekövetkezett tudásváltozás mellett a képességfejlődést, az attitűdváltozást vagy a feladatok végrehajtásához szükséges munkafolyamatok eredményességét?

Az egysíkú értékelés elkerülése céljából minden feladatnál érdemes végiggondolnunk, hogy a végeredmény mellett hangsúlyt fektetünk-e például a munkafolyamat értékelésére is. Ha olyan értékelési rendszert dolgozunk ki diákjaink számára, melyben a végeredményen kívül más területeket is értékelhetőnek tartunk, akkor nagyobb az esélye annak, hogy a csoport egésze motiválhatóvá és értékelhetővé válik, megkönnyítve ezzel a közös munkát is.

Milyen eszközzel értékeljük?

Az értékelési rendszer kidolgozásánál, érdemes figyelni arra, hogy változatos, hierarchikus felépítésű és következetes legyen, formájára vonatkozóan a szimbolikus (jegyek, emblémák) mellett konstruktív szöveges értékelés is szerepeljen. Felzárkóztatós diákjaimnál észleltem, hogy a jegyek mellé írt egy-két mondatos formáló-segítő szövegek milyen nagy hatással bírtak. Büszkén mutogatták egymásnak, kíváncsian olvasták a másikat. Megfigyeltem azt is, hogy, ha lehetőséget adunk az önértékelésre, akkor a diákok megtanulnak reális képet alkotni teljesítményükről, felelősséget érezni önmaguk és munkájuk iránt.

A következő önértékelő kártyákat a *Pedagógiai tervezés – tantervi dokumentumok* című fejezetben megtalálható óratervemhez használtam:

A csoportmunka folyamatának és eredményének önértékelése

- 1. Milyen volt együtt dolgozni?*
- 2. Hogyan alakult a munkamegosztás?*
- 3. Mi okozott nehézséget a közös munka során?*
- 4. Mit változtatnátok a csoportmunkában a még eredményesebb együttműködés érdekében?*
- 5. Mi volt a csoport erőssége?*
- 6. Hogyan értékelitek az elkészült munkákat?*

Egyéni önértékelő kilépőkártya

- 1. Milyen új ismeretekre tettél szert az óra során?*

2. Melyik rész volt a legérdekesebb számodra?
3. Mi okozott nehézséget az órán?
4. Melyik rész nyújtott sikerélményt számodra?
5. Hogyan értékeled az órai teljesítményedet?

Milyen viszonyítási rendszerben értékeljük?

Mihez képest értékelünk valamit jónak vagy rossznak? A válasz iskolánként, tanáronként és diákonként is eltérő lehet. Más lesz az eredmény, ha a diákokat önmagukhoz viszonyítva, más, ha egymáshoz viszonyítva, és megint más, ha külső viszonyítási ponthoz képest (vizsga, mérési eredmények stb.) értékeljük. Ebből következik, hogy a viszonyítási pontok sokfélesége megnehezíti ugyan az összehasonlítást, viszont nagyban hozzájárul a személyiség egyéni fejlődéséhez.

Tanári kimerülés ellen

A munkában való felőrlődést, a tanári kiegészítést akkor tudjuk elkerülni (vagy késleltetni), ha már kezdő tanárként tisztában vagyunk saját terhelhetőségünkkel. A gyerekek szenzorai nagyon kifinomultak, és megérik, ha egy tanár fáradt. A jól működő tanár-diák kapcsolatnál a diákok apró jelzésekkel sokat segíthetnek a pedagógusnak. Ahhoz, hogy hosszú távon is színvonalasan és lelkiismeretesen tudjuk ellátni a munkánkat, tisztában kell lennünk azzal, hogy mi motivál minket, illetve miből töltekezünk a munkánk során. Ugyanakkor arra is érdemes figyelni, hogy a munkát és a magánéletet külön kezeljük - ezt az otthoni készülés és dolgozatjavítás meglehetősen nehezíti. Véleményem szerint, már pályakezdekéskor érdemes kialakítani egy olyan - külső forrásokat is magában foglaló - stratégiát, mely rendszeresen biztosítja számunkra a kikapcsolódást és a feltöltődést.

Esetmegbeszélő konzultációk

A pedagógusi munkához hozzátartozik a tanórák és szünetek közben történő iskolai helyzetek, konfliktusok folyamatos feloldása, a tanulói feszültségek kezelése. Az ilyen tanárra is erőteljesen ható ingerek feldolgozásában sokat segíthetnek együttműködő kollégáink. Mivel mindannyian más személyiségek vagyunk, különbözőképpen láthatjuk ugyanazt a szituációt. Éppen ezért bizonyos időközönként érdemes a tanárkollégák vagy akár külső szakemberek (családsegítő, pártfogó, iskolapszichológus) bevonásával esetmegbeszélő konzultációkat, szupervíziókat szervezni. Már az is jelentősen könnyítheti a munkánkat, ha alkalmanként megoszthatjuk iskolai nehézségeinket más szakemberekkel. A lelki támogatáson túl, egy-egy új meglátás, ötlet hihetetlen sok lendületet tud

adni a folytatáshoz, illetve segíthet elkerülni a tanári kiégést és az iskolai konfliktusok elmérgesedését.

Továbbgondolási lehetőségek, feladatok

Egy téma több nézőpontból

Ebben a részben olyan feladatokkal találkozhatnak az olvasók, amelyek egy adott pedagógiai helyzetre, témára több nézőpontból világítanak rá.

→ Problémás diákok és az iskolák

Készítsünk felmérést arról, hogy különböző típusú iskolákban, hogyan vélekednek a tanárok a problémás diákok kezelésével kapcsolatban!

→ Interjú

Írjunk össze minket érdeklő iskolai témákat (pl. tanórai fegyelmezés, tanulási motiváció, érdeklődés felkeltése, differenciálás, értékelés, szülőkkel való kapcsolattartás stb.)! Mindenki válasszon egyet az összegyűjtöttek közül, és készítsen interjút ugyanabban a témában egy tanítónővel, egy általános iskolai tanárral, egy szakiskolai és egy gimnáziumi tanárral! Osszuk meg a tapasztalatainkat egymással! Hogyan reagálnak a más korosztályt, vagy más típusú képzésben oktató kollégáink ugyanarra a problémára?

→ Mit tennék én?

Iskolában előforduló, a tanár számára kihívást jelentő esetekről olvashatunk a következőkben. Egyénileg gondoljuk át, hogyan oldanánk meg szaktanárként a szituációt, majd vitassuk meg a lehetőségeket a többiekkel is!

A)

A 17 éves Krisztián nem jelent meg első órán. A második órára úgy érkezik, hogy látszik a szemén és a viselkedésén, hogy füves cigarettát szívott nemrég. Mit teszek én szaktanárként ebben a helyzetben?

- a) Hazaküldöm a fiút.
- b) Úgy teszek, mintha nem venném észre, és óra után értesítem az osztályfőnökét.
- c) Az osztály előtt szóvateszem az észrevételem majd Krisztiánnal együtt folytatom az órát.
- d) A gyermek- és ifjúságvédelmi felelőshöz küldöm.
- e) Óra végén magamhoz hívom, és elbeszélgetek vele.

f) Az iskolaorvoshoz küldöm.

g) Egyéb:

B)

A 16 éves Móni matek óra közepén elkezd sminkelni magát, és többszöri kérésre sem teszi el a sminkkészletét. Mit teszek én szaktanárként ebben a helyzetben?

a) Elveszem a sminkkészletet Mónitól.

b) Megkérem Mónit, hogy tegye a tanári asztalra a sminkes kellékeit.

c) Kiküldöm a teremből a lányt.

d) Felzavarom Mónit az igazgatóhoz.

e) Szaktanári figyelmeztetőben részesítem.

f) Beírok neki egy elégtelent matekból.

g) Hagyom, hogy sminkelje magát, addig is csendben van.

h) Külön feladatot adok neki.

i) Egyéb:

C)

A hetedikes Robival minden órán gond van. Piszkálja padtársát, aki emiatt nem szintén nem dolgozik órán. A tanár kéréseire nem figyel, vagy agresszívan reagál. A többi tanulót megjegyzéseivel zaklatja folyamatosan, lehetetlenség órát tartani miatta. Mit tehetek én szaktanárként a **hosszú távú** megoldás érdekében?

a) Iskolán kívüli szakemberhez (pl. Nevelési Tanácsadó szakembereihez) küldöm a szülővel együtt.

b) A pozitív oldalának megerősítésére törekszem a tanóra alatt.

c) Megpróbálom bevonni az egész osztályt a probléma megoldásához.

d) Iskolán belüli szakemberhez (iskolapszichológushoz, szociális munkáshoz stb.) küldöm.

e) Másik iskolába/osztályba való áthelyezésére teszek javaslatot.

f) Korrepetáláson igyekszem kihozni belőle a legtöbbet.

g) Minden tanórára külön feladatokkal készülök neki.

h) Az osztályfőnökével együtt kitalálunk egy stratégiát a probléma megoldására.

i) Csoport- és páros munkával igyekszem bevonni őt a tanulási folyamatba.

j) Olyan helyre ültetem, ahol legkevésbé zavarja az órát.

k) Valamilyen személyes megállapodást kötök a fiúval.

l) Nem veszek tudomást az órai jelenlétéről.

m) Gúny tárgyává teszem az osztály előtt, hogy elszégyellje magát.

n) Próbálok többet beszélgetni személyesen a fiúval.

ny) Folyamatos konzultációt, együttműködést kezdeményezek a szülővel.

→ Kinek, mit jelent?

Vitassuk meg, kinek mit jelentenek a következő fogalmak!

sikeres tanóra: _____

jó tanár: _____

nehéz tananyag: _____

problémás diák: _____

jó tanári kar: _____

nehéz osztály: _____

jó tanár-diák viszony: _____

jó iskola: _____

értékes tudás: _____

Tanárok szerepben

A pedagógiai-didaktikai célokban megjelölt eredmények eléréséhez, elengedhetetlen a megfelelő tanár-diák viszony kialakítása. Ennek átgondolásához nyújtanak segítséget a következő feladatok!

→ Állás-sokk

„Két munka van, amit nem értek, hogy egy ember, hogyan vállalhat: a BKV jegyellenőr és a tanár.”

A mondat év elején egy felzárkóztatós diáktól hangzott el. A tanárság milyen jellemzőire utalhat az állítás? Hogyan kapcsolódik össze a diák gondolataiban a jegyellenőr és a tanár alakja? Milyen irányba kellene változnia a tanári szerepnek ahhoz, hogy ez az azonosítás ne következzen be?

→ Tanár-diák szereppárok

Milyen kapcsolatot tükröznek, valamint milyen előnyei és veszélyei lehetnek a következő tanár-diák szereppároknak? Melyik tanárszereppel szeretnénk azonosulni tanításunk során? Melyik szereppárral lehet eredményesen dolgozni a nehezen kezelhető diákok fejlesztése érdekében? Az utolsó helyre beírhatjuk az általunk optimálisnak vélt felállást.

Tanár	irányító	alkalmazkodó	mester	tudásátadó	segítő, támogató	
Diák	végrehajtó	irányító	tanítvány	tudásbefogadó	tevékenykedő	

→ Pedagógusszerep

Tanár kollégáimmal és tanárjelöltekkel töltöttem ki a következő rövid feladatot, majd az alatta lévő táblázatba sűrítettem az eredményeket. Milyen pedagógus szerepre vonatkozhatnak a válaszolók által megjelölt és a táblázatban közzétett szimbólumok? Milyen megállapításokat olvashatunk ki a táblázatban szereplő adatok összehasonlításakor? Vajon a problémás diákoknak milyen szimbólummal azonosítható tanárra lenne szükségük?

<p><i>Kérem, töltsé ki az alábbi feladatot! (Hallgatók)</i></p> <p>1. Gondoljon saját diákkori tapasztalataira és fejezze be az alábbi hasonlatot: A tanár olyan, mint _____ mert _____</p> <p>2. Gondoljon arra, ahogyan elképzeli magát majd tanárként, és fejezze be az alábbi hasonlatot: A tanár olyan, mint _____ mert _____</p>
--

<p><i>Kérem, töltsé ki az alábbi feladatot! (Tanárok)</i></p> <p>1. Gondoljon saját diákkori tapasztalataira, és egészítse ki az alábbi hasonlatot: A tanár olyan, mint _____ mert _____</p> <p>2. Gondoljon saját tanári magatartására, és egészítse ki az alábbi hasonlatot: A tanár olyan, mint _____ mert _____</p>

Válaszok:

Diákkori tapasztalatok (múlt)	
Hallgatók	Gyakorló tanárok
<i>kertész karmester bölcs színész bűvészkalap lexikon könyvtár mester tudós</i>	<i>„nem volt soha fiatal” fáklya kőszikla barát bagoly öntözőkanna fény diktátor hajcsár</i>
Saját professzió megítélése (jelen)	
Hallgatók	Gyakorló tanárok
<i>hangszer füzet szervező iránytű rendező pásztor „jóságos nagymama” mankó</i>	<i>óvónéni anya „jó tündér” tanácsadó őrmester méhecske oroszlán karmester pásztor moderátor hivatalnok</i>

→ Konfliktusok és stresszhelyzetek kezelése az iskolában

Térképezzük fel és beszéljük meg, hogy az alábbi publikációk milyen eszközöket, megoldásokat, mintákat kínálnak a pedagógusok számára konfliktushelyzetek, stresszhelyzetek kezelésére, illetve saját nevelési stratégiák megalkotásához!

Ajánlott irodalom:

Benedek István (2000): *Száz eset, ezer tanulság – történetek a nevelés-oktatás világából*. Okker Kiadó, Budapest.

Csillag Ferenc (2010): *Utak – tévutak – példák az iskolai konfliktusok kialakulására és kezelésére*. Flaccus Kiadó.

Fuller, Andrew (2009): *Tanári melléklet*, In.: Fuller, Andrew: *Nehezen kezelhető gyerekek – Hogyan hozzuk ki belőlük a legtöbbet?* Scolar Kiadó. 195-205

Hunyady Györgyné és Szekszárdi Júlia (1998): *Konfliktusok az iskolában – esetelemző gyakorlatok*. TÓFK, Továbbképző füzetek 4. Budapest.

Kósáné Ormai Vera (2010): *Konfliktushelyzetek*. In.: Kósáné Ormai Vera: *a mi iskolánk*. ELTE-Eötvös Kiadó. 301-322.

Kósáné Ormai Vera és Horányi Anabella (2006): *Mi, Pedagógusok – Kérdések önmagunkhoz*. Flaccus Kiadó, Budapest.

Kyriacou, Chris (2009): *Stresszoldás tanároknak*. Műszaki Kiadó, Budapest.

Szekszárdi Júlia (2008): *Új utak és módok - Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanulásához*. Dinasztia Tankönyvkiadó.

Szivák Judit (2003): *A kezdő pedagógus*. In.: Falus Iván (szerk.): *Didaktika, Elméleti alapok a tantás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 487-510.

Az iskolakép

A diákok, a tanárok, a szülők és a társadalom iskolaképe nagyon különböző lehet. Érdeemes elgondolkodni azon, hogy miből fakadnak, és az iskola milyen sajátosságaira vonatkoznak ezek a különbségek!

→ Iskolakép

Vitassuk meg, milyen iskolakép él a köztudatban! Olvassuk el Bárdossy Ildikó gondolatait a befogadó iskoláról! Jelöljük be a cikkben a számunkra új, elgondolkodtató illetve vitatható részeket! Beszéljük meg közösen ezeket!

Forrás:

Bárdossy Ildikó (2006): *A befogadó iskola és környezete*. Új Pedagógiai Szemle 56. évf. 3. sz.

<http://www.ofi.hu/tudastar/befogado-iskola>

→ **Mi az iskola feladata?**

Nézzük meg Sir Ken Robinson: *Az iskola megöli a kreativitást?* című szórakoztató, de ezzel párhuzamosan meglehetősen elgondolkodtató előadását az oktatási rendszer és a kreativitás kapcsolatáról, valamint a kreativitás és az intelligencia összetettségéről! Gyűjtsük össze, és beszéljük meg, milyen kérdéseket tennénk fel az elhangzottak alapján az előadónak!

Forrás:

Sir Ken Robinson (2006): *Az iskola megöli a kreativitást?* TED konferencia.

<http://vimeo.com/7307853>

→ **Az iskola fogalma több aspektusból**

Az iskola mely aspektusaira vonatkoznak a következő kifejezések:

iskola, mint rendszer / iskola, mint intézmény / iskola, mint szervezet / iskola, mint munkahely / iskola, mint a tudás közvetítője / iskola, mint a társadalmi érintkezés közege / iskola, mint szocializációs közeg?

→ **Milyen a jó iskola?**

Mindenki írja le a jó iskola fogalmára vonatkozó első öt jellemzőt, ami eszébe jut! Hasonlítsuk össze a válaszokat! Az iskola milyen jellegű vonásaira fókuszáltak a válaszok?

→ **Miről árulkodnak a honlapok?**

Az iskolák honlapja sok mindent elárul az adott intézményről, a tanár-diák viszonyról, a falak között zajló pedagógusi munkáról. Nézzünk meg néhányat! Jegyezzük fel azokat az iskolákat, ahol a honlap alapján szívesen tanítanánk! Választásunkat indokoljuk és osszuk meg egymással!

Tanári dilemmák

A tanítás nagy kérdéseivel, a tanári szereppel, az iskola funkciójával és működésével kapcsolatban felfogások, nézetek, vélemények és meggyőződések sokaságával találkozhatunk majd a pályánk során, esetleg mi magunk is szemléletváltásra kényszerülünk. Az alábbi feladatok, kérdéskörök megvitatásával szembesülhetünk az önmagunk és a csoport többi tagja által alkotott aktuális álláspontokkal.

→ **Pro-kontra**

Válasszunk ki az alábbiak közül egy megvitatásra alkalmas kérdést. Először mindenki önmaga

döntsön a dilemmákban. Ezután a résztvevők alkossanak két (vagy három) csoportot az azonos vélemények alapján. A két csoport egészítse ki az érvrendszerét, majd ismertesse a többiekkel!

- a) A tanítás művészet, mesterség vagy tudomány?
- b) A nevelés vagy az oktatás az iskola elsődleges szerepe?
- c) Integrált vagy szegregált keretek között lehetne eredményesebben tanítani az iskolai problémákkal küzdő diákokat?

→ Kategorizálás

Csoportosítsuk a következő pedagógiai-didaktikai fogalmakat valamilyen általunk kiválasztott szempont alapján! Beszéljük meg, hogy ki milyen szempontot választott és miért! Hogyan változhat egy-egy fogalom megítélése az adott szempontrendszer alapján?

differentiálás; fegyelem; motiváció; lexikális tudás; hátrányos helyzet; kompetencia; figyelem; játék; képesség; felkészült pedagógusok; műveltség; életszerűség; vita; aktív részvétel; sikerélmény; cél; önkifejezés; szorgalom; önértékelés; nevelés; változatosság; nehezen kezelhető tanulók; szakértelem; tudomány; feleltetés; gyakorlatiasság; készség; visszajelzés; tananyag; légkör; oktatás; személyiség; előzetes tudás; csoportfolyamatok; értékelés; munkamódszerek; tanulás; kompetencia; magatartás

A tanulás vonzóvá tétele

→ Fogalommagyarázat

Gondolkodjunk el azon, hogyan lehetne a tanulást vonzóbbá tenni a diákok számára! Ehhez nyújt segítséget, ha utánanézzünk a következő kifejezéseknek:

élménypedagógia, tapasztalati tanulás, projekt alapú tanulás, cselekedve tanulás (learning by doing), nem formális oktatási módszerek, probléma alapú tanulás, epocháis oktatás, kooperatív módszerek, kompetenciaalapú oktatás, kereszttanterv, adaptív oktatás, reflektív tanítás

→ Könyvajánló

Ahhoz, hogy széles módszertani repertoárral rendelkezünk, és megfelelő tanulótervezési döntéseket hozunk, érdemes minél több technikát, módszert megismernünk. Ehhez nyújt segítséget ez a feladat. Válasszuk ki kis csoportokban egyet az alábbi módszertani segítség közül, és mutassuk be hallgatótársainknak! (Milyen módszereket alkalmaz? Milyen témák feldolgozására alkalmas? Hogyan alkalmazható a nehezen kezelhető tanulókkal való foglalkozások felkészülésére?)

Források:

Dr. Orbán Józsefné (2009): *A kooperatív tanulás - Szervezés és Alkalmazás*. Pécs.

Dr. Tánczos Judit (2006): *Baj van a tanulással – Módszerek a tanulási zavar korrigálásához*. Pedellus Tankönyvkiadó.

Földes Petra és Peer Krisztina (2008): *Alkotva tanulunk. Tevékenységközpontú foglalkozások 11-12 éveseknek*. Dinasztia Tankönyvkiadó.

Gabnai Katalin (2011): *Drámajátékok. Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó

Ginnis, Paul (2007): *Tanítási és tanulási receptkönyv – Az izgalmas és élvezetes tanulás eszközei – Alexandra kiadó*.

Honfi Anita és Komlódi Nóra (2010): *Projektpedagógia - „vezérfonal”*. Műszaki Kiadó

Kagan, Spencer (2001): *Kooperatív tanulás*. Önkonet kft., Budapest.

Princzésné Dr. Palásthy Ildikó (2003): *Dráma – Pedagógia – Pszichológia*. Pedellus Tankönyvkiadó.

Roeders, Paul és Gefferth Éva (2007): *A hatékony tanulás titka. A hatékony tanulás és tanítás dinamikája*. Trefort Kiadó, Budapest.

→ Ugyanaz a téma másként

Válasszunk egy korosztályt, és egy saját szaktárgyunkhoz kapcsolódó témát! Hogyan köthető a téma a diákokat körülvevő valósághoz, és hogyan kapcsolható össze más tantárgyakkal? Gyűjtsünk olyan feladatokat, melyekkel felkelthetjük a tanulók érdeklődését a téma iránt! Ezt követően tervezzük meg ugyanazt a tanórát az alábbi csoportok számára! Milyen különbségek lettek szervezési mód, módszerek, témák, feladattípusok és időbeosztás terén?

- a) kis létszámú, együttműködő, motivált osztály
- b) nagy létszámú, minden szempontból heterogén összetételű osztály
- c) csupa fiúból álló osztály
- d) átlagos képességű osztály három nehezen kezelhető tanulóval
- e) többnyire hátrányos helyzetű tanulókból álló osztály

→ Fejlesztő értékelés

Az értékelés lehetőségeiről, módjairól olvashatunk a Lénárd Sándor és Rapos Nóra *Fejlesztő értékelés* c. rövid, tömör praktikus példákkal ellátott könyvében. Állítsunk össze a könyv alapján egy értékelési stratégiát az előző feladatban kiválasztott korosztály és csoport számára!

Forrás:

Lénárd Sándor és Rapos Nóra (2009): *Fejlesztő értékelés*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Pedagógiai tervezés - tantervi dokumentumok

→ Állami szintű szabályozás

Tanulmányozzuk, hogyan szabályozza a hatályos Köznevelési Törvény és Nemzeti Alaptanterv a valamilyen okból felzárkózásra szoruló tanulókkal való foglalkozást!

Forrás:

Köznevelési Törvény (2011 januárjában érvényben lévő változat)

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV

Nemzeti alaptanterv (2007-es változat)

<http://www.nefmi.gov.hu/koznevelas/nemzeti-alaptanterv-nat/nemzeti-alaptanterv>

→ Iskolai szintű szabályozás

Nézzünk utána, hogyan jelenik meg a felzárkózásra szoruló tanulóakra irányuló figyelem az iskolák pedagógiai programjában!

→ A tananyag kiválasztása és elrendezése

A kettéosztott napló technikájával² értelmezzük az alábbi javaslatomat! Vitassuk meg, kinek, mi a véleménye a meglátásról! Milyen előnyei és milyen nehézségei, hátrányai lehetnek az alább felvázolt tananyag-elrendezésnek?

Szöveg	Reflexiók
Tapasztalataim alapján a felzárkóztató oktatáshoz olyan helyi (vagy keret-) tantervet, illetve oktatási programot tudok elképzelni, mely a projektoktatáshoz hasonlóan a különböző tudástartalmakat és műveltségterületeket nem tantárgyakhoz rendeli, hanem különböző témák köré csoportosítja. A témák feldolgozása során a tantárgyak egymást kiegészítve, támogatva, rendszerszemléletben jelennének meg. Ez nem a tananyagtartalom csökkenését, hanem ugyanazon műveltségterületek, de más struktúrában történő elsajátítását jelentené. Ezek a tematikus egységek színesen, változatos munkaformákkal, a diákok érdeklődésére, aktivitására,	

² A technika rövid leírását lásd: Bárdossy Ildikó, Dudás Margit, Pethőné Nagy Csilla és Priskinné Rizner Erika (2002): *A kritikai gondolkodás fejlesztése, Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. PTE, Pécs – Budapest.

kreativitására alapozva egyszerre tartalmazhatják a különböző szaktudományi elemeket és a különböző kompetenciák fejlesztéséhez szükséges tevékenységeket. A hagyományos tantárgyi felosztás is a valóság adott szempont szerinti (tudományosan összetartozó tartalmak) kategorizálása. Miért ne lehetne olyan tantervet elképzelni, amelyben az adott témák válnak szervezőelvvé, és a különböző tudományokhoz tartozó műveltségelemeket rendeljük hozzájuk? Ezáltal egymással összehangoltan történhetne a pályorientáció előkészítése, a nevelés, a szocializálás, a képességfejlesztés és az általános műveltség ismeretanyagának elsajátítása. A valóság-elemek ilyenfajta tematikus összekapcsolása azonban a megszokottól eltérő iskolai kereteket, tanári felkészülést, dokumentálást és eszközöket igényel.

→ Óraterv

A következőkben egy nehezen kezelhető diákok számára általam készített óratervet láthatunk. A tanulói és tanári tevékenységekből kikövetkeztetve helyezzük el az óraterv első, függőleges, üresen hagyott sávjában az alábbi pedagógiai-didaktikai célokat és munkaformákat! Megoldásainkat ellenőrizhetjük a feladat alatt feltüntetett forrásban.

Pedagógiai-didaktikai célok:

témamegjelölés; figyelemfelkeltés; előzetes tudás feltárása; az előző órákon tanult ismeretek felelevenítése; a megismert tanulási technika önálló alkalmazása; a feladat ellenőrzése; az óra értékelése; témafeldolgozás montázstechnika alkalmazásával; összefoglalás; gyakorlás; véleményalkotás, vitakészség fejlesztése; kreativitás fejlesztése; szociális kompetenciák fejlesztése; ismeretbővítés; attitűdformálás; új tanulási technika elsajátítása; új fogalom megismerése; hasonló fogalmak elkülönítése; térképismeret; reflektálás

Munkaformák:

páros munka; önálló munka; csoportmunka; frontális munka közös megbeszéléssel

EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSAI Kompetenciaalapú moduláris óraterv 9. felzárkóztató
 osztály számára
 Időtartam: 2x60 perc

Műveltségterület: Ember és társadalom, Földünk - környezetünk

Forrás: Jaszenovics Sándor és Reder Anna, *3. modul: EKF városok – Ahány város, annyi szokás?*, In: Bárdossy Ildikó és Dudás Margit (2008): *EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSAI ÉS A KULTÚRÁK EGYÜTTÉLÉSE – oktatási program középiskolák számára*. Pécs. 77-109.

A tanulótervezés: Az tanulótervezéshez a forrásban megjelölt tanítási segédletet használtam. Azonban a programot úgy adoptáltam, hogy a budapesti felzárkóztató osztályommal való közös tanulási folyamatba bele tudjam illeszteni. Tekintettel a rendelkezésünkre álló időkeretre, eszközökre, a diákok kompetenciáira és iskolánk fővárosi helyszínére,

voltak olyan feladatok, amelyeket ki kellett hagynom, és voltak olyan feladatok, melyeket összevontam. Alapvetően azonban a kiválasztott modul logikáját, ötletit, feladatait és céljait tartottam szem előtt, azok mentén dolgoztam.

Az óra célja: Az óra célja az Európai Unióról tanult ismeretek bővítése az *Európa Kulturális Főváros* cím megismerése által. Az óra az Európai Unió történetének és tagállamainak általam megtervezett tematikus blokkjába illeszkedik, ezáltal az Ember és társadalom valamint a Földünk – környezetünk műveltségterületekhez kapcsolódik. Az óra témája újabb megvilágításba helyezi hazánk kapcsolatát az Európai Unióval, illetve az abból származó lehetőségeket, ezáltal a témaválasztás megfelel a Nat által kiemelt hon- és népmiszeret, valamint az európai azonosságtudat fejlesztési feladatainak is. Az óra célja, hogy a tanulók történelmi-földrajzi ismereteire építve, azokat fejlesztve napjaink világába, az őket aktuálisan körülvevő kulturális jelenségekbe, eseményekbe nyerjenek betekintést. A különböző kultúrák és lehetséges kapcsolódási pontjaik megismerése hozzájárul az interkulturális kompetencia fejlesztéséhez is. Az óra egyik fontos eleme a térképen való tájékozódás fejlesztése, országok és városok összekapcsolása. Fontos, hogy a diákok lássák a különbséget egy ország fővárosa, illetve kulturális fővárosa között, ezért a tevékenységek kialakításánál erre is figyelmet fordítottam. A hatékony, önálló tanulást jól fejleszti a grafikai gondolkodásszervező (fürtábra) technika elsajátítása. A páros és csoportos munkák során lehetőség adódik a szociális kompetencia fejlesztésére, ezért a végeredményen túl, önreflexiók által hangsúlyt fektetek a munkafolyamatra is. Az óra célja, hogy a tanuló élményalapú tanulással, kézzel fogható produktumok elkészítése során (fürtábrák, plakátok) alakítsa ki, szervezze újra saját tudását.

Az óra tartalma: Az előző órák ismereteit összegezve feltárjuk meglévő tudásunkat az Európai Unióról. Ennek során megismerünk egy új tanulásegítő technika, a fürtábra alkalmazását. Meglévő tudásunk felhasználásával kitaláljuk, milyen fogalmat rejt az *EKF mozaikszó*. Mivel az Európa és főváros fogalmakkal már sokat foglalkoztunk, a *kultúra* jelentését járjuk körbe a megismert fürtábra technikát alkalmazva immár tanári segítség nélkül. Ennek segítségével már nem lesz nehéz az EKF fogalom pontos definiálása sem. Beszélünk EKF 2010 jelentőségéről, városairól, és visszatekintünk néhány régebben ezt a címet elnyert városra (Graz, Nagyszében) feladatlapok segítségével. Az EKF 2010 városok épületeik, szimbólumaik megismerése céljából utazási magazinokban képeket gyűjtünk. Az óra és a téma zárásaként plakátot készítünk az összegyűjtött képek és a megismert fogalmak segítségével.

Pedagógiai-didaktikai célok	Tanulói tevékenységek	Tanári tevékenységek	Eszközök
Ráhangelődés			
		Az óra témájának körvonalazása	
		A tanár felvezeti, a fürtábra, mint gondolkodástérkép technikáját.	
	A diákok összegyűjtik az Európai Unióval kapcsolatos gondolataikat, az elmúlt órákon tanult ismereteiket, melyeket a táblán fürtábrában rögzítenek. A tanulók a füzetbe másolják a közösen elkészített fürtábrát.	A tanár felírja a tábla közepére az Európai Unió kifejezést, és megkéri a diákokat, hogy gondolják át a hozzá tartozó asszociációikat. A tanár segíti a tanulókat meglévő ismereteik táblánál történő fürtábraszerű megjelenítésében.	tábla, kréta
Jelentésteremtés			
	A diákok kitalálják a mozaikszó jelentését.	A tanár felírja a táblára az EKF rövidítést, és megkéri a tanulókat, a tanultak alapján találják ki, mit rejt a mozaikszó.	tábla
	A tanulók párban dolgozva fürtábrát készítenek a <i>kultúra</i> fogalmához	A tanár körbe járva bátorít, segíti a diákok munkáját.	poszter-

	kapcsolódóan egy poszterlapra. A diákok a lejegyzett asszociációkat, azok kapcsolatait megosztják a többi párossal és a tanárral.	A tanár a diákok munkája alapján összefoglalja a kultúra fogalmának lényegét.	lapok filcek
	A tanulók egyénileg meghatározzák az EKF fogalmát.	A tanár összefoglalja és kiegészíti a diákok EKF definícióit (Hogyan nyerhető el a cím, mennyi időre stb.).	
	A tanulók kitalálják, melyik hazai város nyerte a címet.	A tanár segít meghatározni az EKF 2010 címet elnyert városokat.	
	A diákok atlasz segítségével bejelölik fénymásolatukon az öt várost (Pécs, Nagyszében, Essen, Isztambul, Graz).	A tanár kiosztja a vaktérképes feladatot felhívva a figyelmet a régebbi kulturális fővárosokra is, és szükség esetén atlaszt biztosít.	fénymá- solat atlasz
	A tanulók felragasztják az Európa térképre az EKF városok emblémáit.	A tanár kiszóltja a tanulókat a múlt órán közösen készített, zászlókkal ellátott térképhez.	falitérkép emblémák
	A diákok megoldják a feladatlapot: összekötik a kulturális fővárosokat országaikkal; meghatározzák mely logók és szlogenek tartoznak össze, logót terveznek. Megvitatják az eredményeket.	A tanár kiosztja a „Logók és szlogenek” c. feladatlapot. Az eredmények, ötletek megbeszélésének moderálása.	fénymá- solat
Reflektálás			
	A diákok utazási magazinokból képeket gyűjtenek a városokról, és csoportosan plakátot terveznek <i>Európa Kulturális Fővárosa 2010</i> témában szabadon választott partnerükkel közösen.	A tanár biztosítja a kellékeket és megadja az instrukciókat a plakátkészítéshez	utazási/ kulturális magazinok olló ragasztó rajzlap
	A diákok bemutatják elkészített plakátjaikat, és reflektálnak egymás produktumaira.	A tanár moderálja a plakátok bemutatását, és megkéri a diákokat, értékeljék közös munkafolyamatukat.	
	A diákok a kilépőkártyák kitöltésével értékelik az órát.	A tanár kiosztja a kilépőkártyákat.	fénymá- solat

Forrás:

Orgoványi-Gajdos Judit (2010): *A deklarált tantervtől az elsajátított tantervig - Európa kulturális fővárosai és a kultúrák együttélése c. oktatási program adaptív feldolgozása felzárkóztató osztályommal*. Tani-tani, 54. évf. 3. szám. 37-44.

Utószó

2006 januárjában végeztem az ELTE Bölcsészkarának magyar szakán, és ekkor szereztem tanári képesítést is a Pedagógiai és Pszichológiai Karon. Tanári képezésemhez az Integráció a tanítási órán, avagy szervezési módok és módszerek a Gyermek Házában címmel írtam szakdolgozatot. Arra kerestem a választ, hogy hogyan lehet bevonni a tanítási-tanulási folyamatba a kevésbé érdeklődő, laza családi kötelékekkel rendelkező, szociálisan hátrányos helyzetű, gyengébb képességű vagy esetleg magatartási problémákkal küszködő diákokat. Hogyan lehetne felkelteni az érdeklődésüket, motiválni, lekötni ezeket a tanulókat, hogyan lehetne sikerélményt nyújtani számukra is? Mire kezembem tarthattam a diplomám, már rengeteg pedagógiai jellegű kérdés fogalmazódott meg bennem. Arra gondoltam, először meg kellene ismerni ezeket a fiatalokat, természetüket, családi hátterüket, életútjaikat, nehézségeiket, megnézni, hogy mi érdekli őket, mivel foglalkoznak szívesen, milyen környezetben élnek. Csatlakoztam tehát a Vargabetű Klub - Műhely Egyesület Budapesti Ifjúsági Reintegrációs Segítőprojektjének csapatához. Szabadidős programokat szerveztem, tanulószobát vezettem, mentori feladatokat láttam el, igyekeztem segíteni a fiataloknak, miközben rengeteget láttam, hallottam és tapasztaltam. Közben a Kikötő Ifjúsági, Kulturális és Szociális Egyesület által szervezett 80 órás ifjúsági animátor tréningen valamint több nemzetközi ifjúsági képző workshopon vettem részt. Kezdték gyűlni a válaszaim és az ötleteim. Úgy döntöttem, hogy olyan középiskolába megyek tanítani, ahol nehézségekkel küzdő szakiskolás diákok is megfordulnak. A Than Károly Gimnázium Szakközépiskola és Szakiskolában találtam meg a helyem 2008 őszén, ahol nagyon újszerű és speciális feladattal bíztak meg. Egy nem szakrendszerű felzárkóztató osztályt kaptam, melyet olyan 16-17 éves diákok alkottak, akiknek még nem sikerült a 8 általános végzettséget megszerezniük. Én lettem az osztályfőnökük, és egyben minden tantárgyat én tanítottam nekik epochális és projektoktatással. Bízom benne, hogy a megfelelő hangnem, elvárás, módszer, munkaforma, feladat és értékelés megválasztása eredményes lehet. Tizenöt, tizenöt különböző problémás családi háttérrel, személyiséggel, tapasztalattal és igénnyel érkeztek, ami azonban közös volt bennük az a kezdeti órai passzivitás, a türelmetlenség, a bejárás nehézségei, a tananyagbeli lemaradás és a súlyos magatartásproblémák.

Eltelt az első tanév. Rengeteg helyen jártunk, rengeteget rajzoltunk, festettünk, ragasztottunk, írtunk és gondolkodtunk magunkról, egymásról és a világról. *„Leginkább azt szerettem, amikor elmentünk hétfőnként sétálni, és ott a természetben írtuk a feladatot! Jó, hogy csoportmunkát végeztünk, így még jobban összeszokott az osztály.”* *„Jók voltak, amiket rajzoltunk, és a szövegértési feladatok.”* Rengeteget neveltünk, és néha bizony bosszankodtunk is. Mindenki társra, barátokra talált, remek osztályközösség alakult ki. Sokat változott a diákok önbizalma, motiváltsága, magatartása, amit mind önmagukon, mind egymáson észrevettek. *„Bevallom a szünet végén már kicsit hiányzott az*

iskola.” „*Én sem értem, de egyszerűen szeretek iskolába járni.*” Most már nem okoz nehézséget a csengetési rend betartása, a feladatok befejezése és a kulturált tömegközlekedés sem. A diákok tele vannak tervekkel, ötletekkel, várakozással a jövő tanévet illetően.

Eltelt a tanév számomra is. Egy sikeres, de nagyon fárasztó és küzdelmekkel teli tanév. A tanári munka nagyon összetett feladat, folyamatos lelki, szellemi és fizikai megterheléssel, módszerek és stratégiák állandó kísérletezésével jár. Azonban éppen ettől szép, kreatív, élő.

A felzárkóztató oktatás közben ért inspirációk érdeklődésemet a tananyag- és tantervfejlesztés felé irányították, ezért 2010-ben elvégeztem a tantervfejlesztő tanári szakot a Pécsi Egyetemen. Tapasztalataimat igyekszem publikációk formájában is megosztani jelenlegi és leendő tanárkollégáimmal.

Remélem, a reflexióim, a konkrét példák és a továbbgondolásra készítő tevékenységek által sikerült hozzásegítenem a hallgatókat saját nézeteik, stratégiáik megalkotásához!

Lelkes felkészülést, és sikeres pedagógusi pályafutást kívánok!

Tanulmányozásra ajánlott segédanyagok

Válogatott internetes segédanyagok

(Letöltések dátuma: 2011. 05. 12.)

magyarul:

Toleranciára nevelés, csoportépítés, önismeret

Drámapedagógiai játékok

<http://www.drama.hu/jatektar>

Európai állampolgársággal kapcsolatos segédanyagok tanárok és diákok számára

http://ec.europa.eu/magyarország/youth_teachers/school_page/index_hu.htm

Játékgyűjtemény. 858 játék, játékszabály.

<http://jatek.gyujtemeny.com/>

Játékok kisiskolás kortól

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=175>

Jankovich Andrea, *Kommunikációfejlesztő csoport dramatikus módszerekkel általános iskolás gyermekek számára, Fejlesztő program speciális bánásmódhoz (10-12 évesek számára)*

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=oktatas-csop2>

Kiskompasz kézikönyv – Kézikönyv a gyerekek emberi jogi neveléséhez

<http://www.mobilitas.hu/kompasz/kiskompasz>

Kompasz kézikönyv

<http://www.mobilitas.hu/kompasz/kezikonyv>

Módszertani kézikönyv – ifjúsági szakma

<http://www.mobilitas.hu/kapcsol>

Módszertani portál sok játékkal a Magyar Cserkészszövetség és az Ifjúsági Koordinációs és Szolgáltató Iroda jóvoltából

<http://peldaul.hu/>

Önismereti, csoportépítő, kommunikációt fejlesztő játékok

http://www.drkovacs-deg.sulinet.hu/hefop/Szakmai_anyagok/jatekok-gyujt.htm

Önismereti játékok

http://www.ektf.hu/hefoppalyazat/tanszemfejl/gyakorlatok_jtkok_gyjtemnye.html

Tudományok, érdekességek gyerekeknek

www.mimicsoda.hu

Foglalkozástervek

Játékok, foglalkozásvázlatok

<http://www.pedtars.hu>

Sulinet digitális tudásbázisa (digitális tananyagok, foglalkozástervek)

<http://www.sulinet.hu/tart/kat/Se>

Teljes körűen kidolgozott komplex projektek és egyéb letölthető segédanyagok

http://www.szakma.hu/letoltheto_anyagok/index.php

Életviteli problémák, függőségek kezelése

A BMSZKI addiktológiai hálózatának online műhelye - a szenvedélybetegségekről...

http://addictus.blog.hu/2007/06/29/addictus_forum_1

Drogprevenció és megoldási stratégiák

<http://www.drogprevenacio.eu>

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet

<http://www.ndi-int.hu/>

Társadalomtudomány online

<http://www.szochalo.hu/>

Általános szakmai oldalak

Educatio (interdiszciplináris szemle azok számára, akik az oktatás társadalmi összefüggéseit keresik)

http://www.edu-online.eu/hu/educatio_reszletes.php?id=64

Iskolakultúra portál

http://www.iskolakultura.hu/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

Könyv és nevelés (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum folyóirata)

<http://tanszertar.hu/eken/index.htm>

Köznevelés (oktatási hetilap)

<http://www.koznev.hu/>

Magyar Pedagógia (A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata)

<http://www.magyarpedagogia.hu/>

Mentor magazin (oktatási, egészség- és életmódmagazin)

<http://www.mentormagazin.hu>

Mérei Ferenc Pedagógiai Intézet honlapja (szakmai anyagok, feladatok műveltségterületekhez, link gyűjtemények stb.)

<http://www.fppti.hu/>

Mód-szer-tár (Oktatásszervező és Tanácsadó Kft honlapja)

<http://www.mod-szer-tar.hu/>

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja

www.oki.hu

Osztályfőnökök Országos Szakmai Egyesületének honlapja

<http://www.osztalyfonok.hu/>

Sulinet (internetes oktatási portál)

<http://www.sulinet.hu/tart/kat/S>

Sulinova adatbank (elektronikusan letölthető tanításhoz kapcsolódó dokumentumok)

<http://www.sulinovaadatbank.hu/>

Új kép (Pedagógusok és szülők folyóirata)

<http://www.ujkep.net/>

Új Pedagógiai Szemle

<http://www.ofi.hu/tudastar/uj-pedagogiai-szemle>

Taneszközfigyelő (virtuális folyóirat)

<http://www.eduscience.hu/>

Tani-tani (alternatív iskolai folyóirat)

<http://www.tani-tani.info/>

Tanító (módszertani folyóirat)

<http://www.tanito.eu/index.php>

angolul:

A professzionális tanári munka támogatására, a kezdetektől a kiégés elkerüléséig

<http://www.inspiringteachers.com/>

Csapatépítő játékok gyűjteménye

<http://www.youthwork.com>

Foglalkozásvázlatok, óraötletek

<http://www.tes.co.uk/teaching-resources/>

Kreatív óraötletek tantárgyakhoz, témákhoz

<http://www.teachingideas.co.uk/>

Óraötletek, segédanyagok a professzionális tanári munkához

<http://www.learner.org/>

Oktatással kapcsolatos anyagok gyűjteménye

<http://www.education.com>

Salto által kidolgozott foglalkozások fiatalokkal foglalkozó szakemberek számára

<http://www.salto-youth.net/tools/toolbox/find-a-tool/>

Segédanyagok emberi jogi neveléshez

http://www.hrea.org/index.php?base_id=81#materials

Segédanyagok, óratervék, módszerek, vélemények

<http://www.teachervision.fen.com/>

Tanítási módszerek, tevékenységek, online szakirodalom

<http://serc.carleton.edu/sp/index.html>

Times magazin tanári melléklete

<http://www.tes.co.uk/>

Tippek tanításhoz, órákhoz, diákokkal való foglalkozáshoz

<http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/teachtip.htm>

29 jó gyakorlat iskolás korosztály számára

<http://www.salto-youth.net/about/services/goodpractices/?oldEngineRedirect=true>

Felhasznált szakirodalom

- Aáry-Tamás Lajos és Aronson, Joshua (2010, szerk.): *Iskolai veszélyek*. Complex Kiadó.
- Bácskai Júlia (1997): *Magán-Élet-Tan*. Pannonklett Kiadó.
- Bagdy Emőke és Telkes József (1990): *Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Balázsfalvi Gusztávné (2004): „*A bűn küszöbén*” - *Iskolai nevelés-oktatási program – Módszertani útmutató pedagógusoknak*. Miskolc.
- Balázs István (2009, szerk.): *Módszertani kézikönyv II. kötet, Szülők – Módszertani ajánlások a szülőkkel való együttműködéshez*. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest.
- Bárdossy Ildikó (2006): *A befogadó iskola és környezete*. Új Pedagógiai Szemle 56. évf. 3. sz. 35-45.
- Bárdossy Ildikó (2002): *A curriculumfejlesztés alapkérdései. Távoktatási tananyag pedagógusok, pedagógusjelöltek számára a curriculumfejlesztés alapkérdéseinek tanulmányozásához és megoldási lehetőségeinek kipróbálásához*. PTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszék, Pécs – UNESCO Tanárképző Portál, ELTE Budapest.
- Bárdossy Ildikó és Dudás Margit (2010): *A tanulás tervezése és értékelése*. Pécs.
- Bárdossy Ildikó, Dudás Margit, Pethőné Nagy Csilla és Priskinné Rizner Erika (2002): *A kritikai gondolkodás fejlesztése, Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. PTE, Pécs – Budapest.
- Báthory Zoltán (1992): *Tanulók, iskolák, különbségek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Benedek István (2000): *Száz eset, ezer tanulság – történetek a nevelés-oktatás világából*. Okker Kiadó, Budapest.
- Berg, Insoo Kim (2004): *Konzultáció sokproblémás családokkal*. Animula Kiadó.
- Bíró Kata (2008, szerk.): *Agresszió az iskolában – és a jog?*. Jogismeret Alapítvány.
- Bordács Margit – Lázár Péter (2002): *Kedveskönyv. Gyermekekért SOS 90 Alapítvány – Dinasztia* Tankönyvkiadó, Budapest.
- Brander, Patricia, Keen, Ellie, Lemineur, Marie-Laure, Gomes, Rui (2004): *Kompasz kézikönyv a fiatalok emberi jogi képzéséhez*, Mobilitás.
- Brander, Pat – Cardenas, Carmen – Gomes, Rui – Taylor, Mark – Vicente, Juan de (1999) *Képzők könyve - Ötletek, segédletek, módszerek és gyakorlatok fiatalok és felnőttek informális, iskolán kívüli interkulturális neveléséhez*. Ifjúsági és Sportminisztérium, Budapest.
- Czike Bernadett (2006): *A pedagógusszerep változásai*. Eötvös Kiadó, Budapest.
- Csapó Benő (2004): *Tudás és iskola*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

- Csillag Ferenc (2010): *Utak – tévutak – példák az iskolai konfliktusok kialakulására és kezelésére*. Flaccus Kiadó.
- Demeter Kinga (2006, szerk.): *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. OKI, Budapest.
- Dr. Orbán Józsefné (2009): *A kooperatív tanulás - Szervezés és Alkalmazás*. Pécs.
- Dr. Szabó Ákosné (2006): *In memoriam Szauder Erik*. In.: *Gyógypedagógiai Szemle*, 34. évf. 3. szám.
- dr. Szüdi János (2010): *Házirendek a nevelési-oktatási intézményekben* In.: dr. Szüdi János, *Pedagógus-gyermek-szülő*. Complex Kiadó, 151-197.
- dr. Szüdi János (2010): *A szülő a közoktatási intézményben*. In.: dr. Szüdi János, *Pedagógus-gyermek-szülő*. Complex Kiadó, 88-111.
- Dr. Tánczos Judit (2006): *Baj van a tanulással – Módszerek a tanulási zavar korrigálásához*. Pedellus Tankönyvkiadó.
- Dr. Tóth László (2000): *Speciális bánásmódot igénylő tanulók*. In.: Dr. Tóth László: *Pszichológia a tanításban*. Pedellus Tankönyvkiadó. 254-282.
- Elek Balázs (2008): *Diákcsíny vagy bűncselekmény – büntetőjogi kézikönyv diákoknak, szülőknek és tanároknak*. Pedellus Tankönyvkiadó.
- Falus Iván (1998, szerk.): *Didaktika, Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Fehér-Wargha Ibolya (2003): *Fegyelem, fegyelmezetlenség, fegyelmezés*. Új Pedagógiai Szemle, 53. évf. 9. szám 107-112.
- Földes Petra (2001): *Gyermekvédelem az iskolában*. In: Szekszárdi Júlia (szerk.): *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek*. OKI Kiadó, Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest. 362-378.
- Földes Petra és Peer Krisztina (2008): *Alkotva tanulunk. Tevékenységközpontú foglalkozások 11-12 éveseknek*. Dinasztia Tankönyvkiadó.
- Fuller, Andrew (2009): *Tanári melléklet*, In.: Fuller, Andrew: *Nehezen kezelhető gyerekek – Hogyan hozzuk ki belőlük a legtöbbet?* Sclar Kiadó. 195-205
- Fülöpné Böszörményi Aliz (2003): *Agresszió a gyermekintézményekben*. Új Pedagógiai Szemle, 53. évf. 1. szám. 23-35.
- Gabnai Katalin (2011): *Drámajátékok. Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó
- Ginnis, Paul (2007): *Tanítási és tanulási receptkönyv – Az izgalmas és élvezetes tanulás eszközei* – Alexandra kiadó.
- Halász Gábor (2006): *Előszó*, In.: Demeter Kinga (szerk.): *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. OKI, Budapest.
- Hofmann Rózsa (2004, szerk.): *Szakmai etikai kódex pedagógusoknak – Tanulmányok, normák és esetleírások*. Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Honfi Anita és Komlódi Nóra (2010): *Projektpedagógia - „vezérfonal”*. Műszaki Kiadó.
- Hunyady Györgyné és Szekszárdi Júlia (1998): *Konfliktusok az iskolában – esetelemző gyakorlatok*. TÓFK, Továbbképző füzetek 4. Budapest.
- Kagan, Spencer (2001): *Kooperatív tanulás*. Önkonet kft., Budapest.
- Kósáné Ormai Vera (2010): *Konfliktushelyzetek*. In.: Kósáné Ormai Vera: *a mi iskolánk*. ELTE-Eötvös Kiadó. 301-322.
- Kósáné Ormai Vera (2010): *Magatartási és tanulási nehézségek, deviáns veszélyeztetettség*. In.: Kósáné Ormai Vera: *a mi iskolánk – Nevelépszichológiai módszerek az iskola belső értékelésében*. ELTE-Eötvös Kiadó. 323-359.
- Kósáné Ormai Vera és Horányi Anabella (2006): *Mi, Pedagógusok – Kérdések önmagunkhoz*. Flaccus Kiadó, Budapest.
- Kósáné Ormai Vera (2002, szerk.): *Személyiségfejlesztő játékok - CD gyűjtemény*. Altern - füzetek 8. OKI - Budapest XIII. Kerületi Pedagógiai Kabinet.
- Kyriacou, Chris (2009): *Stresszoldás tanároknak*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Lénárd Sándor és Rapos Nóra (2009): *Fejlesztő értékelés*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Nahalka István (2002): *Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Novák Géza Máté (2006): *Dráma a megelőzés szolgálatában*. Ifjú-kór, 4. szám. 477-491.
- Orgoványi-Gajdos Judit (2010): *A deklarált tantervtől az elsajátított tantervig - Európa kulturális fővárosai és a kultúrák együttélése c. oktatási program adaptív feldolgozása felzárkóztató osztályommal*. Tani-tani, 54. évf. 3. szám. 37-44.
- Petriné Feyér Judit (2003): *Különleges bánásmódot igénylő gyermek*. In.: Falus Iván (szerk.), *Didaktika, Elméleti alapok a tantás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 417-443.
- Princzésné Dr. Palásthy Ildikó (2003): *Dráma – Pedagógia – Pszichológia*. Pedellus Tankönyvkiadó.
- Roeders, Paul és Gefferth Éva (2007): *A hatékony tanulás titka. A hatékony tanulás és tanítás dinamikája*. Trefort Kiadó, Budapest.
- Shapiro, Daniel (1995): *Konfliktus és kommunikáció: át a konfliktuskezelés labirintusán*. Open Society Institute, New York.
- Szablyár Anna (2009): *A fegyelem és a szeretet egyensúlyáért*. Mentor, 11.évf. 1. sz.
- Szekszárdi Júlia (2008): *Új utak és módok - Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanuláshoz*. Dinasztia Tankönyvkiadó
- Szekszárdi Júlia (2004, szerk.): *Nevelési kézikönyv nem csak osztályfőnököknek*. Dinasztia Kiadó
- Szivák Judit (2003): *A kezdő pedagógus*. In.: Falus Iván (szerk.): *Didaktika, Elméleti alapok a tantás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 487-510.
- Szivák Judit (2003): *Tanulásszervezés*, In.: In.: Falus Iván (szerk.): *Didaktika, Elméleti alapok a*

tantás tanuláshoz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 297-315.

Vass Vilmos (2006): *A kompetencia fogalmának értelmezése*, In.: Demeter Kinga (szerk.), *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*. OKI, Budapest.

Internetes hivatkozások

(letöltések dátuma: 2011. 05. 25.)

Aáry-Tamás Lajos (2009, szerk.), *Az oktatási jogok biztosának beszámolója 2009. évi tevékenységéről, A személyi szabadságjogok érvényesítése*.

<http://www.oktbiztos.hu/ugyek/jelentes2009/kozoktat.html>

A Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió Támogató Alapítvány, Hidas

<http://www.zsibrik.hu/>

Akasztófa játék menetéről szóló leírás

<http://jatek.gyujtemeny.com/jatekszabaly/732.php>

Alkohol-Drogsegély Ambulancia, Veszprém

<http://www.drogambulancia-veszprem.hu/>

A pedagógiai szakszolgálatokról szóló 4/2010. OKM rendelet

www.pszichoerdek.hu/Jogszabályok/OM/4_2010_OKM_rendelet.pdf

Balázs István (2009, szerk.), *Módszertani kézikönyv II. kötet, Szülők – Módszertani ajánlások a szülőkkel való együttműködéshez*. Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest.

www.biztoskezdet.hu/uploads/attachments/szulokkotet.pdf

Bárdossy Ildikó (2006): *A befogadó iskola és környezete*. Új Pedagógiai Szemle 56. évf. 3. sz.

<http://www.ofi.hu/tudastar/befogado-iskola>

Gyermekvédelem a közoktatásban 1. - Alapfogalmak.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=335>

Gyermekvédelem a közoktatásban 2. - Az iskola gyermekvédelmi feladatai.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=338>

Diákjogok - A tanulók közösségei, a diákönkormányzatok.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=68>

Diákönkormányzat portál

<http://www.diakonkormanyzat.hu/>

Diótörés Alapítvány, Budapest

<http://www.diotores.hu/>

Dobóczky László és Nerada Mátyás (2010): *A hazafelé vezető út - Hosszú távú iskolai drogprevenációs stratégia*.

www.drogprevencio.eu/pdf/A_hazafele_vezeto_ut.pdf

Dr. Fodor László (2005): *Az iskolai fegyelem egyes pszichológiai kérdései*. Közoktatás, 72. évf. 4. sz.

<http://www.oracler.ro/fodlink/iskolai%20fegyelem.html>

Drog Jog

<http://www.drogvilag.hu/?id=5>

Emberbarát Alapítvány

<http://www.emberbarat.hu/>

Fehér-Wargha Ibolya (2003): *Fegyelem, fegyelmeztetlenség, fegyelmezés*. Új Pedagógiai Szemle, 53. évf. 9. szám

<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00074/2003-09-mu-Feher-Fegyelem.html>

Fenyő D. György: „*Nem lehet soha nem igaz szavad*” *Néhány etikai dilemma az osztályfőnöki munkában*.

<http://www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=38>

Hajdú Gábor és Sáska Géza (2009): *Iskolai veszélyek*, Oktatási Jogok Biztosának Hivatala.

www.oktbiztos.hu/ugyek/iskolai_agresszio_jelentes.pdf

Halász Gábor (2006): *Előszó*, In.: Demeter Kinga (szerk.), *A kompetencia. Kihívások és értelmezések*.

<http://www.ofi.hu/tudastar/tanulas-tanitas/kompetencia>

INDIT Közalapítvány, Pécs

<http://www.indit.hu/?q=node/3>

Játékgyűjtemény: hajótörés.

<http://jatek.gyujtemeny.com/jatekszabaly/714.php>

Javítóintézetek és gyermekotthonok

<http://borton.wyw.hu/Javitointezet-gyermekotthonok/>

Kékpont Drogkonzultációs Központ és Ambulancia Alapítvány

<http://www.kekpont.hu/>

Magadért Drogmentességet Védő Alapítvány „A hely”

<http://www.magadert.hu/index.php?id=0>

Magyarországi Diákönkormányzatok Egyesülete

<http://www.e-mode.hu/>

Nemzeti Alaptanterv (2007-es változat)

<http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/nemzeti-alaptanterv-nat/nemzeti-alaptanterv>

Nemzeti Stratégia a kábítószer-probléma kezelésére 2010-2018 (Nemzeti Drogstratégia) Szociális és Munkaügyi Minisztérium

<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=900>

Oktatási Jogok Biztosának Hivatala

<http://www.oktbiztos.hu>

Pártfogói felügyelői szolgálat

<http://www.kih.gov.hu/alaptev>

Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ által 2001-ben Budapesten rendezett "*Drogprevenció és pedagógus-továbbképzés*" című konferencia és módszervásár drogjogi szekciójának szekcióvezetők (Dr. Csendes László és Dr. Pelle Andrea) általi összefoglalása

<http://www.police.hu/megelozes/bunmegelozes/drogmegelozes/jogok.html>

Radó Tibor Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény iskolaújságja

<http://radoiskola.hu/iskolaujsag.html>

Sir Ken Robinson (2006): *Az iskola megöli a kreativitást?* TED konferencia.

<http://vimeo.com/7307853>

Szegedi Kistérségi Többcélú Társulása – Humán Szolgáltató Központ, Szeged

<http://www.drogcentrum.hu/>

Sziget Droginformációs Alapítvány

<http://www.droginfo.hu/szigetrol.html>

Szemponatok a pedagógiai vélemény elkészítéséhez.

www.bunmegelozes.eu/pdf/MODSZ1.PDF

Szemponatok a pedagógiai vélemény összeállításához.

www.eltes-tatabanya.sulinet.hu/epsz/anyag/mell_ped_szempont_iskola.pdf

Szülői jogok érvényesítése a közoktatásban.

<http://www.sulinet.hu/tart/fcikk/Kfea/0/12078/1>

Takács Péter és Schád László (2004): *Az iskolai drogstratégia kialakítása és módszertana.* T+T Humán Szolgáltató és Oktatási Központ.

<http://www.sulinet.hu/tanar/igazgatas/drog/drogprev.html>

Vass Vilmos (2006): *A kompetencia fogalmának értelmezése.* In.: Demeter Kinga (szerk.): *A kompetencia. Kihívások és értelmezések.* OKI, Budapest.

<http://www.ofi.hu/tudastar/tanulas-tanitas/kompetencia>

2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0500135.TV

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700031.TV

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300079.TV